

รายงานการวิจัย
การจัดการเรียนรู้ของ
แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต :

พิพิธภัณฑ์

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ

รายงานการวิจัย

การจัดการเรียนรู้
ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : พิพิธภัณฑ์

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ

001.37 สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

ส 691 ร **รายงานการวิจัยการจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้**

ตลอดชีวิต : พิพิธภัณฑน์ กรุงเทพฯ : สกศ. ศธ., 2548

145 หน้า

ISBN : 974-559-769-4

1. แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต-วิจัย. 2. พิพิธภัณฑน์-วิจัย

3. ชื่อเรื่อง

รายงานการวิจัย การจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต :

พิพิธภัณฑน์ โดย ศาสตราจารย์ ดร.สุมาลี สังข์ศรี และคณะ

สิ่งพิมพ์ สกศ. อันดับที่ 59/2548

พิมพ์ครั้งที่ 1 กรกฎาคม 2548

ISBN 974-559-769-4

จัดพิมพ์และเผยแพร่ สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนารการเรียนรู้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ

ถนนสุขุมวิท เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300

โทร. 0-2668-7123 ต่อ 2517,2521

โทรสาร 0-2243-1129

Web Site : <http://www.onec.go.th>

พิมพ์ที่ ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์

296 ซอยสุวิชาญดารี แขวงบางยี่ขัน

เขตบางพลัด กรุงเทพฯ 10700

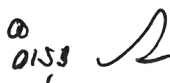
โทร. 0-2433-0026-7

โทรสาร 0-2433-8587

คำนำ

แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต จัดเป็นแหล่งหรือที่รวมสาระ ความรู้ อาจเป็นสถานที่ ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร สาระความรู้ และบุคคลที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีอยู่ทุกที่ ทุกเวลา มีคุณค่า น่าสนใจ และกระจายอยู่รอบตัว ทุกส่วนของสังคมสามารถเป็นได้ทั้งผู้ให้ความรู้และผู้รับความรู้ ซึ่งหากมีส่วนร่วมสนับสนุนซึ่งกันและกัน ก็สามารถส่งผลให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาในฐานะเป็นหน่วยงานหลักกำหนดนโยบายการศึกษา ได้จัดให้มีการวิจัยศึกษา การจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ประเภทต่างๆ ในมาตรา 25 รวม 7 ประเภท ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ และอุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยมีวัตถุประสงค์นำองค์ความรู้ มาสังเคราะห์จัดทำเป็นนโยบายส่งเสริมแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตต่อไป

เอกสารฉบับนี้เป็น รายงานการศึกษาวิจัยการจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : พิพิธภัณฑ์ โดย ศาสตราจารย์ ดร.สุมาลี สังข์ศรี และคณะ สำนักงานฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า องค์ความรู้ในการจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตนี้ จะก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในทุกเวลา ทุกสถานที่ และส่งเสริมสนับสนุนให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ต่อไป

(นายออรุณ จันทวานิช)

เลขาธิการสภาการศึกษา

ประกาศคุณูปการ

การเรียนรู้เป็นสิ่งที่เป็นจำเป็นสำหรับบุคคลในทุกช่วงอายุตั้งแต่วัยเด็กเล็ก วัยเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ จนถึงผู้สูงอายุ การวิจัยครั้งนี้เป็นการหาแนวทางอีก แนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้บุคคลได้มีโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยอาศัยแหล่ง การเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 25 มุ่งส่งเสริมและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ตลอดชีวิตที่หลากหลายเพื่อช่วยให้ประชาชนได้มีโอกาสเรียนรู้ตลอดชีวิต พิพิธภัณฑ์นั้นว่า เป็นแหล่งการเรียนรู้ประเภทหนึ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่น ในชุมชน ฉะนั้น ถ้าได้มีการส่งเสริมให้พิพิธภัณฑ์สามารถจัดกิจกรรมให้ประชาชนได้รับความรู้อย่างต่อเนื่อง พิพิธภัณฑ์จะเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณค่า จะเป็นปัจจัย สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ช่วยให้ประชาชนได้รับการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผลจากการ วิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์แก่พิพิธภัณฑ์ในการพัฒนาการดำเนินงาน พัฒนาการ จัดกิจกรรมให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างแท้จริง นอกจากนี้ ผลการ วิจัยครั้งนี้อาจเป็นแนวทางให้แก่แหล่งการเรียนรู้ประเภทอื่นๆ ที่คล้ายคลึงกัน อีกด้วย

การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงด้วยความร่วมมือเป็นอย่างดีจากพิพิธภัณฑ์ ทุกแห่งที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้บริหารและ เจ้าหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ทุกแห่ง ตลอดจนประชาชนผู้รับบริการที่กรุณาให้ข้อมูล ในฐานะกลุ่มตัวอย่างหนึ่งของการวิจัย และขอขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญด้าน พิพิธภัณฑ์ที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะต่อแนวทางการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่ง การเรียนรู้ตลอดชีวิต นอกจากนี้ผู้วิจัยขอขอบพระคุณสำนักงานเลขาธิการ สภาการศึกษาที่ให้ทุนสนับสนุนการวิจัย

คณะผู้วิจัยหวังว่า ผลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นักวิชาการและผู้ที่เกี่ยวข้องในงานพิพิธภัณฑ์ หากมีข้อบกพร่องประการใดคณะผู้วิจัยยินดีน้อมรับ เพื่อจะนำไปปรับปรุงงานต่อไป

คณะผู้วิจัย

บทสรุปผู้บริหาร

การเรียนรู้นับว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับทุกช่วงชีวิตของมนุษย์ไม่ว่าจะอยู่ในวัยเด็กเล็ก วัยรุ่น วัยทำงาน หรือวัยสูงอายุ ในสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมที่แปรเปลี่ยนอย่างรวดเร็วและมีความซับซ้อนมากดังเช่นปัจจุบัน ความจำเป็นของการศึกษาหรือการเรียนรู้ยิ่งเด่นชัดมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากประเทศต่างๆ ในโลกต่างรณรงค์ให้ประชาชนได้รับการศึกษาหรือการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

การศึกษาหรือการเรียนรู้มีได้เกิดขึ้นเฉพาะในโรงเรียนหรือในสถาบันการศึกษาเท่านั้น แต่สามารถเกิดขึ้นได้จากการดำเนินชีวิต การทำงาน การประชุม การฝึกอบรม การฝึกอาชีพ จากสื่อต่างๆ จากสังคม สิ่งแวดล้อมรวมทั้งจากแหล่งการเรียนรู้ประเภทต่างๆ

พิพิธภัณฑ์นับได้ว่าเป็นแหล่งการเรียนรู้ประเภทหนึ่งที่ให้บริการข้อมูลข่าวสาร ความรู้ในเรื่องต่างๆ ตามลักษณะของบริการที่ดี เช่น ความรู้ทางประวัติศาสตร์ ธรรมชาติ โบราณคดี พิธี สัตว์ ดาราศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิต ฯลฯ และอาจมีชื่อเรียกต่างๆ กันไปตามลักษณะของบริการ เช่น พิพิธภัณฑ์ อุทยาน เมือง สถาบัน เป็นต้น พิพิธภัณฑ์มีกิจกรรมหลากหลายประเภทที่เป็นบริการทางข้อมูล และความรู้แก่ประชาชนทุกเพศทุกวัย ทั้งผู้ที่อยู่ในระบบโรงเรียน และนอกระบบโรงเรียน

ด้วยลักษณะและขอบเขตการบริการของพิพิธภัณฑ์และการกระจายที่ตั้งอยู่ในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศทั้งอยู่ในเมืองใหญ่ เมืองเล็ก และในระดับพื้นที่ชนบท นับได้ว่า พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งให้การเรียนรู้แก่ประชาชนในชุมชนได้เป็นอย่างดีแห่งหนึ่ง ฉะนั้น ถ้ามีการส่งเสริมพิพิธภัณฑ์ซึ่งมีลักษณะเป็นแหล่งการเรียนรู้อยู่แล้วให้ได้พัฒนาให้เป็นแหล่งการเรียนรู้

ตลอดชีวิตอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น พิพิธภัณฑ์จะเป็นอีกแหล่งหนึ่งหรืออีกปัจจัยหนึ่ง
ที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนในสังคมไทย และสนับสนุน
ให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการ
เรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตประเภทพิพิธภัณฑ์ เพื่อวิเคราะห์นโยบาย
ข้อเสนอแนะ และแนวทางการจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต
และเพื่อนำเสนอรูปแบบ แนวทางในการจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้
ตลอดชีวิต คณะผู้วิจัยดำเนินการศึกษากับพิพิธภัณฑ์จำนวน 175 แห่ง ซึ่ง
เป็นตัวแทนของพิพิธภัณฑ์ทุกประเภท (ทั้ง 10 ประเภท) และกระจายอยู่ใน
ในทุกภาคทั่วประเทศ กลุ่มตัวอย่างของการวิจัยประกอบด้วย ผู้บริหาร
พิพิธภัณฑ์ บุคลากรผู้ปฏิบัติงานในพิพิธภัณฑ์ ประชาชนผู้รับบริการและ
ผู้เชี่ยวชาญด้านพิพิธภัณฑ์

แนวทางการจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ต้องเป็นวาระ
แห่งชาติ รัฐบาลต้องมีนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องนี้ โดยเสนอเป็นกฎหมาย
หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องสร้างความรู้ความเข้าใจทั้งแก่ประชาชนและ
หน่วยงานว่า พิพิธภัณฑ์ตั้งขึ้นเพื่ออะไร มีประโยชน์ มีคุณค่าต่อประชาชนและ
สังคมอย่างไร

1. จุดมุ่งหมายและนโยบายของพิพิธภัณฑ์

1.1 เป็นแหล่งรวบรวมและเผยแพร่ความรู้ในด้านต่างๆ ตามประเภท
ของพิพิธภัณฑ์ เช่น วิถีชีวิต ภูมิปัญญาไทย ศิลปะวัตถุ โบราณวัตถุ
ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ฯลฯ

1.2 เป็นการดำรงและสืบทอดคุณค่าเอกลักษณ์และมรดกของชาติ

1.3 เป็นแหล่งแสดงวิถีชีวิตและศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น หรือชาติ
ในภาพรวม

1.4 เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าและวิจัยเฉพาะทาง

1.5 เป็นแหล่งสร้างจิตสำนึกสาธารณะให้กับชุมชน ให้ชุมชนมีส่วนร่วม
ในการเรียนรู้

1.6 เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน

1.7 เป็นสถานที่ให้การศึกษาดูตามอัยาศัย

1.8 เป็นแหล่งสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน

1.9 เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2. การบริหาร

2.1 โครงสร้างการบริหาร

แนวคิดหลักของการบริหาร คือ ไม่มุ่งกำไร เป้าหมายหรือทิศทางการบริหาร คือ การมุ่งให้บริการ ให้ประโยชน์ต่อประชาชน โดยใช้กลุ่มเป้าหมายเป็นตัวตั้ง การบริหารพิพธิภัณฑ์ควรมีการจัดแบ่งงานเป็นกลุ่มต่างๆ โดยมีกลุ่มงานหลัก ประกอบด้วย

1) กลุ่มงานบริหาร รับผิดชอบในเรื่องการบริหาร งานบุคคล งานธุรการและเอกสาร งานการเงิน

2) กลุ่มงานวิชาการ รับผิดชอบในเรื่อง การค้นคว้า ศึกษาวิจัย รวบรวมข้อมูล การผลิตสื่อ เผยแพร่ความรู้ การบรรยายให้ความรู้ การให้ข้อมูลเพื่อการจัดนิทรรศการ

3) กลุ่มงานผลิต รับผิดชอบในเรื่อง ออกแบบ และดำเนินการจัดแสดง การสาธิต การจัดนิทรรศการทั้งภายในและภายนอก

4) กลุ่มงานประชาสัมพันธ์ เผยแพร่และการตลาด รับผิดชอบในเรื่อง ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งของรัฐ และเอกชน เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ทั้งในระดับภูมิภาค ท้องถิ่น และระดับประเทศ

5) กลุ่มงานอาคารสถานที่ รับผิดชอบในเรื่อง ดูแลบำรุงรักษาวัสดุ ที่จัดแสดง การจัดอาคารสถานที่ ภูมิทัศน์ให้ร่มรื่น สวยงาม และจัดเวรยาม ดูแลรักษาความปลอดภัย

6) กลุ่มงานทะเบียน (ทะเบียนวัตถุโบราณ ศิลปวัตถุ) รับผิดชอบในเรื่อง คัดแยกประเภทโบราณวัตถุ จัดทำทะเบียน

2.2 การวางแผน

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ควรมีการวางแผนทั้งระยะสั้น และระยะยาว **แผนระยะสั้น** โดยทั่วไปเป็นแผนประจำปี และแผนเร่งด่วนที่สนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายตามสถานการณ์หรือตามนโยบายเร่งด่วนของหน่วยงานต้นสังกัด

แผนระยะยาว เป็นแผนที่มีพื้นฐานมาจากนโยบายของชาติ ส่วนใหญ่กำหนดเวลาไว้ 3-5 ปี

2.3 งบประมาณ

พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต งบประมาณมาจากการสนับสนุนของรัฐบาลเป็นหลัก รองลงมา ควรเป็นการสนับสนุนจากองค์กรเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรระหว่างประเทศ และประชาชน ตามลำดับ อาจมีการตั้งชมรมหรือสมาคมของพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งแล้วมีการเก็บค่าสมาชิก

นอกจากนั้น ผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะเพิ่มเติมว่า อาจตั้งเป็นมูลนิธิ หรือเป็นสมาคมที่จะรวมตัวกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น สนับสนุนเงินทุน จากองค์กรสาธารณะ ขอความสนับสนุนจากสถานศึกษาที่ใช้บริการ ขอสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดหรือองค์การบริหารส่วนตำบล ให้ขึ้นทะเบียนพิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ ซึ่งเทียบเท่าสถานศึกษา และมีงบประมาณสนับสนุน

3. บุคลากร

ผู้บริหาร บุคลากรของพิพิธภัณฑ์และผู้รับบริการให้ความเห็นว่าคุณบุคลากรพิพิธภัณฑ์ต้องมีความรู้ความสามารถตรงกับลักษณะงานที่ปฏิบัติ มีความเชี่ยวชาญ มีใจรักด้านศิลปวัฒนธรรม หรืองานที่พิพิธภัณฑ์จัดแสดง โดยจิตวิญญาณ มีความรู้ด้านภาษาต่างประเทศ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีจิตใจพร้อมให้บริการ ปรับตัวเข้ากับเหตุการณ์ ศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ เป็นนักสื่อสารและนักถ่ายทอดที่ดี บุคลากรต้องมีจำนวนเพียงพอกับงานแต่ละด้าน เช่น บุคลากรด้านการนำชม ด้านภัณฑารักษ์ นอกจากนี้ควรมีการส่งเสริมให้มีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่

4. กิจกรรมที่พิพิธภัณฑ์ควรจัดในฐานะเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1) พิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งควรมีการจัดกิจกรรมหลากหลายในขอบเขตภาระหน้าที่ของตนเอง เช่น มีทั้งการจัดแสดง (โดยมีการจัดกลุ่มหรือหมวดหมู่ของการจัดแสดง) การจัดนิทรรศการถาวรและชั่วคราว การบรรยายให้ความรู้ การจัดสัมมนา การจัดค่าย การจัดกิจกรรมภาคสนาม กิจกรรมวันสำคัญ เหตุการณ์สำคัญ เป็นต้น

2) พิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งควรพิจารณาหาจุดเด่นของตนและส่งเสริมจุดเด่นนั้น

3) ควรมีกิจกรรมหลักและกิจกรรมเสริม กิจกรรมหลักเป็นกิจกรรมที่เป็นจุดเด่นของพิพิธภัณฑ์ ส่วนกิจกรรมเสริมเป็นกิจกรรมที่นำมาประกอบและเกี่ยวข้องสนับสนุนกิจกรรมหลัก กิจกรรมเสริมอาจจะจัดตลอดหรือจัดเป็นช่วงเวลา เช่น เข้าค่ายสิ่งแวดล้อม ทักษะศึกษาเชิงอนุรักษ์ โฮมสเตย์ ฯลฯ

4) จัดกิจกรรมตามความต้องการของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย หรือตามวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน สถานศึกษาที่แสดงความจำนง

5) จัดกิจกรรมนอกสถานที่ เช่น อบรมสัมมนาตามหน่วยงานต่างๆ จัดหน่วยเคลื่อนที่ออกไปจัดนิทรรศการเนื่องในโอกาสวันสำคัญต่างๆ

6) จัดทำสื่อประเภทต่างๆ เผยแพร่ความรู้ เช่น เอกสาร แผ่นพับ โปสเตอร์ วีดิทัศน์ รายการโทรทัศน์ รายการวิทยุ และการเผยแพร่ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต

5. วิธีการจัดให้พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1) ต้องประชาสัมพันธ์เชิงรุก โดยการให้ข่าวสารข้อมูลทางสื่อที่หลากหลาย เช่น วิทยุท้องถิ่น หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น แผ่นพับ หอกระจายข่าว ประชาสัมพันธ์ผ่านหน่วยงานที่เป็นเครือข่าย การประชุมของชาวบ้าน ประชาสัมพันธ์ในงานต่างๆ ของวัด การออกหน่วยประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ และประชาสัมพันธ์ทางอินเทอร์เน็ต

2) พิพิธภัณฑ์ควรทำการตลาด

3) สำรวจและกำหนดขอบเขตของกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่เพื่อนำมาใช้ในการวางแผนจัดกิจกรรมให้สนองความต้องการของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย

4) จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในวิชาพิพิธภัณฑ์ให้เรียนในบทเรียนแล้วให้นักเรียนมาศึกษา ดูงานเพิ่มเติมที่พิพิธภัณฑ์ในท้องถิ่น และเมื่อนักเรียนมาศึกษาหาความรู้แล้วสามารถนำไปเทียบโอน คิดเป็นหน่วยกิตได้

5) ให้องค์กรท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมและสนับสนุนในการจัดกิจกรรมของพิพิธภัณฑ์

6) ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการของพิพิธภัณฑ์

7) ประสานงานเพื่อสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง

8) เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การประชาสัมพันธ์ถึงตัว การจัดกิจกรรมในพื้นที่และในหน่วยงานของกลุ่มเป้าหมาย

9) ปรับและพัฒนาข้อมูลให้ทันสมัยอยู่เสมอ

10) ผู้บริหารพิพิธภัณฑ์ต้องมีวิสัยทัศน์และสนับสนุนการจัดกิจกรรมอย่างเต็มที่

11) มีการพัฒนาบุคลากรอย่างสม่ำเสมอ

12) ต้องทำให้พิพิธภัณฑน์ได้รับการยอมรับว่า เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนประเภทหนึ่ง

6. การมีส่วนร่วมของประชาชน

ความคิดเห็นของประชาชนผู้รับบริการได้แสดงความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

- 1) มีส่วนร่วมในการเข้าชมให้มากขึ้น
- 2) ประชาสัมพันธ์ โดยบอกกล่าวปากต่อปากกับเพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงาน
- 3) ช่วยบริจาคทั้งทุนทรัพย์และสิ่งของ
- 4) เป็นกรรมการในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑน์
- 5) เป็นอาสาสมัครช่วยงานพิพิธภัณฑน์ในด้านต่างๆ เช่น ให้ข้อมูลเพิ่มเติมในเรื่องท้องถิ่น งานทะเบียน งานบำรุงรักษา ดูแลอาคารสถานที่ และต้อนรับผู้มาเยี่ยมชม

ในส่วนของผู้บริหารและบุคลากรผู้ปฏิบัติงานของพิพิธภัณฑน์ได้แสดงความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ไว้ดังนี้

- 1) เป็นอาสาสมัครช่วยงาน เช่น เป็นวิทยากรนำชม
- 2) ช่วยเป็นแหล่งเสริมความรู้ให้กับพิพิธภัณฑน์
- 3) ช่วยมีส่วนร่วมในการประชุมวางแผน เสนอแนวคิด
- 4) ช่วยประชาสัมพันธ์

ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่า การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นสิ่งที่ดีมากโดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่นผู้มีความรู้ จะให้ประชาชนเข้ามาร่วมหรือช่วยในลักษณะใดนั้นขึ้นอยู่กับประเภทของพิพิธภัณฑน์ ประชาชนสามารถช่วยได้หลายด้าน เช่น ประชาสัมพันธ์ เป็นวิทยากร ช่วยดูแลวัตถุสิ่งของหรือสถานที่ เป็นต้น ควรเน้นที่การให้ประชาชนได้รู้สึกถึงความเป็นเจ้าของพิพิธภัณฑน์ที่อยู่ในพื้นที่

7. การให้บริการ

7.1 เวลาเปิด-ปิดพิพิธภัณฑ์ การจัดให้พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ควรเปิดบริการทุกวัน โดยหมุนเวียนบุคลากรมาปฏิบัติหน้าที่ แต่มีบุคลากรบางส่วนเห็นว่าพิพิธภัณฑ์ ควรหยุดให้บริการ 1 วัน ต่อ 1 สัปดาห์ เพื่อการจัดเตรียม ตรวจสอบ บำรุงรักษา

ผู้เชี่ยวชาญให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่า การเปิดทุกวันหรือปิดบางวันนั้นขึ้นอยู่กับประเภท/ลักษณะของพิพิธภัณฑ์ ขนาดของพิพิธภัณฑ์ เช่น ถ้าเป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอาจเปิดทุกวันได้ แต่ถ้าเป็นของรัฐบาลอาจต้องมีวันหยุดบ้าง เป็นต้น

7.2 ค่าเข้าชม

การจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ควรเปิดให้เข้าชมโดยไม่คิดค่าบริการใดๆ และมีบางส่วนเห็นว่าควรเก็บค่าบริการบ้างตามความเหมาะสมของพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่ง นอกจากนี้ ยังมีผู้ให้ความเห็นว่าควรเก็บค่าบริการต่างกัน ระหว่างชาวไทยกับชาวต่างประเทศ บางส่วนเห็นว่าควรเก็บค่าธรรมเนียมเพื่อให้ผู้ชมมองเห็นคุณค่าของพิพิธภัณฑ์

8. การประสานงานกับหน่วยงานและการสร้างเครือข่าย

8.1 การประสานงาน

พิพิธภัณฑ์ควรประสานงานกับพิพิธภัณฑ์ด้วยกันเองและประสานงานกับหน่วยงานทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและเอกชน การประสานงานทำได้หลายวิธี เช่น การประชุมสัมมนาทุกครึ่งปีหรือทุกหนึ่งปี ประสานงานผ่านอินเทอร์เน็ต

การร่วมเป็นกรรมการ ควรประสานทั้งทางตรงและทางอ้อม นอกจากนี้บางส่วนเห็นว่า ควรมีการประสานงานกับทุกหน่วยงานและองค์กรที่จะเป็นกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งประสานกับบริษัทท่องเที่ยว

8.2 เครือข่าย

ควรมีเครือข่ายทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพราะเป็นการพัฒนางานและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ทั้งเป็นการประชาสัมพันธ์งานของพิพิธภัณฑ์ให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย เครือข่ายควรมีทุกระดับตั้งแต่ระดับท้องถิ่นถึงระดับประเทศ

9. การติดตามประเมินผล

9.1 ความจำเป็นในการประเมินผล

ควรมีการติดตามและประเมินผล เพื่อให้ทราบผลของการดำเนินงาน และสามารถปรับปรุง แก้ไขข้อบกพร่องและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายและชุมชน

9.2 สิ่งที่ควรประเมินและวิธีการ

ควรประเมินด้านโครงสร้างการบริหารจัดการ การดำเนินการ การจัดแสดง และกิจกรรมการให้บริการ ผลการดำเนินงาน

ในส่วนของวิธีการประเมินให้ประเมินโดยใช้การสังเกต การสัมภาษณ์ การใช้แบบสอบถาม

นอกจากนั้น เสนอแนะให้ประเมินโดยการประชุมแก้ไขจุดบกพร่อง การปรึกษาหารือหน่วยงานภายนอก เพื่อให้เกิดแนวความคิดที่หลากหลายและช่วยกันแก้ปัญหา รวมทั้งการวางมาตรฐานกำกับตรวจสอบเหมือนเป็นการประกันคุณภาพ

สำหรับกลุ่มเป้าหมาย ควรประเมินจากบุคลากรที่ให้บริการ และผู้เข้าชมตลอดจนประชาชนในท้องถิ่น

9.3 ช่วงเวลาของการประเมิน

การประเมินควรดำเนินการเมื่อแต่ละกิจกรรมเสร็จสิ้น แต่บางส่วนมีความเห็นว่าควรประเมินเป็นระยะๆ ตลอดโครงการและบางส่วนเห็นว่าควรประเมินเมื่อสิ้นปี

ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่า ครูในพื้นที่และบุคลากรที่อยู่ในเขตพื้นที่การศึกษาควรช่วยดูแลพิพิธภัณฑน์ในพื้นที่ เพื่อส่งเสริมให้พิพิธภัณฑน์เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ช่วยติดตามประเมินผลและพัฒนา

10. ความต้องการการสนับสนุนจากรัฐบาล

การจัดพิพิธภัณฑน์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต รัฐบาลควรให้การสนับสนุน ดังนี้

- 1) ควรมีนโยบายที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมในการจัดพิพิธภัณฑน์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยจัดเป็นวาระแห่งชาติ
- 2) ควรรณรงค์สร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนว่าพิพิธภัณฑน์ คือ อะไร เป็นแหล่งเรียนรู้อย่างไร ให้เกิดความเข้าใจว่า การเรียนรู้ไม่ได้เกิดเฉพาะในห้องเรียน ให้เห็นตัวอย่าง และให้เห็นประโยชน์ของแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนให้มากขึ้น
- 3) ควรวางระบบที่จะทำให้แหล่งการเรียนรู้ในระบบได้รับการส่งเสริม และสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นแหล่งการเรียนรู้ของสังคมอย่างแท้จริง
- 4) ควรรณรงค์ให้ประชาชนเห็นคุณค่าของพิพิธภัณฑน์ในฐานะเป็นแหล่งการเรียนรู้ ในด้านต่างๆ เช่น ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่มีอยู่อย่างหลากหลาย สร้างจิตสำนึกให้เยาวชนรู้จักคุณค่าและหวงแหนศิลปวัฒนธรรมของชาติตลอดจนพิพิธภัณฑน์ประเภทอื่นๆ
- 5) ต้องดูแลอย่างทั่วถึง ทั้งพิพิธภัณฑน์ของรัฐและเอกชน
- 6) ควรจัดงบประมาณสนับสนุนให้เพียงพอตามภารกิจ ในส่วนของเอกชน ควรให้การสนับสนุนทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การลดหย่อนภาษี การให้งบประมาณช่วยเหลือพิพิธภัณฑน์เอกชนบางแห่งที่ไม่สามารถดำเนินการด้วยตัวเองต่อไปได้

7) พืชไร่ภัณฑ์เอกชนส่วนใหญ่จัดตั้งขึ้นโดยอุดมการณ์ แต่บางแห่งไม่มีงบประมาณมากพอที่จะบริหารจัดการไปโดยตลอด รัฐควรให้การช่วยเหลืออย่างจริงจัง

8) ควรส่งเสริมให้มีการบริจาคเพื่อนำเงินมาช่วยเหลือพัฒนาพืชไร่ภัณฑ์

9) องค์กรท้องถิ่น เช่น องค์กรบริหารส่วนจังหวัด องค์กรบริหารส่วนตำบล ควรช่วยเหลือดูแลพืชไร่ภัณฑ์ที่อยู่ในท้องถิ่น

10) ส่งเสริมให้พืชไร่ภัณฑ์ในฐานะที่เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นเครือข่ายของโรงเรียนและสถาบันการศึกษาอื่นๆ ในท้องถิ่น สถาบันการศึกษาสามารถใช้ประโยชน์จากพืชไร่ภัณฑ์ โดยให้เป็นที่ศึกษาเพิ่มเติมของนักเรียน นักศึกษา หรือจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับเรื่องราวในพืชไร่ภัณฑ์

11) ส่งเสริมให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมของพื้นที่ เช่น สภาวัฒนธรรมจังหวัดช่วยเหลือดูแลและโยงพืชไร่ภัณฑ์ที่มีอยู่ในระดับจังหวัด อำเภอหรือตำบลเป็นเครือข่าย

12) ควรมีหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งในระดับประเทศเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบงานพืชไร่ภัณฑ์และวางระบบให้กันไปในแนวเดียวกัน อยู่ในแผนเดียวกันทั้งประเทศ โดยหน่วยงานกลางช่วยดูแล สนับสนุนและพัฒนา แทนที่จะให้กระจายอยู่ตามสังกัดต่างๆ และไม่มีการดูแลเท่าที่ควร

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยครั้งนี้มีข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. นโยบายส่งเสริมพืชไร่ภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต รัฐบาลควรกำหนดเป็นนโยบายที่ชัดเจนในการส่งเสริมให้พืชไร่ภัณฑ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต หรือกำหนดเป็นวาระแห่งชาติ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการสร้างความมุ่งมั่นให้แก่พืชไร่ภัณฑ์ และเป็นการสร้างความตระหนักให้แก่หน่วยงานและกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง

2. การสร้างความรู้ความเข้าใจแก่หน่วยงานและประชาชน หน่วยงานที่เป็นต้นสังกัดของพิพิธภัณฑสถานและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรทำการรณรงค์สร้างความรู้ความเข้าใจแก่หน่วยงานและประชาชนทั่วไปว่า พิพิธภัณฑสถานเป็นแหล่งการเรียนรู้ประเภทหนึ่ง แหล่งการเรียนรู้ได้มีเฉพาะสถานศึกษาเท่านั้น พิพิธภัณฑสถานว่าเป็นแหล่งการเรียนรู้ประเภทหนึ่งเป็นแหล่งการเรียนรู้ประเภทให้การศึกษิตตามอัธยาศัย

3. การประชาสัมพันธ์เชิงรุก รัฐบาลโดยหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านพิพิธภัณฑสถานควรทำการประชาสัมพันธ์เชิงรุกให้ประชาชนมาหาความรู้ พักผ่อน เยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถานต่างๆ ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเห็นคุณค่าของพิพิธภัณฑสถาน เช่น พิพิธภัณฑสถานด้านศิลปวัฒนธรรม พิพิธภัณฑสถานด้านประวัติศาสตร์ ควรประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเห็นคุณค่าและตระหนัก ในความสำคัญของเอกลักษณ์ของชาติ

4. ส่งเสริมความร่วมมือของหน่วยงานและองค์กรต่างๆ รัฐบาลโดยหน่วยงานที่รับผิดชอบควร ส่งเสริมให้หน่วยงานและองค์กรต่างๆ ให้ความร่วมมือช่วยเหลือพิพิธภัณฑสถาน เพื่อช่วยให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของประชาชนได้อย่างแท้จริง โดยอาจจะเป็นความร่วมมือทางด้านวัสดุอุปกรณ์ งบประมาณ บุคลากร การช่วยประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

5. ส่งเสริมความร่วมมือของประชาชนในชุมชน รัฐบาลควรรณรงค์ขอความร่วมมือจากองค์กรท้องถิ่น และประชาชนในชุมชนให้ได้รับความร่วมมือกับพิพิธภัณฑสถานในการที่จะช่วยให้พิพิธภัณฑสถานเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต การร่วมมืออาจทำได้หลายลักษณะ เช่น เป็นกรรมการให้คำแนะนำ ช่วยเป็นแหล่งข้อมูล บริจาคเงินทุน บริจาคสิ่งของ เป็นวิทยากร อาสาสมัครช่วยงานช่วยประชาสัมพันธ์ ฯลฯ

6. การให้การสนับสนุนต่อพิพิธภัณฑสถานสังกัดรัฐบาล การให้พิพิธภัณฑสถานเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตถึงแม้จะเป็นพิพิธภัณฑสถานสังกัดรัฐบาลซึ่งได้รับ

การสนับสนุนด้านงบประมาณอยู่เป็นปกติแล้ว แต่รัฐบาลควรให้การสนับสนุนส่งเสริมเป็นพิเศษ โดยเฉพาะในระยะเริ่มปรับให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพราะพิพิธภัณฑ์อาจต้องมีการปรับเปลี่ยนทั้งด้านการบริหารจัดการ ด้านกิจกรรม ด้านประชาสัมพันธ์ ด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่ ซึ่งอาจจำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือมากกว่าเดิมสักระยะหนึ่ง จนกระทั่งสามารถดำเนินการต่อไปได้

7. การให้การสนับสนุนพิพิธภัณฑ์เอกชน รัฐบาลควรให้การสนับสนุนพิพิธภัณฑ์เอกชนพอสมควร โดยเฉพาะพิพิธภัณฑ์ที่มีความพร้อมน้อย จากผลการวิจัยพบว่า ยังมีพิพิธภัณฑ์ของเอกชนอยู่จำนวนหนึ่งซึ่งจัดตั้งขึ้นโดยบุคคลหรือครอบครัวด้วยมีใจรักและต้องการจะให้ประชาชนได้รับข้อมูลได้รับความรู้จากสิ่งจัดแสดงซึ่งได้ทำการสะสมไว้ โดยเจ้าของลงทุนด้วยตนเองทั้งหมด พิพิธภัณฑ์ประเภทนี้เมื่อดำเนินการไปได้ระยะหนึ่งจะมีงบประมาณไม่ค่อยเพียงพอ แต่เจ้าของก็ยังปรารถนาที่จะให้มีพิพิธภัณฑ์ เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของประชาชน พิพิธภัณฑ์ลักษณะนี้ควรได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลพอสมควร มิฉะนั้นจะไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ ทั้งๆ ที่พิพิธภัณฑ์เหล่านั้นเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์มาก

8. นำแนวทางการจัดพิพิธภัณฑ์เพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสู่การปฏิบัติ รัฐบาลควรสนับสนุนให้มีการนำแนวทางการจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ซึ่งได้จากการวิจัยครั้งนี้ไปสู่การปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมแนวทางที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยแนวทางในหลายที่ปัจจัยที่จะช่วยให้พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ แนวทางการบริหารจัดการ การวางแผน บุคลากร การประชาสัมพันธ์ ประเภทของกิจกรรม วิธีการจัดการ การมีส่วนร่วมของประชาชน การให้บริการ การประสานงาน และการสร้างเครือข่าย การติดตามประเมินผล

9. พิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งควรปรับการดำเนินงานโดยนำแนวทางที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ไปปรับใช้ การที่จะจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต พิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งควรปรับการดำเนินงานให้เป็นที่รู้จักให้เป็นที่สนใจของกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น โดยนำแนวทางที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ไปประยุกต์ใช้ เช่น ปรับด้านการบริหารจัดการ ปรับให้มีการประชาสัมพันธ์เชิงรุก ปรับปรุงประเภทของกิจกรรมหรือบริการ ปรับวิธีการจัดบริการ ปรับด้านบุคลากร ปรับด้านการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน การสร้างเครือข่าย เป็นต้น โดยตั้งเป้าหมายว่า จะปั้นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตมิใช่แหล่งการเรียนรู้แบบธรรมดา

สารบัญ

หน้า

คำนำ

ประกาศคุณูปการ

บทสรุปผู้บริหาร

ก

สารบัญ

ฅ

สารบัญตาราง

ด

บทที่ 1 บทนำ 1

1

ความเป็นมาของการวิจัย

1

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

3

ขอบเขตของการวิจัย

3

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

5

คำนิยามศัพท์

5

บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 7

7

1. พิพธิภรณ์

7

1.1 ประวัติความเป็นมาของพิพธิภรณ์

7

1.2 พิพธิภรณ์ในปัจจุบัน

13

1.3 พิพธิภรณ์ในอนาคต

15

2. การศึกษาตลอดชีวิต

18

2.1 ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต

18

2.2 กรอบแนวคิดของการศึกษาตลอดชีวิต

20

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3. แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต	22
3.1 ความหมายของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต	23
3.2 ความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต	24
3.3 ประโยชน์ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต	26
3.4 ประเภทของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต	28
3.5 วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต	34
3.6 รูปแบบการจัดแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต	35
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	37
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	42
1. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	42
2. แหล่งข้อมูลและผู้ให้ข้อมูล	43
3. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	43
4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	45
5. การเก็บรวบรวมข้อมูล	46
6. การวิเคราะห์ข้อมูล	47
บทที่ 4 ผลการวิจัย	48
ตอนที่ 1 สภาพการดำเนินงานและ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ	49
ตอนที่ 2 ปัญหาในการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ	67

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ตอนที่ 3 รูปแบบในการจัดพิพิธภัณฑ์ ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต	70
ตอนที่ 4 รูปแบบแนวทางการจัดพิพิธภัณฑ์ ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต	96
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	115
สรุปผลการวิจัย	116
อภิปรายผลการวิจัย	128
ข้อเสนอแนะจากการวิจัย	134
บรรณานุกรม	139
คณะผู้จัดทำ	144

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่	
1 ตัวอย่างรายชื่อพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ และประเภทของพิพิธภัณฑสถาน	50
2 จำนวนและร้อยละของพิพิธภัณฑสถานที่ให้ข้อมูล ในการวิจัยจำแนกตามประเภทและภูมิภาค	54
3 ประเภทและสังกัดของพิพิธภัณฑสถาน	55
4 แหล่งที่มาของงบประมาณและรายได้ของพิพิธภัณฑสถาน	63
5 ประเภทของการจัดบริการภายในพิพิธภัณฑสถาน	65
6 ประเภทของการจัดบริการภายนอกพิพิธภัณฑสถาน	66
7 การเรียกเก็บค่าธรรมเนียมในการเข้าชมพิพิธภัณฑสถาน	66
8 จำนวนประชาชนที่ได้รับการสัมภาษณ์ ขณะเข้าชมพิพิธภัณฑสถานประเภทต่างๆ	87
9 ข้อมูลส่วนตัวของประชาชนที่ได้รับการสัมภาษณ์ ขณะเข้าชมพิพิธภัณฑสถาน	88

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมา

พิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยถือกำเนิดมาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยได้โปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งพิพิธภัณฑสถานส่วนพระองค์ขึ้นในปี พ.ศ.2417 และเปิดให้ประชาชนทั่วไปเข้าชมเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2417 เมื่อนับถึงปัจจุบัน กิจการพิพิธภัณฑสถานในประเทศไทย ได้พัฒนาเจริญก้าวหน้าเป็นลำดับ นับเป็นเวลามากกว่า 130 ปี ปัจจุบันพิพิธภัณฑสถานได้แบ่งออกเป็น ประเภท และลักษณะต่าง ๆ มากกว่า 250 แห่งทั่วประเทศ ทั้งในกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัด ทั้งที่เป็นพิพิธภัณฑสถานประเภทศิลปะและโบราณคดี พิพิธภัณฑสถานชาติพันธุ์วิทยา พิพิธภัณฑสถานวิทยาศาสตร์ พิพิธภัณฑสถานการเกษตร พิพิธภัณฑสถานเฉพาะด้าน (เช่น พิพิธภัณฑสถานสัตว์น้ำ) พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน อุทยานประวัติศาสตร์ นอกจากนี้ยังมีพิพิธภัณฑสถานในสังกัดหน่วยงานอื่น เช่น พิพิธภัณฑสถานทหารอากาศ พิพิธภัณฑสถานตำรวจ พิพิธภัณฑสถานป่าไม้ ตลอดจนพิพิธภัณฑสถานของเอกชน เช่น พิพิธภัณฑสถานวังสวนผักกาด พิพิธภัณฑสถานเด็ก พิพิธภัณฑสถานบ้านจำทวี พิพิธภัณฑสถานเรือจิว และเมืองโบราณ เป็นต้น

ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญตั้งที่สภาพิพิธภัณฑ์ระหว่างชาติ (International Council of Museums. 1974) ได้กล่าวว่า "พิพิธภัณฑ์เป็นองค์กรที่ไม่มีผลประโยชน์

ให้บริการทางสังคมที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ การศึกษาและ
นันทนาการกับประชาชนในชุมชน ด้วยเหตุนี้ อาจกล่าวได้ว่า พิพิธภัณฑ์
เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีความสำคัญกับประชาชนโดยทั่วไป

อย่างไรก็ตาม การดำเนินกิจกรรมของพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยที่
ผ่านมาจะเห็นได้ว่า ยังไม่ได้รับความสนใจจากประชาชนส่วนใหญ่มากเท่าที่ควร
ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ภาพของพิพิธภัณฑ์บ่งบอกถึงความเก่าแก่ ล้าสมัย
ประกอบกับขาดการดำเนินการที่เป็นเชิงรุก และทันต่อสถานการณ์ เช่น ขาดการ
ประชาสัมพันธ์ข่าวสารอย่างทั่วถึง และต่อเนื่องตลอดเวลา การแสดงหรือการ
จัดนิทรรศการที่ไม่สร้างความสนใจกับผู้เข้าชมในกลุ่มต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่ม
เด็ก เยาวชนและผู้ใหญ่ หรือกลุ่มเฉพาะทาง เช่น กลุ่มนักเรียน นักศึกษา
นักวิชาการ นอกจากนี้ อาจรวมไปถึงอัตราค่าเข้าชม งบประมาณในการ
สนับสนุนการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์ รวมทั้งนโยบายของรัฐบาล เป็นต้น

ในทางตรงกันข้าม พิพิธภัณฑ์ต้องมีบทบาทและปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์
ใหม่ ที่มุ่งเน้นให้ประชาชนทุกกลุ่มเห็นความสำคัญและคุณค่าของพิพิธภัณฑ์
ทั้งต้องสร้างความเข้าใจโดยขยายฐานไปถึงประชาชน ชุมชน องค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชน โดยจัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญ และ
ปลูกฝังจิตสำนึกในการมีส่วนร่วม (participation) ของประชาชน ขณะเดียวกัน
ผู้บริหารพิพิธภัณฑ์ต้องเป็นผู้บริหารมืออาชีพ มีวิสัยทัศน์และมีกลยุทธ์ใน
การบริหารจัดการอย่างแยบคาย มีความหลากหลายของประเภท หรือชนิดของ
พิพิธภัณฑ์ที่สอดคล้องกับความต้องการขององค์กรและชุมชน มีเครือข่ายเชื่อมโยง
ระหว่างองค์กรพิพิธภัณฑ์ด้วยกัน และหน่วยงาน หรือองค์กรอื่นที่เกี่ยวข้อง

ด้วยความสำคัญของ "พิพิธภัณฑ์" ดังกล่าว จึงกล่าวได้ว่า
พิพิธภัณฑ์ เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นแหล่งเพิ่มพูนและพัฒนา
ภูมิปัญญาที่สำคัญยิ่งกับประชาชนในสังคมทุกระดับ ดังที่ รัฐได้บัญญัติไว้ใน
มาตรา 25 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไข

เพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ว่า "รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ"

ด้วยมูลเหตุสำคัญนี้จึงเห็นสมควรที่จะมีการศึกษาวิจัย เรื่อง การจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : พิพิธภัณฑ์ ทั้งในส่วนภาครัฐ และภาคเอกชน เพื่อให้ได้รูปแบบ กระบวนการ และการบริหารจัดการ ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ทั้งเพื่อเป็นการเพิ่มและพัฒนาศักยภาพของคนไทยให้ก้าวสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ประเภท พิพิธภัณฑ์
2. เพื่อวิเคราะห์นโยบาย ข้อเสนอแนะ และแนวทางการจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบ แนวทางในการจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเพื่อนำเสนอรูปแบบของพิพิธภัณฑ์ที่จะเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาไว้ ดังนี้

- 1) ขอบเขตด้านประเภทของพิพิธภัณฑ์ การวิจัยครั้งนี้ศึกษาพิพิธภัณฑ์ทุกประเภท จากหลักการแบ่งประเภทของกรมศิลปากร และเอกสารที่เกี่ยวข้อง สามารถจัดกลุ่มประเภทของพิพิธภัณฑ์ที่มีอยู่ในประเทศไทยเป็น 10 ประเภท ดังนี้คือ

- (1) มนุษยวิทยาและชาติพันธุ์
- (2) ศิลปะและโบราณคดี
- (3) อนุสรณ์สถาน
- (4) เฉพาะเรื่อง
- (5) พื้นบ้าน/ภูมิปัญญา
- (6) ธรรมชาติวิทยาและสิ่งแวดล้อม
- (7) ประวัติศาสตร์
- (8) วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
- (9) ศิลปะและประวัติศาสตร์
- (10) เมืองโบราณ

2) ขอบเขตด้านพื้นที่ที่ทำการศึกษา

การวิจัยทำการศึกษาศัพทมูลวิทยาทุกประเภท จากทุกภูมิภาคทั่วประเทศ โดยการสุ่มตัวอย่างจากศัพท์ทั้งหมดทั้ง 10 ประเภท ที่กระจายอยู่ในทุกภูมิภาคของประเทศ

3) ขอบเขตด้านประเด็นที่ศึกษา

การวิจัยครั้งนี้จะนำเสนอรูปแบบหรือแนวทางการจัดศัพท์มูลวิทยาให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยรูปแบบหรือแนวทางประกอบด้วยประเด็นหลัก 10 ประเด็น ดังต่อไปนี้ คือ

- (1) จุดมุ่งหมายของศัพท์มูลวิทยา
- (2) การบริหารจัดการ
- (3) บุคลากร
- (4) ประเภทของกิจกรรม
- (5) วิธีการจัดศัพท์มูลวิทยา
- (6) การมีส่วนร่วมของประชาชน
- (7) การให้บริการ

- (8) การประสานงานและการสร้างเครือข่าย
- (9) การติดตามประเมินผล
- (10) ความต้องการการสนับสนุนจากรัฐบาล

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้รูปแบบพิพิธภัณฑ์แหล่งการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต
2. ได้แนวทางการจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ประเภทพิพิธภัณฑ์ที่เหมาะสมกับสภาวะในปัจจุบัน และมีความเป็นสากล
3. ได้แนวทางในการจัดทำข้อเสนอด้านนโยบายและแผนการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตประเภทพิพิธภัณฑ์ให้สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษา

คำนิยามศัพท์

พิพิธภัณฑ์

สิ่งต่างๆ ที่รวบรวมไว้เพื่อประโยชน์ในการศึกษา เช่น โบราณวัตถุ ศิลปะวัตถุ สถาบันถาวรที่เก็บรวบรวมและแสดงสิ่งต่างๆ ที่มีความสำคัญด้านศิลปะ-วัฒนธรรมหรือด้านวิทยาศาสตร์โดยมีความมุ่งหมายเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา และก่อให้เกิดความเพลิดเพลินใจ

พิพิธภัณฑ์สถาน

การเรียนรู้ตลอดชีวิต หรือ การศึกษาตลอดชีวิต

การศึกษาหรือการเรียนรู้ของบุคคล ตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นการเรียนรู้ที่บุคคลสามารถเรียนรู้ได้จากทุกรูปแบบ ทุกแหล่ง

แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การเรียนรู้ จากการศึกษาระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตาม อรรถศาสตร์ ทั้งนี้ เพื่อให้บุคคลได้รับความรู้ในด้านต่างๆ ที่จะนำมาใช้ในการ ดำเนินชีวิต ประกอบอาชีพและปรับตัวให้ เหมาะสมกับสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมที่ เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงชีวิต

สถานที่ บุคคล หรือกิจกรรมที่สามารถ ให้ความรู้ให้ประสบการณ์ในด้านต่างๆ แก่ประชาชน ซึ่งนักการศึกษาได้จัด ประเภทของแหล่งการเรียนรู้ไว้หลาย ประเภท ได้แก่ แหล่งการเรียนรู้ที่เป็น ทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งการเรียนรู้ ประเภทกิจกรรมสาธิตประเพณี แหล่ง การเรียนรู้ประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งการเรียนรู้ประเภทสื่อ และแหล่ง การเรียนรู้ที่รัฐหรือเอกชนสร้างขึ้นเพื่อ ประโยชน์ทางการศึกษา (เช่น ศูนย์การ เรียนรู้ ที่อ่านหนังสือ พิพิธภัณฑ์ เป็นต้น)

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัย เรื่อง การจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : พิพิธภัณฑ์ ในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้องดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. พิพิธภัณฑ์

1.1 ประวัติความเป็นมาของพิพิธภัณฑ์

พิพิธภัณฑ์สถาน (Museum) เป็นคำที่ใช้เป็นครั้งแรกที่เมืองอเล็กซานเดรีย ประเทศอียิปต์ เมื่อประมาณ 300 ปีก่อนคริสตกาล หมายถึงสถานที่แห่งหนึ่งสำหรับใช้เป็นศูนย์กลางของห้องสมุด และศูนย์กลางทางการศึกษาค้นคว้าวิจัยของนักปราชญ์ ต่อมาเรียกว่า The Museum of Alexandria จัดตั้งขึ้นโดย Ptolemy Philadelphus (Ptolemy Soter) ภายในสถานที่แห่งนี้ ประกอบด้วย สวนพฤกษศาสตร์ สวนสัตว์ ห้องสำหรับศึกษาวิชากายวิภาคศาสตร์ ดาราศาสตร์ นอกจากนี้ มีงานศิลปกรรมของปโตเลมีด้วย

คำว่า "พิพิธภัณฑ์" ในประเทศไทยเป็นคำที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงบัญญัติขึ้นหลังจากที่พระองค์ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้าง "พระที่นั่งประพาสพิพิธภัณฑ์" ในพระบรมมหาราชวัง สถานที่

แห่งนี้ถือเป็นพิพิธภัณฑ์สถานแห่งแรกของประเทศไทยที่ใช้ในการเก็บรวบรวมศิลปะโบราณ โบราณวัตถุ และใช้สำหรับเปิดให้แขกบ้านแขกเมืองได้ชมเป็นครั้งแรก

นอกจากนี้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้ความหมายของ "พิพิธภัณฑ์" ว่า หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่รวบรวมไว้เพื่อประโยชน์ในการศึกษา เช่น โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ส่วนคำว่า "พิพิธภัณฑ์สถาน" หมายถึง สถาบันถาวรที่เก็บรวบรวมและแสดงสิ่งต่างๆ ที่มีความสำคัญด้านศิลปวัฒนธรรมหรือด้านวิทยาศาสตร์ โดยมีความมุ่งหมายเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเล่าเรียนและก่อให้เกิดความเพลิดเพลินใจ

กิจการพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยเริ่มขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงสนพระทัยวิชาประวัติศาสตร์ และโบราณคดีเป็นอย่างยิ่ง ในขณะที่ทรงผนวชอยู่นั้น พระองค์มีความสนพระทัยในการเก็บรวบรวมสิ่งของโบราณ ซึ่งทรงพบระหว่างที่เสด็จจุดธูปตามสถานที่ต่างๆ โดยทรงโปรดเกล้าฯ ให้นำมาเก็บรักษาไว้ในพระบรมมหาราชวัง ภายใน "พระที่นั่งราชฤดี" ที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร ในปี พ.ศ. 2398 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เซอร์จอห์น เบาว์ริง อัครราชทูตอังกฤษที่เดินทางมาติดต่อทำสัญญาค้าขายกับไทย เข้าเฝ้าฯ เป็นการส่วนพระองค์ที่พระที่นั่งราชฤดีนี้ ซึ่ง เซอร์จอห์น เบาว์ริง ได้เขียนบันทึกในครั้งนั้นไว้ว่า

"มีเครื่องประดับทุกชนิด หลายชนิดเกี่ยวกับธรรมชาติ เป็นต้นว่า นอแรด รูปร่างแปลกประหลาด งาช้าง ประติมากรรมหลายชิ้นจากทวีปยุโรป แจกัน กระเบื้องถ้วยจากประเทศจีน เครื่องทรงสมัยโบราณของพระมหากษัตริย์ที่ล่วงลับไปแล้ว งาช้างและไม้จำหลักอย่างงดงาม เครื่องประดับทองและเงิน พร้อมเครื่องเพชรนิลจินดาเป็นจำนวนมาก พระพุทธรูปหลายองค์ และองค์หนึ่งก็เป็นทองแท้ทั้งองค์.."

ในปี พ.ศ. 2399 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้สร้าง **“พระอภิเนาวนิเวศน์”** หลังพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ทางด้านตะวันออกของพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พร้อมทั้งพระราชทานนามว่า **“พระที่นั่งประพาสพิพิธภัณฑ์”** สำหรับรวบรวมโบราณวัตถุที่พระองค์ได้รวบรวมไว้ อาทิ ศิลปจารึกพ่อขุนรามคำแหง ศิลปจารึกวัดป่ามะม่วง พระแท่นมณีงคศิลาบาตร อันเป็นโบราณวัตถุที่ทรงย้ายมาจากเมืองเกาส์โซทัย ในคราวเสด็จอูตงค์มณฑลฝ่ายเหนือ พ.ศ. 2376 เมื่อสร้างพระที่นั่งประพาสพิพิธภัณฑ์เสร็จตามแบบตึกฝรั่งแล้วโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายสิ่งของซึ่งแสดงอยู่ ณ พระที่นั่งราชฤดีทั้งหมด มาไว้ที่พระที่นั่งประพาสพิพิธภัณฑ์

ด้วยเหตุนี้ ภายในพระที่นั่งประพาสพิพิธภัณฑ์จึงมีสิ่งของที่จัดแสดงหลายประเภท ทั้งโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ เครื่องประดับ นอกจากนี้ มีสิ่งของต่างๆ ที่ชาวต่างประเทศทูลเกล้าฯ ถวาย และเมื่อมีแขกเมืองมาเข้าเฝ้าฯ พระองค์จะทรงนำชมพิพิธภัณฑสถานแห่งนี้เสมอ

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีแนวนโยบายเปิดประเทศให้เป็นที่ยูัจกอย่างกว้างขวาง ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะสร้างรากฐานทางพระราชไมตรีกับนานาประเทศต่อจากรัชกาลที่ผ่านมา ซึ่งจากความเจริญของบ้านเมืองที่พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินไปนั้น ทรงนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศด้วยพระปรีชาสามารถในรัชสมัยของพระองค์นี้ กิจการพิพิธภัณฑ์เริ่มเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย ในหมู่ของประชาชนทั่วไป ข้าราชการขุนนางมีโอกาสได้เรียนรู้ถึงประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปวัฒนธรรมกันมากขึ้น นอกจากนี้ พระองค์มีแนวทางที่จะพัฒนากิจการของพิพิธภัณฑ์ให้แพร่หลายไปสู่ประชาชนให้มากยิ่งขึ้น จากพิพิธภัณฑ์ส่วนพระองค์ในรัชกาลที่ 4 ได้พัฒนามาเป็นพิพิธภัณฑ์สำหรับประชาชน ซึ่งถือว่า เป็นรากฐานอันมั่นคงของพิพิธภัณฑ์ไทยในปัจจุบัน

ในปี พ.ศ. 2413 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จประพาส
ชวา ซึ่งเป็นครั้งแรกของพระองค์ที่ได้เสด็จชมพิพิธภัณฑสถานในต่างประเทศ
จดหมายเหตุเสด็จประพาสต่างประเทศในรัชกาลที่ 5 ได้กล่าวไว้ว่า
"เมื่อวันศุกร์ เดือน 5 ขึ้น 11 ค่ำ เวลาบ่าย 4 โมง เสด็จทอดพระเนตร
ตึกมิวเซียม (เมืองปัตตาเวีย เกาะชวา) ที่ไว้ของโบราณซึ่งมีในแผ่นดินชวาและ
ประเทศต่าง ๆ"

หลังจากเสด็จพระราชดำเนินกลับ พระองค์ได้ทรงนำแบบอย่างหอประชุม
ของทหารที่เมืองปัตตาเวียมาสร้างอาคารหลังใหม่ชื่อว่า "หอคองคอดี" สำหรับ
เป็นที่ประชุมทหารมหาดเล็ก โดยสร้างเป็นตึกใหญ่ชั้นเดียว มีห้องกว้าง
แบ่งออกเป็น 3 ตอน สร้างเสร็จในพ.ศ. 2415

ต่อมาในปี พ.ศ. 2417 พระที่นั่งประพาสพิพิธภัณฑทร์ุดโทรมลงจนไม่
สามารถซ่อมแซมได้ดังเดิม จึงโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ
มาจัดแสดงในมิวเซียมที่โปรดให้จัดตั้งขึ้น ณ หอคองคอดี (อาคารสหทัย
สมาคมในปัจจุบัน) สถานที่ดังกล่าวนิยมเรียกขานกันว่า "หอมิวเซียม" และ
ได้ยกหน้าที่ในการดูแลให้กรมทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์เป็นผู้ดูแลและ
จัดการ หอมิวเซียมแห่งนี้ได้รวบรวมเอาวัตถุหลายประเภท เช่น วัตถุทาง
ธรรมชาติ ได้แก่ สัตว์สตัฟฟ์ โครงกระดูก หินแร่ และวัตถุทางศิลปวัฒนธรรม
ได้แก่ ศิลปวัตถุ และโบราณวัตถุ เป็นต้น

หอคองคอดี เปิดให้พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ผู้น้อย
กงสุลต่างประเทศ ตลอดจนประชาชนทั่วไปได้เข้าชมเป็นปฐมฤกษ์ เมื่อวันที่
20 กันยายน พ.ศ. 2417 เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ครบ 21 พรรษา
ซึ่งได้จัดเฉลิมฉลองเป็นการพิเศษ และถือเป็นครั้งแรกที่ประชาชนทั่วไปได้มี
โอกาสเข้าชมพิพิธภัณฑสถานแห่งนี้

ในเวลาต่อมา กรมศิลปากรได้ถือเอาวันนี้เป็นวันสถาปนาพิพิธภัณฑ-
สถานแห่งชาติในประเทศไทย พิพิธภัณฑสถานหอคองคอดีในรัชสมัย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จัดเป็นพิพิธภัณฑ์ทั่วไป มีการแสดงโบราณวัตถุต่างๆ เรียกว่า "**ตั้งมิวเซียม**" โดยมีพระยาภาสกรวงศ์ (พรบุญนาท) นายทหารในกรมทหารมหาดเล็ก เป็นหัวหน้าฝ่ายไทย และนายเฮนรี อาลาบาสเตอร์ เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์สถานหอคองคอคอดเคียว ให้เป็นแบบอย่างสากล การจัดแสดงในหอคองคอคอดเคียว แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

- ห้องที่ 1 จัดแสดงศิลปโบราณวัตถุของไทย
- ห้องที่ 2 จัดแสดงศิลปโบราณวัตถุส่วนพระมหากษัตริย์
- ห้องที่ 3 จัดแสดงศิลปโบราณวัตถุจากต่างประเทศ

นอกจากนี้ นายเฮนรีเป็นผู้ริเริ่มจัดทำแค็ตตาล็อกกับัญชีภาษาอังกฤษและภาษาไทย ส่วนเจ้าหน้าที่กูเรเตอร์หรือภัณฑารักษ์คนแรกของมิวเซียมคองคอคอดเคียว คือ **สิบเอกทัด** แห่งกรมทหารช่างมหาดเล็กรักษาพระองค์ ซึ่งต่อมาได้เลื่อนยศเป็นพลโทพระยาสโมสรรสรพการ (ทัด ศิริสัมพันธ์) การตั้งมิวเซียมหรือการจัดแสดงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีขึ้นทุกปีในวันเฉลิมพระชนมพรรษา โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ พระภิกษุ และราษฎร นำสิ่งของต่างๆ มาจัดแสดงที่หอมิวเซียมแห่งนี้

การจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์ครั้งสำคัญเกิดขึ้นในรัชกาลนี้ คือ งานเนื่องในวันสมโภชพระนครครบ 100 ปี พ.ศ. 2425 ซึ่งจัดขึ้น ณ ห้องสนามหลวง ผู้จัดงาน คือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงบดินทร์ไพศาลโสภณ ผู้บัญชาการกรมอาลักษณ์ การจัดงานครั้งนี้เรียกกันว่า "เอ็กซิบิชั่น" (Exhibition)

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการศึกษาประวัติศาสตร์และโบราณคดีกันอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น ทรงพระราชทานพื้นที่ทั้งหมดของพระราชวังบวรสถานมงคลหรือวังหน้า ให้เป็นพิพิธภัณฑ์สำหรับพระนคร ถือเป็นรากฐานของงานพิพิธภัณฑ์ในปัจจุบัน โดยได้จัดการให้หอพระสมุดฯ

พระนคร มีบทบาทหลายอย่าง คือ ต้องมีหน้าที่อำนวยความสะดวกดีสโมสร จัดตรวจรักษาของโบราณในพระราชอาณาเขต และเพิ่มหน้าที่ในการจัด พิพิธภัณฑสถาน และการบำรุงวิชาช่างอย่างประณีตที่ได้ยกมาจากกรมศิลปากร รวมทั้งได้พระราชทานหมู่พระที่นั่งในบริเวณพระราชวังบวรสถานมงคลทั้งหมด ให้จัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑสถาน ซึ่งสมเด็จพระเจ้า กรมพระยาเดชาดิราชราชนุภาพ และ ศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ ได้ปรับเปลี่ยนพิพิธภัณฑที่ให้มีคุณสมบัติ ยิ่งขึ้น และได้จัดตั้งเป็น "พิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนคร" พระองค์ได้ เสด็จพระราชดำเนินมาเปิดเมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2469 ต่อมาได้ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานสำหรับ พระนคร โดยได้ประกาศใช้เมื่อวันที่ 5 มีนาคม พุทธศักราช 2469 เพื่อเป็น การพิทักษ์รักษาสสิ่งของในพิพิธภัณฑสถาน และเพื่อเป็นการจัดระเบียบ การดำเนินงานให้เจริญก้าวหน้าต่อไป พระราชบัญญัติดังกล่าวแบ่งออกเป็น 4 หมวด คือ

- หมวดที่ 1 ว่าด้วยการใช้พระราชบัญญัติ
- หมวดที่ 2 ว่าด้วยการปกครองพิพิธภัณฑสถาน
- หมวดที่ 3 ว่าด้วยสิ่งของในพิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนคร
- หมวดที่ 4 ว่าด้วยการเปิดพิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนคร

นอกจากนี้ พระองค์ทรงออกพระราชบัญญัติว่าด้วยการส่งออก โบราณวัตถุและศิลปวัตถุออกนอกประเทศ เพื่อปกป้องมิให้มีการนำโบราณวัตถุ และศิลปะออกนอกประเทศ พระราชบัญญัติฉบับดังกล่าว ประกาศใช้เมื่อ วันที่ 25 ตุลาคม พุทธศักราช 2469

พระราชบัญญัติทั้งสองฉบับถือเป็นกฎหมายฉบับแรกที่ตราขึ้นเพื่อ การดำเนินงานพิพิธภัณฑสถาน และได้กลายมาเป็นรากฐานให้กับพระราช บัญญัติเกี่ยวกับการพิพิธภัณฑที่ในสมัยต่อมา

1.2 พิพิธภัณฑสถานในปัจจุบัน

พิพิธภัณฑสถานเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดประเภทหนึ่ง มีหน้าที่ในการอนุรักษ์หลักฐานทางมรดกวัฒนธรรม เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา ดังกล่าว แต่การบริหารและการจัดการของพิพิธภัณฑสถานนั้นจะต้องปรับปรุงและพัฒนาให้มีคุณภาพ สามารถประสานกับสถานศึกษาระดับต่างๆ ตามสภาวะการณ์ปัจจุบัน พิพิธภัณฑสถานต้องทำหน้าที่เสริมความรู้ให้แก่คนทั่วไปพร้อมกับการอนุรักษ์ โดยเฉพาะพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติซึ่งเป็นสถาบันของชาติโดยตรง

อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยไม่มีกฎหมายและระเบียบปฏิบัติว่าด้วยพิพิธภัณฑสถาน เป็นการเฉพาะ เช่น พระราชบัญญัติพิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนคร พ.ศ. 2463 บทบัญญัติตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 (แก้ไข พ.ศ. 2535) กำหนดให้ประเทศไทยพัฒนาได้เฉพาะพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ซึ่งทำหน้าที่ในการเก็บศิลปวัตถุ อันเป็นทรัพย์ของแผ่นดินเท่านั้น ทำให้ไม่สามารถดำเนินการพิพิธภัณฑสถานได้อย่างเต็มตามศักยภาพ

1.2.1 มาตรฐานและแนวทางในการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถาน

พิพิธภัณฑสถาน คือ สถาบันที่ตั้งขึ้นเพื่อรวบรวม สงวนรักษา และจัดแสดงวัตถุ อันมีความสำคัญทางวิทยาศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม เพื่อประโยชน์ในการศึกษาและความเพลิดเพลิน รวมถึงหอบศิลป อนุสรณ์สถานทางประวัติศาสตร์ สวนสัตว์ สวนพฤกษชาติ วนอุทยาน สถานที่เลี้ยงสัตว์น้ำ และสถานที่อื่นๆ ที่จัดแสดงสิ่งที่มีชีวิต

การจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานจะกระทำได้ตามมาตรา 25 แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 จะต้อง

(1) มีพื้นที่ อาคารและทรัพยากรได้มาตรฐานตามที่ทางราชการกำหนด

(2) โครงการได้รับอนุมัติจากกระทรวงศึกษาธิการ หรือคณะรัฐมนตรีตามแต่กรณี

(3) ได้รับอนุมัติให้ตั้งหน่วยงานจากกระทรวงศึกษาธิการ

1.2.2 เกณฑ์มาตรฐานการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถาน (ขั้นตอนการดำเนินงาน)

เมื่อได้รับข้อเสนอให้จัดตั้งพิพิธภัณฑสถานประจำจังหวัด เมือง หรือตำบล ไม่ว่าจะเป็พิพิธภัณฑสถานสาขาใด ผู้รับผิดชอบจะต้องดำเนินการ ดังนี้

1) ศึกษาความเป็นไปได้ ตามแบบฟอร์มที่กำหนดและกำหนดแนวทางขั้นตอนและจัดทำเค้าโครงการฯ ให้เรียบร้อย

2) เสนอโครงการเพื่อขออนุมัติกรม กระทรวง หรือถ้าขนาดใหญ่จะต้องได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีตามขั้นตอนการอนุมัติโครงการ เพื่อจะได้มีหลักประกันว่า

(1) มีทรัพยากร งบประมาณสนับสนุนในการดำเนินงาน

(2) มีกำลังบุคลากร รับผิดชอบในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถาน

(3) เป็นหน่วยราชการตามระเบียบของทางราชการ

(4) ได้รับการสนับสนุนในการทำนุบำรุงในอนาคต

3) เมื่อหน่วยเหนืออนุมัติเรียบร้อยแล้ว ภัณฑารักษ์จะต้องดำเนินการเตรียมการ ดังนี้

(1) การรวบรวมวัตถุ

(2) การจำแนกประเภท

(3) การจัดทำบัญชี

- (4) การสงวนรักษา
- (5) การเตรียมเอกสารว่าด้วยองค์ประกอบอาคาร
- (6) การออกแบบ การก่อสร้างอาคาร การตรวจการจ้าง
- (7) การอบรมเจ้าหน้าที่สาขาต่าง ๆ
- (8) การติดตั้งดำเนินการจัดนิทรรศการ
- (9) การจัดบริการ

1.2.3 เกณฑ์มาตรฐานและแนวทางการขยายห้องแสดงหรือการขยายงานในพิพิธภัณฑ์สถาน

พิพิธภัณฑ์สถานที่ตั้งไว้แล้วประสงค์จะขยายงานเพิ่มขึ้น ต้องดำเนินการดังนี้

- 1) จัดทำบัญชีวัตถุประสงค์ แสดงจำนวน/ขนาด
- 2) จำแนกประเภท เขียนเรื่องราวและคำบรรยาย
- 3) จัดทำแผนนิทรรศการ (Script) คำบรรยายและวัตถุที่จัด

แสดงประกอบคำบรรยาย

- 4) จัดทำเค้าโครงการเสนอ
- 5) จัดทำผังรูปแบบส่วนขยายต่อเติมพื้นที่
- 6) เมื่อเอกสาร 1) ถึง 5) เสร็จเรียบร้อยแล้ว เสนอวงเงิน

ตั้งงบประมาณดำเนินการ

1.3 พิพิธภัณฑ์ในอนาคต

จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปแนวทางสำหรับการจัดพิพิธภัณฑ์ในอนาคตได้ ดังนี้

ในอดีต พิพิธภัณฑ์จัดตั้งขึ้นเพื่อรวบรวมของที่มีค่าของประเทศ เพื่อแสดงความเจริญรุ่งเรืองทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งได้ส่งผลดีกับการพัฒนาประเทศไม่น้อย แต่เนื่องจากโลกในอนาคตมีการเปลี่ยนแปลงที่ค่อนข้างรวดเร็ว การพัฒนาภูมิปัญญาของคนไทยเป็นเรื่องต้องเร่งทำและยกระดับให้ทันสมัยขึ้น

เพื่อความรู้เท่าทันในสิ่งต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การรู้เท่าทันในเทคโนโลยีสมัยใหม่ อารยธรรมใหม่ หรือศิลปวัฒนธรรมสมัยใหม่ ทั้งนี้ เพื่อป้องกันการไม่ถูกกลืน แต่ผสมผสานความเป็นไทยอย่างถูกต้อง

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไม่สามารถดำเนินการตามความคิดดั้งเดิมเหมือนในอดีต แต่จะต้องเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์ เพื่อให้ประชาชนคนไทยสนใจในพิพิธภัณฑสถานมากขึ้น มาเยี่ยมชมบ่อยขึ้น และใช้ประโยชน์จากพิพิธภัณฑสถานให้สูงขึ้นจนสามารถเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งปัญหาสำคัญสำหรับผู้บริหาร คือ ทำอย่างไร ประชาชนจึงจะให้ความสนใจและมาชมพิพิธภัณฑสถานหรือนิทรรศการ ทำอย่างไร รัฐบาลหรือผู้บังคับบัญชาสูงสุดจึงจะให้ความสำคัญ ให้การสนับสนุน (ในกรณีที่หน่วยงานของรัฐ) คำถามนี้ จะนำไปสู่การอยู่รอดหรือความเจริญก้าวหน้าของพิพิธภัณฑสถาน ในที่นี้ แนวทางการเตรียมการสำหรับพิพิธภัณฑสถานในอนาคตนั้น ควรเริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์ ทบทวน 3 ประการหลัก คือ

1) ทบทวนให้เกิดความแน่ชัดด้านปัญหาของประเทศ ในที่นี้ อาจกำหนดเป็น 3 ระดับ คือ ระดับประเทศ ระดับหน่วยงาน และระดับครอบครัว หรือบุคคล (ในบางพิพิธภัณฑสถานอาจต้องดูในระดับโลก)

2) ทบทวนบทบาท กิจกรรม นิทรรศการ การดำเนินการในอดีต และขีดความพร้อม

3) นำข้อสรุปจาก 2 ข้อแรกมา วางสถานภาพ (Positioning) เพื่อให้รู้บทบาท หน้าที่

ทั้งสามประการนี้เป็นจุดเริ่มต้นสำคัญที่ทำให้มองเห็นภาพรวมของพิพิธภัณฑสถานในอนาคต ซึ่งจำเป็นต้องมีการตื่นตัวให้สอดคล้องกับสภาวการณ์ของโลกและของประเทศ โดยมีประเด็นสำคัญ ดังนี้

1) พพิธภัณฑสถานมีบทบาทหน้าที่ชัดเจน เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน ทั้งที่เป็น นักเรียน นักศึกษา หรือประชาชนทั่วไป สำหรับ

นักเรียน นักศึกษา อาจกำหนดเป็นนิทรรศการ หรือกิจกรรมเฉพาะเสริมหลักสูตรประกอบ ในขณะที่ การบริการให้กับประชาชนอาจจัดกิจกรรมกึ่งบันเทิง

2) พิพิธภัณฑ์มีบทบาทคล้ายหน่วยงานแนะนำด้านวิชาชีพ ให้ข้อมูลวิชาการ พร้อมกับเป็นสถาบันที่เชื่อมโยงวิชาการเข้ากับการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของสังคม

3) พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งท่องเที่ยว แหล่งพักผ่อนหย่อนใจแก่สังคมไทย และชาวต่างประเทศให้หลีกเลี่ยงจากการท่องเที่ยวที่ไร้สาระ เป็นการท่องเที่ยวอย่างมีสาระและประเทืองปัญญา

4) พิพิธภัณฑ์ในอนาคต ต้องสร้างความร่วมมือระหว่างพิพิธภัณฑ์ด้วยกัน เพื่อการลดภาระด้าน Collection ให้น้อยลง แต่เน้นการจัดนิทรรศการ การแสดง การให้ข้อมูลแก่ผู้เข้าชมในวงกว้างอย่างมีคุณภาพและทั่วถึง

5) เทคโนโลยีการสื่อสาร (Communication Technology) จะทำให้ภาพลักษณ์ของพิพิธภัณฑ์เปลี่ยนและมีวิธีการนำเสนอที่พัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ ไม่เพียงเฉพาะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ที่ทำให้พิพิธภัณฑ์ในอนาคต น่าสนใจเท่านั้น แต่สื่อนิทรรศการที่ง่ายและสร้างความเข้าใจแก่ผู้ชมโดยไม่เบื่อจะเป็นหัวใจของการนำเสนอ

6) การจัดแสดงนิทรรศการของพิพิธภัณฑ์ แม้จะแบ่งแยกเป็นนิทรรศการถาวร และนิทรรศการชั่วคราว แต่การพัฒนาเทคโนโลยีจะทำให้ช่วงการเปลี่ยนแปลงโปรแกรมนิทรรศการต่าง ๆ มีช่วงสั้นกว่าในอดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พิพิธภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทั้งนี้เพราะเทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างเร็ว

7) การสร้างเรื่องราว (Story line) ให้ผู้เข้าชมมองเห็นและเข้าใจทั้งวงจร มีความจำเป็นต้องกระทำควบคู่ไปกับนิทรรศการเพื่อสร้างบรรยากาศที่จูงใจ และเข้าใจจนนำไปประยุกต์ใช้กับการดำรงชีวิตได้

8) พิพธิภรณ์จำเป็นต้องมีการติดต่อกับสังคมอย่างใกล้ชิด เช่น การประชาสัมพันธ์ในลักษณะ Offensive เพื่อให้มีผู้เข้าชมพิพธิภรณ์จะต้องกระทำโดยสม่ำเสมอ และมีการติดตามประเมินสถานการณ์

2. การศึกษาตลอดชีวิต

2.1 ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต

ในช่วงปลาย พ.ศ. 2503 ถึงต้นปี พ.ศ. 2513 ได้มีการศึกษา ล่ารวจ ข้อมูล ทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องและรวบรวมแนวคิดจากนักการศึกษาจำนวนมาก เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตอย่างจริงจัง ปัจจุบันนี้คำว่า "การศึกษาตลอดชีวิต" เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในการจัดการศึกษาของประเทศต่างๆ ทั่วโลก

เมื่อศึกษาความหมายของ "การศึกษาตลอดชีวิต" ตั้งแต่เริ่มเข้ามาสู่ระบบการศึกษาของประเทศต่างๆ ในโลกจนถึงปัจจุบัน จากแนวคิดของนักการศึกษาหลายท่าน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ Dave กล่าวถึงการศึกษาดูตลอดชีวิต สรุปได้ว่า "การศึกษาตลอดชีวิต" มาจากคำที่เป็นพื้นฐาน 3 คำ คือ "ชีวิต" (life) "ตลอดชีวิต" (Lifelong) และ "การศึกษา" (education) ความหมายของแต่ละคำจะช่วยให้รวมความหมายและขอบเขตของการศึกษาดูตลอดชีวิต คำว่า "ชีวิต" และ "การศึกษา" นั้นค่อนข้างจะมีความหมายซับซ้อนและมีความหมายได้หลายแนวในแต่ละสังคม แต่ละประเทศ แต่ละช่วงเวลา ก็อาจให้ความหมายแตกต่างกันออกไป นอกจากนั้น คำว่า "การศึกษากับการเรียนรู้" ก็ทำให้คำว่า "การศึกษาตลอดชีวิต" และ "การเรียนรู้ตลอดชีวิต" มีความหมายต่างกันออกไป ส่วนคำว่า ตลอดชีวิต "lifelong" เป็นคำที่บ่งบอกถึงช่วงเวลาของการเรียนรู้ ฉะนั้น การศึกษาดูตลอดชีวิตจึงเป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นเมื่อชีวิตนั้นเริ่มขึ้นและสิ้นสุดเมื่อชีวิตนั้นสิ้นสุดลง โดยสรุปแนวคิดของ Dave การศึกษาดูตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นเมื่อชีวิตเริ่มต้นและสิ้นสุด

เมื่อชีวิตลึกลง การศึกษาตลอดชีวิตครอบคลุมการศึกษาและกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งหมดที่เกิดขึ้นในทุกช่วงของชีวิต ตั้งแต่การศึกษาในวัยเด็กไปจนถึงการศึกษาในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา เมื่อจบจากโรงเรียนไปสู่การเป็นผู้ใหญ่ก็จะต้องมีการศึกษาต่อไปอีก แต่อาจอยู่ในรูปการศึกษาตามอัธยาศัยหรือการศึกษานอกระบบ การเรียนรู้ตลอดชีวิตจะช่วยให้นักศึกษาดำรงชีวิตประกอบอาชีพอย่างเหมาะสม และมีความรู้เพียงพอที่จะเผชิญกับชีวิตกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลา

Faure กล่าวถึง การศึกษาตลอดชีวิต ว่า การศึกษาตลอดชีวิตครอบคลุมการศึกษาทุกลักษณะทุกรูปแบบ เป็นการศึกษาโดยรวมทั้งหมดไม่ว่าจะมองการศึกษาในส่วนตัว หรือการศึกษาลักษณะใด ล้วนเป็นการศึกษาตลอดชีวิตทั้งสิ้น การศึกษาตลอดชีวิตไม่ได้เป็นระบบการศึกษา แต่เป็นหลักการจัดการศึกษา ซึ่งรวมการศึกษาทุกระบบ ทุกหน่วยทุกแหล่งไว้ด้วยกันทั้งหมดและเป็นการพัฒนาการศึกษาในทุกส่วน

Simpson and others กล่าวว่า การศึกษาตลอดชีวิตไม่เป็นเพียงแนวคิดเท่านั้น แต่เป็นแนวปฏิบัติ เป็นปรัชญา เป็นยุทธวิธีเพื่อความเปลี่ยนแปลง เพื่อการพัฒนาไปสู่สังคมแห่งการศึกษา สังคมแห่งการเรียนรู้

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้กล่าวโดยสรุปว่า มนุษย์จำเป็นต้องมีการศึกษา และจำเป็นจะต้องศึกษาไปจนตลอดชีวิต ทั้งนี้ เพราะชีวิตต้องการดำรงอยู่ด้วยดีและเจริญงอกงาม การดำรงอยู่ด้วยดีและเจริญงอกงามนั้น เป็นสภาพที่ชีวิตต้องทำให้เกิดขึ้นในแต่ละช่วงชีวิตของบุคคล ต้องเผชิญกับบีบคั้น จำกัด ขัดขวาง ที่จะสกัดกั้นไม่ให้ไปสู่ผลดังกล่าว ซึ่งเรียกว่า "ทุกข์" สิ่งที่ต้องทำก็คือ พัฒนาคนขึ้นไปให้มีความรู้ ให้มีสิ่งที่เรียกว่า ปัญญา ให้มีวิเศษฯ พร้อมทั้งความสามารถอื่นๆ ที่จะช่วยให้แก้ปัญหาได้ เมื่อแก้ปัญหาได้ ก็คือ ดับทุกข์ได้ ดังนั้น การศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อชีวิต เมื่อศึกษาดีแล้วก็แก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง สามารถดำรงชีวิตอยู่ด้วยดีและเจริญงอกงาม

เข้าถึงจุดหมายที่ชีวิตพึงต้องการ

สุนทร สุนันท์ชัย ได้ให้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต ว่า หมายถึง การจัดกระบวนการให้มีผลต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมีลักษณะ ดังนี้

1. เป็นการดำเนินการตลอดชีวิตของบุคคล
2. เป็นการจัดที่มีการวางแผน ทำให้ได้รับความรู้ ทักษะ และเจตคติ อันจำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงในชีวิตซึ่งเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา จนในที่สุดทำให้บุคคลได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ
3. เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากแรงจูงใจของผู้เรียนที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง
4. ใช้แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกประเภท ในการศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบ และไม่เป็นทางการหรือตามอัธยาศัย

การศึกษาตลอดชีวิตจึงเป็นการศึกษาทั้งหมดของชีวิตมนุษย์ ตั้งแต่เกิดจนตาย มุ่งพัฒนามนุษย์ให้ปรับตัวเข้ากับความเปลี่ยนแปลงในโลก ปัจจุบันและพัฒนาต่อไปให้เต็มศักยภาพของบุคคลแต่ละคน เป็นการศึกษาที่เกิดจากแรงจูงใจที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองจากแหล่งการเรียนรู้ทุกชนิดทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย การศึกษาประเภทต่าง ๆ จึงเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตลอดชีวิต เช่น การศึกษาก่อนวัยเรียน ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา การศึกษาหลังวัยเรียนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การศึกษานอกระบบ การศึกษาผู้ใหญ่ การศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาเหล่านี้เป็นเพียงประเภทย่อยของการศึกษาตลอดชีวิต การศึกษาตลอดชีวิตเป็นผลรวมของการศึกษาทุกประเภทที่บุคคลได้รับตั้งแต่เกิดจนตาย

2.2 กรอบแนวคิดจากของการศึกษาตลอดชีวิต

จากนิยามของนักการศึกษาหลายท่าน ดังที่ยกมาเป็นตัวอย่างข้างต้น สามารถสรุปกรอบแนวคิดจากความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต ได้ดังนี้

1) การศึกษาไม่ได้สิ้นสุดเพียงเมื่อบุคคลจบจากโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาเท่านั้น

2) บุคคลควรจะต้องได้รับความรู้ ได้เรียนรู้ในทุกช่วงของชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย

3) ช่วงชีวิตหลังจากที่บุคคลจบจากโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษานั้น เป็นช่วงชีวิตที่ยาวนานมากกว่า ดังนั้น บุคคลยังต้องการการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองอยู่เสมอ เพื่อปรับตัวให้เข้ากับความเปลี่ยนแปลงของสังคม และสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นตลอดเวลา

4) บุคคลควรได้รับการศึกษาอย่างเป็นทางการต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อให้สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเอง พัฒนาคุณภาพชีวิต และปรับตัวได้เท่าทันกับความเปลี่ยนแปลง

5) บุคคลควรได้รับความรู้ที่ครอบคลุมตั้งแต่ความรู้พื้นฐาน ความรู้ด้านวิชาชีพไปจนถึงการศึกษาที่จะช่วยพัฒนาความรู้และประสบการณ์ที่ปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์สังคม สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง สิ่งที่คุณควรเรียนรู้ควรสัมพันธ์กับชีวิตจริง

6) การศึกษาตลอดชีวิตผสมผสานการศึกษาทุกวิธีการทุกรูปแบบ ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

7) แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตควรเชื่อมโยงสัมพันธ์กันทุกแหล่ง ในชุมชน ทั้งโรงเรียน ศูนย์การเรียนรู้ และแหล่งการเรียนรู้อื่นๆ ไม่ว่าจะมาจากบุคคล ครอบครัว เพื่อน หน่วยงาน องค์กร หรือจากการดำเนินชีวิตของตนในชุมชน

8) การศึกษาควรเกิดขึ้นได้ทุกแห่งโดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาในภาพรวมทั้งหมด สามารถวิเคราะห์ได้ใน 2 มิติ มิติที่ 1 คือ พิจารณาในแนวตั้ง มองช่วงชีวิตของบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย ที่ต้องมีพัฒนาการ มีความเปลี่ยนแปลงในทุกช่วงชีวิต และต้องเผชิญ

กับความเปลี่ยนแปลงของสังคม สถานการณ์แวดล้อม ฉะนั้น การศึกษามีความจำเป็นในทุกช่วงชีวิตตั้งแต่วินาทีแรกที่เกิดขึ้นมาจนถึงวินาทีสุดท้ายของชีวิต มิติที่ 2 พิจารณาตามแนวนอนหรือแนวราบ คือ การศึกษาตลอดชีวิต เป็นการศึกษาที่ผสมผสานการเรียนรู้อุปการะแบบทุกวิถีการ ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย จากทุกแหล่งการเรียนรู้ เช่น บุคคล ครอบครัว เพื่อน การประกอบอาชีพ สื่อสารมวลชน ชุมชน ฯลฯ และการศึกษาทุกรูปแบบทุกวิถีการ ทุกแหล่งการเรียนรู้ต้องสัมพันธ์กับชีวิตจริงเพื่อบุคคลจะได้รับประโยชน์จากการศึกษาอย่างแท้จริง

จากกรอบแนวคิดดังกล่าวสามารถสรุปความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตได้ดังนี้ คือ

การศึกษาตลอดชีวิต เป็นการศึกษาในภาพรวมทั้งหมด ครอบคลุมทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่จัดให้แก่บุคคลทุกช่วงอายุตั้งแต่เกิดจนตาย โดยในแต่ละช่วงชีวิตบุคคลอาจได้รับการศึกษารูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือหลายรูปแบบผสมผสานกัน เป็นการศึกษาที่สัมพันธ์กับวิถีการดำเนินชีวิตของบุคคล สัมพันธ์กับปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตทั้งด้านสังคม สิ่งแวดล้อม ศาสนา เศรษฐกิจ การเมือง ทั้งนี้ เพื่อมุ่งพัฒนาบุคคลอย่างเต็มศักยภาพ ให้มีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์อย่างเพียงพอต่อการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพและการปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างเหมาะสมในทุกช่วงชีวิต

3. แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

สังคมในปัจจุบัน ทุกคนมีโอกาสได้เรียนรู้อย่างกว้างขวาง ตามความต้องการอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีการสร้าง แลกเปลี่ยน ถ่ายทอดและกระจายความรู้ ทั้งในระบบโรงเรียน นอกระบบโรงเรียน และระหว่างหน่วยงาน

ทั้งภาครัฐและเอกชนในระดับต่าง ๆ ตลอดจนการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ เกิดเป็น "เครือข่ายการเรียนรู้" ซึ่งเป็นกระบวนการที่ทำให้มนุษย์สามารถพัฒนา คุณภาพชีวิต เป็นแนวทางใหม่ในการจัดการศึกษาที่มีลักษณะสำคัญ ดังนี้

- 1) เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นได้ของทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย
- 2) อาศัยองค์ความรู้เดิม หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในการพัฒนา
- 3) มีองค์กรชุมชนเป็นหน่วยจัดการศึกษา ชุมชนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งกันและกันเพื่อร่วมกันแก้ปัญหา

การจัดการศึกษาในลักษณะ "เครือข่ายการเรียนรู้" เป็นหัวใจสำคัญ ในการพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และแก้ปัญหาร่วมกัน ทำให้ชุมชนมีโอกาสนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน และร่วมแก้ปัญหาต่างๆ ในชุมชน ดังนั้น ภาพการจัดการศึกษาจึงเปลี่ยนไปจากเดิม คือ จากการจำกัด อยู่ในสถาบัน เช่น โรงเรียน มหาวิทยาลัย มีระบบ มีมาตรฐาน มีวุฒิบัตร สภาพห้องเรียนดี กระดานดำ ซอล์ก มีครูถ่ายทอดความรู้ที่ต้องการให้นักเรียนรู้ มีนักเรียนนั่งเป็นแถวฟังสิ่งที่ตนอยากรู้บ้าง ไม่อยากรู้บ้าง เปลี่ยนเป็นภาพการศึกษาใหม่ที่ผู้เรียนเรียนได้ตามความสนใจ ความต้องการ ความพร้อมและความสามารถ ไม่จำกัด อายุ เพศ เวลา สถานที่ หลักสูตร ชั้นและวิธีสอน ครูเป็นผู้รวบรวมทรัพยากรในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ เสริมสร้างประสบการณ์ด้วยการปฏิบัติ แหล่งการเรียนรู้จึงมีความสำคัญยิ่ง ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระบบใดก็ตาม

3.1 ความหมายของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 พิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2546 ให้คำจำกัดความว่า แหล่ง หมายถึง ถิ่น ที่อยู่ บริเวณ ศูนย์รวม บ่อเกิด แห่งการเรียนรู้ หมายถึง เข้ารับความรู้จากผู้สอน รับการศึกษาฝึกฝนอบรม เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ หรือความชำนาญ ฝึกให้เกิดความรู้ ความเข้าใจจนเป็นความชำนาญ และ รู้ หมายถึง แจ่ม เข้าใจ ทราบ

ดังนั้น แหล่งการเรียนรู้ หมายความว่า ถิ่น ที่อยู่ บริเวณ บ่อเกิด แห่ง ที่ หรือ ศูนย์รวมความรู้ที่ให้เข้าไปศึกษาหาความรู้ ความเข้าใจ และความชำนาญ แหล่งการเรียนรู้ อาจเรียกว่า แหล่งความรู้ในชุมชน แหล่งวิชาการ ในชุมชน แหล่งทรัพยากรในชุมชน หรือแหล่งวิทยาการในชุมชน แต่มีความหมาย วิธีดำเนินการ และเป้าหมายที่คล้ายคลึงกัน นักการศึกษาหลาย ท่านได้ให้ความหมายไว้ต่างกัน ดังนี้

กรมวิชาการ ได้นิยาม ความหมายของ แหล่งการเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ และประสบการณ์ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้ เรียน ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ แสวงหาความรู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัย อย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

จากการศึกษาดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า แหล่งการเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ สถาบัน หน่วยงาน และวัตถุดิบของที่มนุษย์ สร้างขึ้น เทคโนโลยี สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ กิจกรรม ประเพณีหรือการดำรง ชีวิตในชุมชน ในท้องถิ่นที่มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการเรียนการสอน เพราะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

3.2 ความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ปัจจุบัน ความเจริญก้าวหน้าในวิทยาการสาขาต่างๆ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การศึกษาหรือการเรียนรู้จะหยุดอยู่เพียงการศึกษามากับดับ ในรั้วโรงเรียนเท่านั้นไม่ได้ ทุกคนจะต้องศึกษาหาความรู้อย่างต่อเนื่องไปตลอดชีวิต ดังนั้น แหล่งการเรียนรู้ จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะ ช่วยให้ผู้บุคคลสามารถแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง ตามความต้องการ ความ สนใจ ความถนัดและความพร้อม

นฤมล ตันธสุรเศรษฐ์ กล่าวไว้ว่า แหล่งความรู้ หรือแหล่ง วิทยาการในชุมชนมีความสำคัญ คือ

1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิต ที่ประชาชนจะมีปฏิสัมพันธ์เพื่อหาความรู้ต่างๆ ได้ด้วยตนเองตลอดเวลา ไม่จำกัดเพศ และวัย

2) เป็นแหล่งที่ช่วยเสริมการเรียนการสอนการศึกษาในระบบ

3) เป็นแหล่งที่ประชาชนเข้าไปปฏิสัมพันธ์เพื่อหาความรู้จากแหล่งกำเนิดได้ เช่น การศึกษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ หรือศาสนสถาน พันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์ สภาพชีวิตความเป็นอยู่ตามธรรมชาติของสัตว์ชนิดต่างๆ ถึงแหล่งที่อยู่อาศัยในป่า

4) เป็นแหล่งที่ประชาชนเข้าไปปฏิสัมพันธ์ เพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรงหรือลงมือปฏิบัติจริงได้ เช่น การแก้เครื่องยนต์ การประดิษฐ์เครื่องใช้ต่างๆ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ การทำอาหาร ขนม หรือดอกไม้ประดิษฐ์ เป็นต้น

5) เป็นแหล่งที่ประชาชนเข้าไปปฏิสัมพันธ์ เพื่อให้ได้ความรู้เกี่ยวกับวิทยาการใหม่ๆ ที่มีการคิดค้นขึ้นและได้ของจริง เช่น การศึกษาประดิษฐ์กรรมใหม่ โดยดูจากวิดิทัศน์ ภาพยนตร์ นิทรรศการ หรือสื่อสิ่งพิมพ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแหล่งวิทยาการประเภทนี้ จะเป็นสื่อที่มีความสำคัญในหลายด้าน คือ

(1) เป็นแหล่งให้ข่าวสาร เปิดโลกทัศน์ของผู้ศึกษาให้กว้างไกลกว่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น ช่วยให้เกิดความสนใจในเรื่องสำคัญ ช่วยยกระดับความมุ่งมั่นโดยการเสนอภาพในอุดมคติ เสนอผลสำเร็จและความก้าวหน้าของงานและบุคคลต่างๆ

(2) เป็นสิ่งช่วยเปลี่ยนทัศนคติและค่านิยมเพื่อให้เกิดการยอมรับสิ่งใหม่ แนวความคิดใหม่ เกิดมุมมองใหม่ ขึ้น

(3) เป็นสื่อการสอนสมัยใหม่ที่ให้ความรู้ ก่อให้เกิดทักษะช่วยให้การเรียนรู้เร็วขึ้น

นิวัตติ อรรถกมลกุล กล่าวไว้ว่า แหล่งความรู้มีความสำคัญ คือ เป็นสถานที่ที่ประชาชนในหมู่บ้านได้รวมแรง ร่วมคิด ร่วมทำการบริหารจัดการทรัพย์สินร่วมมือเสียสละกำลังกายในการจัดสร้างอาคารสถานที่ สำหรับเป็นสถานที่ให้ความรู้ ข่าวสาร ข้อมูลต่างๆ แก่ประชาชน โดยมีสื่อพิมพ์และอาจมีสื่อเทคโนโลยี วิทยุ โทรทัศน์ ของจริง ของจำลอง การแสดง การสาธิตต่างๆ ไว้บริการ สื่อบางส่วนได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยราชการ และเอกชน สื่อบางส่วนได้รับบริจาคจากประชาชนทั่วไป ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชนในหมู่บ้านได้มีโอกาส ฝึก อ่าน เขียน ได้ปรึกษา และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อนำไปสู่คุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

กรมสามัญศึกษา ให้ความเห็นว่ แหล่งการเรียนรู้ มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาทักษะและความสามารถ ที่จะช่วยให้บุคคลแต่ละคน สามารถเป็นผู้เรียนรู้ได้อย่างอิสระ เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้ศักยภาพอย่างเต็มกำลังความสามารถ หรืออาจกล่าวได้ว่า แหล่งการเรียนรู้ ช่วยให้ผู้เรียนเป็นผู้ยอมรับความเป็นจริงแห่งตน (self- actualization)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กล่าวถึง แหล่งการเรียนรู้ว่า เป็น "แหล่ง" หรือ "ที่รวม" อาจเป็นสถานที่หรือศูนย์รวมประกอบด้วย ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ และกิจกรรมที่มีกระบวนการเรียนรู้หรือกระบวนการเรียนการสอนที่มีรูปแบบแตกต่างจากกระบวนการเรียนการสอนที่มีครูเป็นผู้สอน มีระยะเวลาเรียนยืดหยุ่น สอดคล้องกับความต้องการและความพร้อมของผู้เรียน มีการประเมินและการวัดผลการเรียนที่มีลักษณะเฉพาะสร้างขึ้นให้เหมาะสมกับการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ไม่จำเป็นต้องเป็นรูปแบบเดียวกับการประเมินในชั้นเรียนหรือห้องเรียน

3.3 ประโยชน์ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การจัดการเรียนการสอน โดยให้ผู้เรียนได้ศึกษาหาความรู้จากแหล่งความรู้ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นอย่างยิ่ง เพราะ

เป็นการสร้างเสริมประสบการณ์ตรงให้แก่ผู้เรียน ซึ่งมีนักการศึกษาเสนอแนวคิดเกี่ยวกับประโยชน์ของแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ดังนี้

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กล่าวว่า การจัดแหล่งความรู้หมู่บ้านเป็นการให้การศึกษแก่ประชาชนทางหนึ่ง ซึ่งจัดในรูปของการศึกษานอกโรงเรียน เป็นการลงทุนที่ไม่สูง แต่ได้รับผลประโยชน์มากสรุปได้ 5 ประการ คือ

- 1) ประชาชนจะได้รับข่าวสารข้อมูลและเพิ่มพูนความรู้ต่างๆ เพิ่มเติม
- 2) เป็นการส่งเสริมการอ่าน และป้องกันการลืมหืมหนังสือของประชาชน
- 3) เป็นการสร้างนิสัยการอ่านให้กับประชาชน
- 4) เป็นการก่อให้เกิดความร่วมมืออันดีระหว่างส่วนราชการกับประชาชน
- 5) ใช้เป็นสถานที่จัดกิจกรรมในการพบปะหรือ จัดประชุมของหมู่บ้าน เป็นที่พักผ่อนและจัดกิจกรรมนันทนาการ ด้านความรู้ กีฬาและบันเทิง

แสงจันทร์ อินทนนท์ กล่าวว่า การจัดแหล่งความรู้ หมู่บ้าน เป็นการวางพื้นฐานเบื้องต้นที่จะช่วยพัฒนาประชาชนในท้องถิ่นด้านต่างๆ ดังนี้

- 1) ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท มุ่งพัฒนาด้านความเป็นอยู่ให้ "อยู่ดี" สามารถดำรงชีวิตในชุมชนได้อย่าง "มีความสุข" มีความประพฤติถูกต้องมีความมั่นคง ปลอดภัยในชีวิต การให้บริการทางการศึกษาเป็นการชี้แนะให้รู้ว่า จะทำอย่างไร เพื่อให้มีชีวิตอยู่ดี มีความสุข และนำความรู้ที่ได้รับนั้นมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับตน โดยขึ้นอยู่กับพื้นฐานของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญ

- 2) ช่วยให้ประชาชนรู้จักการพึ่งตนเอง การพัฒนาชุมชนมีความมุ่งหมายให้ประชาชนได้ช่วยตนเองมากที่สุด และเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนมีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง การจัดแหล่งความรู้ในชุมชน จึงเป็น

การช่วยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือชุมชนของตนเองในรูปของการช่วยกันจัดสร้างแหล่งการเรียนรู้ การช่วยเหลือมีหลายด้าน เช่น ด้านแรงงาน ด้านวัสดุ และทรัพย์สินที่จะนำมาพัฒนาชุมชน โดยไม่ต้องอาศัยงบประมาณจากรัฐ การพึ่งพาตนเองนี้ทำให้เกิดความรู้สึกความเป็นเจ้าของ เป็นการช่วยให้แหล่งการเรียนรู้ได้พัฒนามากขึ้นไปอีกด้วย

3) ช่วยให้คนคิดเป็น คนที่คิดเป็นนั้น เป็นผู้ที่สามารถปรับปรุงตนเองและสิ่งแวดล้อมให้กลมกลืนกัน เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นก็สามารถมองเห็นปัญหา วิเคราะห์ปัญหา และหาทางแก้ไขปัญหานั้น โดยเลือกทางตัดลินปัญหาได้อย่างเหมาะสมกับสภาพปัจจุบันของตนเองและสิ่งแวดล้อม การศึกษาเป็นเครื่องมือทำให้ได้พิจารณาหาทางที่ดีที่สุดและเหมาะสมที่สุด ในการตัดลินปัญหา

4) ช่วยแก้ปัญหาเศรษฐกิจในชุมชน อันเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตอีกประการหนึ่ง ปัญหาความยากจนเป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่งของประเทศ และมีความเกี่ยวข้องกับปัญหาเรื่องความไม่รู้ของประชาชน ไม่รู้ว่าทำอะไรที่จะช่วยเสริมรายได้ให้แก่ครอบครัว ไม่รู้จักใช้เทคโนโลยีต่างๆ เพื่อปรับปรุงผลผลิตในไร่นา และไม่รู้ว่าจะนำวัสดุพื้นบ้านมาทำประโยชน์อะไรบ้าง เป็นต้น

ดังนั้น การมีศูนย์รวมความรู้ในหมู่บ้านเป็นวิธีหนึ่ง ที่จะช่วยชี้้นำให้มีโอกาสเรียนรู้ในเรื่องต่างๆ เพิ่มขึ้น และหาทางช่วยแก้ปัญหาเศรษฐกิจในครอบครัวและชุมชนได้

3.4 ประเภทของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

แหล่งการเรียนรู้ที่มนุษย์ทุกคนได้สัมผัส คือ สิ่งแวดล้อมรอบตัว ได้แก่ ธรรมชาติ ป่าไม้ ภูเขา แม่น้ำ ดวงอาทิตย์ และสัตว์ การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ด้วยตนเอง เพื่อความอยู่รอด และการมีชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ การเรียนรู้ช่วยพัฒนาร่างกายและจิตใจให้มีคุณภาพมากขึ้น ในปัจจุบันความเจริญด้านเทคโนโลยี ส่งผลให้มนุษย์สร้างแหล่งการเรียนรู้ที่สามารถเรียนรู้ได้ตามความต้องการทุกเพศ ทุกวัย ทุกสถานที่ เช่น วิทยุ โทรทัศน์และคอมพิวเตอร์

แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง จะเป็นผู้ถ่ายทอดให้ผู้เรียนมีทักษะในการพัฒนาชีวิตต่อไป

แหล่งการเรียนรู้ หรือแหล่งความรู้ในชุมชน หรือแหล่งวิทยาการในชุมชนมีความหมายที่กว้างขวาง นักการศึกษาจำแนกประเภทไว้แตกต่างกันดังต่อไปนี้

อุทัย บุญประเสริฐ แบ่งประเภทของทรัพยากร หรือแหล่งเรียนรู้ ออกเป็น 6 ประเภท

1) ทรัพยากรธรรมชาติ ประกอบด้วย สิ่งที่เป็นธรรมชาติ เช่น แสงแดด น้ำ อากาศ แผ่นดิน ที่ดิน ลัตว์ พืช ป่า ภูเขา แร่ธาตุ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในท้องถิ่นนั้น

2) ทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ ประชาชนหรือบุคคลประเภทต่าง ๆ ที่อยู่ในท้องถิ่นนั้น โดยเฉพาะ บุคคลจากท้องถิ่นอื่นที่มาเยี่ยมเยียน หรือผู้ที่รับเชิญมาร่วมกิจกรรมของโรงเรียนในบางโอกาส เช่น พระ เจ้าหน้าทีการเกษตร เจ้าหน้าที่อนามัย ผู้ทรงคุณวุฒิ พ่อค้า เจ้าของโรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น

3) ทรัพยากรในลักษณะที่เป็นสถาบันในท้องถิ่น ได้แก่ องค์การต่างๆ เช่น วัด ตลาด ห้องสมุดประชาชน สถานีอนามัย ศาลาประชาคม เทศบาล กลุ่มการเมือง เป็นต้น

4) ทรัพยากรทางเทคนิค หมายถึง สิ่งที่แสดงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมด้านต่างๆ ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ของมนุษย์ ช่วยเด็กเกิดจินตนาการ เกิดแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์

5) ทรัพยากรของท้องถิ่น เป็นกิจกรรมทางด้านศิลปวัฒนธรรม และประเพณี การปฏิบัติงานของสถานที่ราชการหรือหน่วยงาน กิจกรรมและความเคลื่อนไหวเพื่อแก้ไขปัญหาและปรับปรุงสภาพต่างๆ ในท้องถิ่น โรงเรียน

อาจนำนักเรียนไปศึกษา หรือมีส่วนร่วมในการดำเนินงานได้ เช่น วรรณคดีเพื่อรักษาความสะอาด ส่งเสริมสนับสนุนการออกเสียงเลือกตั้งและกระบวนการประชาธิปไตยท้องถิ่น ปรับปรุงแหล่งพักผ่อนหย่อนใจของชุมชน เป็นต้น

6) ทรัพยากรด้านการเงิน หมายถึง ทรัพยากรการเงินทั้งทางตรงและทางอ้อมจากผู้มีฐานะดี จากผู้ที่ต้องการจะเสียสละทรัพย์สินโดยตรง

สุจิต ศิลารักษ์ กล่าวว่า แหล่งเรียนรู้ในชุมชน สามารถจัดให้มีรูปแบบต่างๆ ออกไปได้ตามชนิดของการจัด ซึ่งอาจจะแยกได้ดังนี้

1) แหล่งเสนอข้อมูลข่าวสาร คือ เป็นที่รวบรวมข่าวสารที่เป็นประโยชน์และเหมาะสมกับความต้องการของประชาชนในชนบท ประกอบด้วยหนังสือพิมพ์ สิ่งพิมพ์ต่างๆ แผ่นปลิว แผ่นพับ และเอกสารทุกอย่างที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้

2) แหล่งที่เป็นสถานที่ให้คุณค่าทางวัฒนธรรม เช่น โบสถ์ วัด และศิลปะ ที่มีคุณค่า ควรอนุรักษ์ไว้ สิ่งเหล่านี้เป็นผลส่งเสริมการเรียนรู้ ช่วยให้เกิดความหวงแหนในคุณค่าทางวัฒนธรรม อันเป็นมรดกของคนไทย

3) แหล่งที่เป็นบุคคลหรือกลุ่มคน หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ความสามารถ มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาต่างๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น บุคคลเหล่านี้สำคัญมาก เพราะมีความชำนาญและความเชี่ยวชาญ มีความสำเร็จในการประกอบอาชีพ เป็นบุคคลที่ทำได้ในท้องถิ่นและควรนำมาให้ความรู้แก่บุคคลอื่น

4) แหล่งทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น ตลอดจนหัตถกรรมพื้นเมือง ซึ่งมีอยู่กระจายกระจายทั่วไป และแตกต่างกันในแต่ละหมู่บ้าน แหล่งการเรียนรู้ประเภทนี้ช่วยให้เห็นความสำคัญของท้องถิ่น ช่วยให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรเหล่านี้ให้มีประโยชน์สืบไป

5) แหล่งส่งเสริมกิจกรรม เช่น กิจกรรมอนามัย อาชีพ นิทรรศการ การอภิปราย การให้ความรู้ เพื่อส่งเสริมความเข้าใจและนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นการเพิ่มเติมความรู้เดิมให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

สุรจิตร ที่บัว จำแนกประเภทของแหล่งวิชาการในชุมชนที่มีประโยชน์ต่อการเรียนการสอน ดังนี้

1) แหล่งวิชาการภายในโรงเรียน ได้แก่ อาคารเรียน วัสดุอุปกรณ์ ต้นไม้ แมลง สวนครัว ครู นักเรียน คนงาน ภารโรง

2) บุคคลที่โรงเรียนเชิญมาเป็นวิทยากร เช่น ชาวนา ชาวประมง ช่างไม้ พ่อค้า ข้าราชการ ตำรวจ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และภิกษุสงฆ์

3) แหล่งวิชาการภายในชุมชนและนอกชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ เช่น สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ปุชนียสถาน สถานที่ราชการ สถาบันทางศาสนา และพิพิธภัณฑ์

4) กิจกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี ได้แก่ ผลงานทางด้านศิลปะ สถาปัตยกรรม วรรณคดี ประเพณีพื้นบ้าน และการละเล่นพื้นบ้าน

กรมวิชาการ จำแนกแหล่งการเรียนรู้ออกเป็น 2 ประเภท คือ

1) แหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียน ได้แก่ ห้องสมุด ห้องหมวดวิชา ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องอินเทอร์เน็ต ศูนย์วิชาการ ศูนย์วิทยบริการ ศูนย์โสตทัศนศึกษา ศูนย์สื่อการเรียนการสอน ศูนย์พัฒนากิจกรรมการเรียนการสอน Resource Center สวนพฤกษศาสตร์ สวนวรรณคดี สวนสมุนไพร สวนสุขภาพ สวนหนังสือ สวนธรรมะ ฯลฯ

2) แหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่น ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์ ศูนย์กีฬา วัด ครอบครัว ภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชน สถานประกอบการ องค์กรของรัฐ และเอกชน

รัชนีกร ทองสุคดี ได้จำแนกแหล่งวิทยาการท้องถิ่นเป็น 6 ประเภท คือ

1) ทรัพยากรบุคคล หมายถึง บุคคลที่ถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่ให้ผู้สนใจต้องการเรียนรู้ในท้องถิ่น ได้แก่ บุคคลที่มีทักษะ ความสามารถในสาขา

อาชีพต่างๆ เช่น ช่างฝีมือ ช่างทอง ช่างไม้ ศิลปินทุกแขนง นักกฎหมาย นักหนังสือพิมพ์ ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้มีอาวุโสที่ประสบการณ์สูง เป็นต้น

2) ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ ให้ประโยชน์ต่อมนุษย์ ได้แก่ ดิน น้ำ อากาศ ป่าไม้ สัตว์ พืช แร่ธาตุ เป็นต้น

3) ทรัพยากรวัตถุและสถานที่ หมายถึง อาคารสิ่งก่อสร้าง วัสดุ อุปกรณ์ในท้องถิ่นที่ประชาชนศึกษาหาความรู้ให้ได้มาซึ่งคำตอบหรือสิ่งที่ต้องการ เช่น โรงน้ำประปา ที่ว่าการอำเภอ โรงพยาบาล และสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัว สามารถพบเห็นในชีวิตประจำวัน เป็นต้น

4) ทรัพยากรประเภทย่อย หมายถึง บุคคลหรือสื่อที่ติดต่อให้ถึงกัน หรือชักนำให้รู้จักกัน ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดเนื้อหาความรู้ ทักษะ และเจตคติ ด้วยการส่งผ่านทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 แหล่งวิทยาการประเภทย่อยนี้ ทำให้กระบวนการเรียนรู้ของมนุษยชาติสามารถดำเนินไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพสูง และที่สำคัญที่สุด คือ สามารถกระจายความรู้ไปสู่ทุกพื้นที่โลกอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง ทรัพยากรประเภทย่อยนี้จำแนกได้ 2 ลักษณะ คือ

(1) สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ วารสาร นิตยสาร สิ่งพิมพ์ เฉพาะกิจ (โปสเตอร์ จุลสาร แผ่นปลิว ป้ายประกาศ)

(2) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เป็นสื่อที่อาศัยเทคนิคด้านอิเล็กทรอนิกส์ สร้างสรรค์ในรูปของเสียงและภาพ ทั้งภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว สื่อเหล่านี้สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทตา หู แบ่งได้เป็น 2 พวก คือ สื่อที่ให้เสียงอย่างเดียว และสื่อที่ให้ทั้งภาพและเสียง

5) ทรัพยากรประเภทเทคนิค หมายถึง สิ่ง que แสดงถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมด้านต่างๆ ซึ่งเป็นสิ่งประดิษฐ์คิดค้น สิ่ง que มนุษย์ทำการปรับปรุง อาทิ โรงงานที่ทันสมัย ระบบสื่อสารคมนาคม ศูนย์

คอมพิวเตอร์ เครื่องมือหรือระบบใหม่ ๆ ที่นำเข้ามาใช้ในท้องถิ่น ซึ่งช่วยให้เรียนรู้ถึงความก้าวหน้าของมนุษย์ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดจินตนาการ เกิดแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ความคิดและสิ่งประดิษฐ์คิดค้น

6) ทรัพยากรประเภทกิจกรรม หมายถึง การปฏิบัติด้านประเพณี และวัฒนธรรมต่าง ๆ การปฏิบัติงานของหน่วยราชการตลอดจนความเคลื่อนไหวในการแก้ปัญหาและปรับปรุงพัฒนาสภาพต่าง ๆ ในท้องถิ่น การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ จะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม อาทิ การรณรงค์ป้องกันสารเสพติด การส่งเสริมการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตย และการรณรงค์ความปลอดภัยของเด็กและสตรีในท้องถิ่น เป็นต้น

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น อาจสรุปจำแนกประเภทของแหล่งการเรียนรู้ หรือแหล่งความรู้ หรือแหล่งวิทยาการได้ 4 ประเภท ดังนี้

1) แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล คือ ผู้ซึ่งมีความรู้ ความสามารถ มีทักษะภูมิปัญญา มีประสบการณ์ในสาขาอาชีพต่างๆ ในท้องถิ่น ที่สามารถถ่ายทอดความรู้ ทักษะ เจตคติ ให้แก่ผู้ที่สนใจต้องการเรียน

2) แหล่งการเรียนรู้ประเภทสถานที่หรือวัสดุสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

(1) สถานที่ที่เป็นธรรมชาติ เช่น ดิน แหล่งน้ำ ป่า ภูเขา ลัตว์ พืช แร่ธาตุ

(2) สถานที่ที่เป็นสิ่งก่อสร้างที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ เช่น ตลาด โรงพยาบาล โรงงานอุตสาหกรรม ฯลฯ

3) แหล่งการเรียนรู้ประเภทสื่อที่เป็นตัวกลาง ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจและทักษะ ประสบการณ์ ได้แก่ วัสดุ อุปกรณ์ แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

(1) สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น เอกสาร หนังสือ ตำรา ใบปลิว จุลสาร ฯลฯ

(2) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ที่ให้ภาพเคลื่อนไหวและภาพนิ่ง ทั้งให้ภาพและเสียง เช่น ภาพยนตร์ โทรทัศน์ วิทยุทัศน์ สไลด์ รูปภาพ ฯลฯ

4) แหล่งการเรียนรู้ประเภทกิจกรรม เทคนิค วิธีการ เช่น นวัตกรรม ความก้าวหน้าทางวิชาการ สิ่งประดิษฐ์คิดค้นใหม่ วิธีการสอน แบบต่าง ๆ เทคนิคกระบวนการทำงานหรือการแก้ปัญหาต่างๆ ในท้องถิ่น

3.5 วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

พรวนซีส กล่าวว่า วัตถุประสงค์ของการจัดแหล่งความรู้ ก็เพื่อพัฒนาทักษะความสามารถด้านต่างๆ ของประชาชน เพื่อให้ประชาชนเรียนรู้ได้อย่างอิสระ เป็นการเรียนรู้เต็มเต็มตลอดชีวิต เพื่อให้ผู้ใช้บริการได้ใช้ศักยภาพอย่างเต็มความสามารถ กล่าวคือ

- 1) เพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับความแตกต่างระหว่างบุคคล
- 2) เพื่อหาแนวทางการเรียนรู้หลากหลายรูปแบบ
- 3) เพื่อจัดหาโอกาสสร้างประสบการณ์การเรียนรู้จากสื่อ
- 4) เพื่อจัดหาโอกาสการศึกษาอย่างอิสระ และศึกษาด้วยตนเอง
- 5) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการพิจารณาตัดสินสิ่งที่เรียนรู้ด้วยตนเอง
- 6) เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการเรียนรู้ และทักษะการใช้วัสดุอุปกรณ์
- 7) เพื่อพัฒนาความคิดริเริ่ม ความเป็นอิสระ ความรับผิดชอบ การตัดสินใจ การแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ
- 8) เพื่อพัฒนาทักษะด้านการค้นคว้า การอภิปราย การสนทนา การนำเอาความรู้ที่ได้รับมาประยุกต์ใช้
- 9) เพื่อเป็นแรงจูงใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิต

บุญเลิศ มาแสง กล่าวถึง การจัดตั้งแหล่งความรู้ของกรมการศึกษา
นอกโรงเรียน กำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งแหล่งความรู้ไว้ 5 ประการ คือ

1) เพื่อพัฒนาแหล่งวิทยากรของหมู่บ้าน เช่น ที่อ่านหนังสือพิมพ์
ประจำหมู่บ้านและที่อ่านหนังสือวัด หรือโรงเรียน ให้เป็นแหล่งความรู้หมู่บ้าน
ที่สามารถให้บริการแก่ประชาชนได้ทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัย

2) เพื่อจัดตั้งแหล่งความรู้หมู่บ้านขึ้นในพื้นที่ที่ยังไม่เคยมีการ
จัดตั้งแหล่งวิทยากรรูปแบบใดๆ มาก่อน

3) เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนใกล้เคียง
ได้มีโอกาสศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตัวเองได้อย่างกว้างขวางตลอดเวลา
ได้รับการบริการทางการศึกษา ในรูปแบบของกิจกรรมต่างๆ ที่ช่วยพัฒนาทักษะ
ความสามารถในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตตามความพร้อมและความต้องการ

4) เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารกิจกรรม
การศึกษาด้วยตนเอง โดยอาศัยองค์กรท้องถิ่น หรือตัวแทนของประชาชน
ในหมู่บ้าน เช่น กลุ่มนักศึกษาทางไกล กลุ่มพลังมวลชน และอาสาสมัคร
ในหมู่บ้าน

5) เพื่อส่งเสริมให้เกิดการระดมทรัพยากรและการทำงานร่วมกัน
ระหว่างหน่วยงานต่างๆ ของรัฐ ตั้งแต่ระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน
และหน่วยงานภาคเอกชนตามแผนนโยบายการพัฒนาชนบทแห่งชาติ

3.6 รูปแบบการจัดแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

แหล่งการเรียนรู้ เป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์เรียนรู้ เพื่อ
กระตุ้นส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง การจัดแหล่ง
การเรียนรู้ จะต้องอาศัยความร่วมมือและประสานกันทั้งภาครัฐ เอกชน และ
ชุมชน การจัดแหล่งความรู้ความสามารถ ดำเนินการได้หลายรูปแบบ ทั้งนี้
ขึ้นอยู่กับสภาพความเป็นอยู่ วัฒนธรรม ชนบทธรรมเนียม ประเพณี ที่
แตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่ประชาชนในท้องถิ่นจะ
ได้รับ

บุญเลิศ มาแสง ได้กำหนดรูปแบบแหล่งความรู้เป็น 4 รูปแบบ คือ

1) แหล่งความรู้ที่พัฒนาจากที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน เนื่องจากที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน เป็นแหล่งข่าวสารข้อมูลที่สำคัญยิ่งของชุมชน แหล่งหนึ่ง นอกเหนือไปจากโรงเรียน ซึ่งกรมการศึกษานอกโรงเรียนมีนโยบายขยายที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านออกไปให้ทั่วถึงทุกหมู่บ้าน สนับสนุนหนังสือพิมพ์และวารสาร จากหลักการนี้ทำให้เห็นแนวทางที่จะพัฒนาที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน ให้เป็นแหล่งความรู้หมู่บ้าน โดยความร่วมมือของชาวบ้าน เช่น คณะกรรมการที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน กลุ่มนักศึกษาทางไกล หรือกลุ่มพลังอื่นๆ รวมทั้งกลุ่มอาสาสมัคร ซึ่งสามารถให้บริการความรู้ด้านต่างๆ แก่ประชาชน ในขอบเขตเนื้อหาที่กว้างขวางมากขึ้นกว่าเดิม เพื่อเพิ่มพูนความรู้ทักษะที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนในหมู่บ้านให้ดีขึ้น

2) แหล่งความรู้หมู่บ้านที่จัดขึ้นในวัด วัดในชนบทโดยทั่วไปถือเป็นศูนย์กลางที่สำคัญแห่งหนึ่งของชุมชน เป็นสถานที่ที่ประชาชนมาพบปะกัน ประกอบศาสนกิจร่วมกันโดยมีพระเป็นผู้ให้การอบรมเทศนา ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ประการหนึ่ง หากจะพัฒนาให้วัด สามารถให้บริการความรู้ให้กับประชาชนในรูปแบบแหล่งความรู้ก็กระทำได้ เพราะวัดมีบริเวณกว้างขวางร่มรื่น มีพระภิกษุและสามเณรที่ประชาชนเคารพนับถือ และมีเวลาพอที่จะทำประโยชน์ให้กับชุมชนได้เป็นอย่างดี ประกอบกับสามารถดูแลและประสานงานกับคณะกรรมการหมู่บ้านหรือคณะกรรมการแหล่งความรู้ได้อย่างใกล้ชิด และมีประสิทธิภาพ

3) แหล่งความรู้ที่จัดขึ้นในโรงเรียน เนื่องจากโรงเรียนเป็นสถาบันการศึกษาให้แก่ประชาชนในชุมชน มีอาคารสถานที่พร้อม และมีห้องสมุดโรงเรียน หรือสามารถจัดเป็นห้องสมุดโรงเรียนที่ให้บริการประชาชนในชุมชนได้ โดยจัดทำเป็นแหล่งความรู้ให้บริการแก่ชาวบ้านได้เข้ามาใช้บริการ โดยจำกัด

เพศ และวัย

4) แหล่งความรู้ที่จัดขึ้นในสถานที่สาธารณะ หรือที่ที่ประชาชนบริจาค ในบางหมู่บ้านที่ไม่มีวัด โรงเรียนหรือที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน จึงมีข้อจำกัด ทำให้ไม่มีฐานในการที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งความรู้หมู่บ้าน แต่ก็สามารถพัฒนาที่สาธารณะหรือสถานที่ที่มีผู้บริจาคให้ในหมู่บ้านให้เป็นแหล่งความรู้หมู่บ้านได้ โดยสถานที่ดังกล่าว จะต้องอยู่ในหมู่บ้าน ประชาชนทุกคนสามารถใช้บริการได้อย่างสะดวกและปลอดภัย

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พิชญา นันทวิเชตพงษ์ ศึกษาวิจัยเรื่อง การใช้แหล่งชุมชนประกอบการสอนวิชาสังคมศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า แหล่งที่ชุมชนส่วนใหญ่ใช้ คือ ห้องสมุด ครูใช้แหล่งชุมชนในเวลาเรียน วิธีการที่ครูใช้ คือ ให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับชุมชน ค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม และการสำรวจชุมชน กิจกรรมก่อนใช้ คือ ครูและนักเรียนวางแผนเพื่อการใช้จากแหล่งชุมชน ส่วนกิจกรรมหลังการใช้ คือ สรุป และอภิปรายร่วมกัน ปัญหาส่วนใหญ่ในการใช้แหล่งชุมชน คือ ผู้ปกครองไม่สนับสนุน ระเบียบการพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ ไม่คล่องตัว ไม่มีค่าใช้จ่ายในการใช้แหล่งชุมชน ครูส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการใช้แหล่งชุมชนประกอบการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา

สมจิตร์ ชีแจ่ง ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์และห้องสมุดธรรมชาติหลวงพ่อบาน วัดบางนมโค จังหวัดพระนครศรีอยุธยา : การวิจัยเพื่อพัฒนาแหล่งความรู้ในชุมชน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาแนวคิดและความเป็นมาของการก่อสร้างพิพิธภัณฑ์และห้องสมุดหลวงพ่อบานที่นำมาจัดแสดงในรูปพิพิธภัณฑ์เพื่อเป็นแหล่งความรู้ของชุมชน เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ แบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) โดยใช้หลักการประสานกิจกรรม 3 อย่าง

เข้าด้วยกัน คือ การเรียนรู้ การพัฒนา และการวิจัย ผลการวิจัย พบว่า การพัฒนาพิพิธภัณฑสถานและห้องสมุดหลวงพ่อบาน วัดบางนมโค เป็นความพยายามสร้างแหล่งความรู้ในชุมชน จนมีความสำเร็จขึ้นมาได้ในระดับหนึ่ง แม้ยังไม่ถึงระดับที่เรียกว่า พิพิธภัณฑสถานหรือห้องสมุดที่เป็นระบบอย่างแท้จริงก็ตาม ซึ่งจะต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่ายในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด และหน่วยงานท้องถิ่นจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง อย่างไรก็ตาม พิพิธภัณฑสถานและห้องสมุดธรรมชาติหลวงพ่อบาน นับเป็นวิธีการหนึ่งในการจัดบริการการศึกษาออกโรงเรียนในลักษณะของแหล่งการเรียนรู้ นอกจากนี้ การจัดพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นยังเป็นการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม โบราณสถาน ศิลปวัตถุ และเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่ายิ่ง ควรแก่การศึกษาค้นคว้า และนำมาซึ่งความภาคภูมิใจของท้องถิ่น

ประกอบ ใจมั่น ได้ศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ผลการศึกษาพบว่า การเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นควรคำนึงถึง ผู้เรียน หลักสูตร เนื้อหาวิชา และคุณสมบัติของภูมิปัญญาท้องถิ่น การเตรียมครูผู้สอน ผู้เรียน ภูมิปัญญาท้องถิ่น สื่อการเรียนการสอน และเตรียมการเรียนการสอนล่วงหน้าก่อนเรียน ปัญหาที่พบเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ในการฝึกปฏิบัติงาน งบประมาณไม่เพียงพอ การเบิกจ่ายค่าตอบแทนยุ่งยาก ลำบาก ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ค่อยมีเวลารว่าง ขาดทักษะ ตลอดจนประสบการณ์ในการถ่ายทอดความรู้ สิ่งที่ครูผู้สอนต้องการ คือ งบประมาณในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ในการฝึกปฏิบัติ และต้องการที่จะเข้ารับการฝึกอบรมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ

พวงรัตน์ วิทย์ตมาภรณ์ ศึกษาวิจัยเรื่อง การใช้แหล่งความรู้ในชุมชน ในการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต (วิชาสังคมศึกษา) ในโรงเรียนประถมศึกษาศึกษาจังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาพบว่า ครูผู้สอนมีความ เห็นว่าการนำแหล่งความรู้ในชุมชนมาใช้ในการเรียนการสอนมีประโยชน์มากที่สุด ต่อการเรียนการสอนวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต (วิชาสังคมศึกษา) ด้าน ผู้เรียน จากการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้เรียนมีความสนใจและกระตือรือร้น ในการเรียน โดยใช้แหล่งความรู้จากชุมชน ต้องการให้ครูนำแหล่งความรู้จาก ชุมชนมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนมากกว่าการสอนแบบปกติ เพราะเป็น วิธีการสอนอีกรูปแบบหนึ่งที่ผู้เรียนได้ไปสัมผัสกับสถานที่จริง ผู้เรียนเบื่อ การเรียนเฉพาะในห้องเรียน

สำลี เก็งทอง ศึกษาวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารจัดการ แหล่งการเรียนรู้กับคุณลักษณะ การเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ของนักเรียน ในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 5 ผลการวิจัย สรุปได้ว่า

1) สภาพการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียนมัธยมศึกษา ในภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านการวางแผนมีค่าเฉลี่ย สูงสุด รองลงมา ตามลำดับ ได้แก่ ด้านการปฏิบัติ ด้านการปรับปรุง แก้ไข วางมาตรฐาน และด้านการตรวจสอบมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

2) คุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ของนักเรียน โดยภาพรวม และรายด้าน อยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านความกระตือรือร้นและความสนใจ เรียนรู้จากแหล่งความรู้ต่างๆ และรู้จักตั้งคำถามเพื่อหาเหตุผล มีค่าเฉลี่ย สูงสุด รองลงมา ตามลำดับ ได้แก่ ด้านความสามารถสรุปประเด็นการเรียนรู้ และประสบการณ์ด้วยตนเองได้อย่างถูกต้อง และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ด้านความสามารถเลือกใช้วิธีการแสวงหาความรู้ข้อมูลข่าวสาร เพื่อพัฒนา ตนเองอย่างต่อเนื่อง และด้านมีนิสัยรักการอ่านและค้นหาความรู้ สามารถใช้

ห้องสมุด แหล่งการเรียนรู้หรือสื่อสารต่างๆ ทั้งในและนอกโรงเรียนมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

3) การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้กับคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 5 มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และความสัมพันธ์ในระดับสูง

สิริยุพา ศกุนตะเสฐียร ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารการใช้แหล่งการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยสรุปได้ว่าการบริหารการใช้แหล่งการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการวางแผน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการดำเนินการ การปรับปรุงแก้ไข และการตรวจสอบ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ผู้บริหารโรงเรียนและหัวหน้าหมวดวิชา มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารการใช้แหล่งการเรียนรู้ในภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ มีการบริหารการใช้แหล่งการเรียนรู้ แตกต่างจากโรงเรียนขนาดใหญ่ โรงเรียนขนาดกลาง และโรงเรียนขนาดเล็กอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ การบริหารการใช้แหล่งการเรียนรู้ของโรงเรียนที่ตั้งในเขตเทศบาลกับโรงเรียนที่ตั้งนอกเขตเทศบาลแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

จอยซ์ เอ. มุลลินส์ ศึกษาผลกระทบที่มีต่อครูและนักเรียนจากการไปศึกษานอกสถานที่โดยใช้พิพิธภัณฑ์ทางธรรมชาติ ผลการศึกษา พบว่า การไปศึกษานอกสถานที่โดยใช้พิพิธภัณฑ์ทางธรรมชาติ ทำให้ครูและนักเรียนมีชีวิตใหม่และเกิดแรงจูงใจ สำหรับอุปสรรคของการจัดการศึกษานอกสถานที่ คือ ครูผู้สอนจะปิดกั้นตัวเองเพราะกลัวการพานักเรียนไปนอกสถานที่

ลี ซู - เวน ได้ศึกษาเรื่อง การประเมินผลการไปศึกษานอกสถานที่ ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทัศนคติของนักเรียนที่เรียนวิชาชีววิทยา ผลการศึกษา พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มทดลองหรือกลุ่มที่ไปศึกษานอกสถานที่สูงกว่ากลุ่มควบคุม ซึ่งเป็นกลุ่มที่เรียนอยู่ในห้องทดลอง แต่มีทัศนคติทางบวกต่อการไปศึกษานอกสถานที่ มากกว่ากลุ่มที่ไปศึกษานอกสถานที่ ส่วนกลุ่มที่ไปศึกษานอกสถานที่ได้รับประสบการณ์ที่กว้างขวางเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดี

วิธีดำเนินการวิจัย

คณะผู้วิจัยจะได้นำเสนอเกี่ยวกับขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย วิธีเก็บข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

- 1) ศึกษาเอกสาร รายงาน งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องพิพธิภคณท์และแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- 2) สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในพิพธิภคณท์ 2 แห่งเพื่อรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน
- 3) นำข้อมูลจากข้อ 1) และ 2) มาใช้ในการจัดทำร่างเครื่องมือวิจัย
- 4) พัฒนาเครื่องมือวิจัย และขอความอนุเคราะห์จากผู้เชี่ยวชาญช่วยตรวจสอบแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข
- 5) กำหนดประชากรและคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง
- 6) เก็บรวบรวมข้อมูล
- 7) วิเคราะห์ข้อมูล
- 8) จัดทำร่างแนวทางการจัดพิพธิภคณท์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

- 9) จัดสัมมนาผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อวิพากษ์ร่างแนวทางฯ ที่นำเสนอ
- 10) นำผลจากการสัมมนามาปรับรูปแบบที่นำเสนอ
- 11) นำเสนอรูปแบบพิพิธภัณฑ์เพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตต่อนักวิชาการ ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องและผู้สนใจทั่วไป

2. แหล่งข้อมูลและผู้ให้ข้อมูล

- 1) แหล่งข้อมูลประเภทเอกสาร/หลักฐาน ได้แก่ เอกสารแนะนำเกี่ยวกับข้อมูลของพิพิธภัณฑ์ รายงานผลการดำเนินงาน ทั้งที่เป็นเอกสารข้อมูลของพิพิธภัณฑ์ในแต่ละแห่งแต่ละประเภท และข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต เป็นต้น
- 2) แหล่งข้อมูลประเภทบุคคล ประกอบด้วย
 - (1) กลุ่มผู้บริหารพิพิธภัณฑ์
 - (2) กลุ่มผู้ปฏิบัติงานพิพิธภัณฑ์
 - (3) กลุ่มผู้ใช้บริการหรือประชาชน และ
 - (4) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านพิพิธภัณฑ์

3. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง สำหรับการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยบุคคล 4 กลุ่ม คือ

- 1) ผู้บริหารพิพิธภัณฑ์
- 2) เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในพิพิธภัณฑ์
- 3) ประชาชนผู้ใช้บริการพิพิธภัณฑ์
- 4) ผู้เชี่ยวชาญ ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์

ในการเลือกกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

- 1) ศึกษาเอกสารและสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตเกี่ยวกับข้อมูลของพิพิธภัณฑ์ประเภทต่างๆ ที่มีอยู่ทั่วประเทศ

2) ผู้วิจัยใช้หลักการจัดกลุ่มพิพิธภัณฑสถานของกรมศิลปากร สำนักงาน
เลขาธิการสภาการศึกษา และเอกสารที่เกี่ยวข้อง จัดพิพิธภัณฑสถานตามประเภท
เป็น 10 กลุ่ม หรือ 10 ประเภท คือ

- (1) มนุษยวิทยาและชาติพันธุ์
- (2) ศิลปะและโบราณคดี
- (3) อนุสรณ์สถาน
- (4) เฉพาะเรื่อง
- (5) พิพิธภัณฑ์/ภูมิปัญญา
- (6) ธรรมชาติวิทยาและสิ่งแวดล้อม
- (7) ประวัติศาสตร์
- (8) วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
- (9) ศิลปะและประวัติศาสตร์
- (10) เมืองโบราณ

พิพิธภัณฑสถานในแต่ละกลุ่มมีจำนวนไม่เท่ากันแต่มีจำนวน
รวมประมาณ 250 แห่ง ผู้วิจัยกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนได้
โดยศึกษาวิธีการเลือก และขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ของ Yamane ได้กลุ่ม
ตัวอย่างประมาณร้อยละ 70 คือ 175 แห่ง จากนั้นผู้วิจัยกำหนดจำนวนกลุ่ม
ตัวอย่างให้กระจายตามกลุ่มพิพิธภัณฑสถานทั้ง 10 กลุ่ม ให้เป็นสัดส่วน และ
กระจายอยู่ทุกภูมิภาคของประเทศ จากนั้นดำเนินการสุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่ม ดังนี้

1) เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในพิพิธภัณฑสถาน ผู้วิจัยขอให้เจ้าหน้าที่
หรือผู้บริหาร 1 ท่าน จากแต่ละพิพิธภัณฑสถานเป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยส่งแบบสอบถาม
ไปที่พิพิธภัณฑสถานที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อตอบแบบสอบถาม

2) ผู้บริหารพิพิธภัณฑสถาน ผู้วิจัยเลือกพิพิธภัณฑสถานที่เป็นกลุ่ม
ตัวอย่าง 175 แห่งใน 10 ประเภท เลือกแบบเจาะจงประเภทละ 4 แห่ง รวม
40 แห่ง จากนั้นผู้วิจัยขอให้ผู้บริหารพิพิธภัณฑสถานเป็นกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยเดิน

ทางไปสัมภาษณ์เจาะลึก 20 แห่ง และสัมภาษณ์เจาะลึกทางโทรศัพท์ 20 แห่ง

3) ประชาชนผู้ให้บริการพิพิธภัณฑสถาน ผู้วิจัยแต่ละแห่งเลือกผู้รับบริการ 2 - 3 คน โดยเลือกแบบบังเอิญ เมื่อมีประชาชนมาใช้บริการระหว่างที่ไปสัมภาษณ์ผู้บริหาร ผู้ให้บริการทั้งสิ้นประมาณ 50 คน

4) ผู้เชี่ยวชาญด้านพิพิธภัณฑสถาน ผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจง โดยขอคำแนะนำจากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา และหน่วยงานที่ดูแลเรื่องพิพิธภัณฑสถานของประเทศ เพื่อขอรายชื่อผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับพิพิธภัณฑสถาน จำนวน 30 คน

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 2 ประเภท คือ

1) แบบสอบถาม สำหรับเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในพิพิธภัณฑสถานหรือผู้บริหาร แบบสอบถามประกอบด้วยข้อคำถาม 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของพิพิธภัณฑสถาน

ตอนที่ 2 สภาพการบริหารจัดการและการให้บริการ

ตอนที่ 3 ปัญหาการดำเนินงานของพิพิธภัณฑสถาน

ตอนที่ 4 รูปแบบการจัดพิพิธภัณฑสถานให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต

2) แบบสัมภาษณ์ แบบสัมภาษณ์มี 2 ชุด คือ

(1) แบบสัมภาษณ์เจาะลึกสำหรับผู้บริหาร ประกอบด้วยข้อคำถาม 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับพิพิธภัณฑสถาน

ตอนที่ 2 แนวทางการจัดพิพิธภัณฑสถานให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

(2) แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้ให้บริการ ประกอบด้วยข้อคำถาม 3 ตอน คือ

- ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ใช้บริการ
- ตอนที่ 2 ความคิดเห็นต่อการจัดบริการของพิพิธภัณฑ
- ตอนที่ 3 แนวทางการจัดพิพิธภัณฑให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

- 1) ประสานงานกับผู้บริหารพิพิธภัณฑที่ได้รับเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 2) ส่งแบบสอบถามไปที่พิพิธภัณฑเพื่อขอข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างแห่งละ 1 คน รวม 175 คน
- 3) วิเคราะห์ข้อมูลรอบที่ 1 แล้ว ผู้วิจัยเลือกพิพิธภัณฑแบบเจาะจงประเภทละ 4 แห่ง 10 ประเภทได้ 40 แห่ง ทำการสัมภาษณ์ผู้บริหาร 20 แห่ง 20 คน เพื่อรวบรวมข้อมูลในเชิงเจาะลึก และขอสัมภาษณ์ผู้บริหารทางโทรศัพท์อีก 20 แห่ง 20 คน สำหรับกลุ่มผู้ให้บริการ ผู้วิจัยเลือกจากพิพิธภัณฑที่เดินทางไปสัมภาษณ์ผู้บริหาร โดยสัมภาษณ์ประชาชนในช่วงเวลาดังกล่าวด้วย ได้ประชาชนเป็นกลุ่มตัวอย่าง แห่งละ 2 ถึง 3 คน 20 แห่ง ได้ 50 คน
- 4) ผู้วิจัยสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้ตามข้อ 2) และ 3) แล้วเสนอเป็นร่างรูปแบบของพิพิธภัณฑเพื่อการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต จากนั้นจัดการสัมมนาโดยเชิญผู้เชี่ยวชาญด้านพิพิธภัณฑจำนวน 30 ท่านที่ได้เลือกไว้เป็นกลุ่มตัวอย่างมาให้ข้อคิดเห็นต่อร่างรูปแบบพิพิธภัณฑที่นำเสนอ จากนั้นนำข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญมาใช้เพื่อปรับร่างรูปแบบ/แนวทางฯ ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น
- 5) นำเสนอรูปแบบการจัดพิพิธภัณฑเพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตต่อหน้าวิชาการ ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องและผู้สนใจทั่วไป ในรูปของการสัมมนา นำข้อเสนอแนะจากการประชาพิจารณ์นี้มาเพิ่มเติมรูปแบบพิพิธภัณฑให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการใน 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามที่ส่งไปยังกลุ่มตัวอย่าง เจ้าหน้าที่หรือผู้บริหารพิพิธภัณฑ์ จำนวน 175 แห่ง การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ การหาค่าความถี่ ร้อยละ การจัดลำดับ การหาค่าเฉลี่ย และการวิเคราะห์เนื้อหา

ระยะที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้บริหาร จาก 40 พิพิธภัณฑ์ ซึ่งเป็นลักษณะข้อมูลเชิงคุณภาพ ทำการวิเคราะห์เนื้อหา และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ใช้บริการ ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ วิเคราะห์โดยการหาค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ หลังจากวิเคราะห์ ข้อมูลทั้ง 2 ระยะแล้ว ผู้วิจัยทำการสังเคราะห์ เพื่อจัดทำร่างแนวทางการจัด พิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต จากนั้นจัดสัมมนาเพื่อนำเสนอ ร่างแนวทางฯ ต่อผู้ทรงคุณวุฒิ 30 ท่าน

ระยะที่ 3 วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมมนาผู้เชี่ยวชาญ โดยวิเคราะห์ เนื้อหา ผลจากการวิเคราะห์นำไปปรับร่าง "แนวทางการจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็น แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต" ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การนำเสนอผลการวิจัยจากการวิจัยครั้งนี้นำเสนอรายละเอียดตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพการดำเนินงานและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ

ตอนที่ 2 ปัญหาในการดำเนินงานพิพิธภัณฑ

ตอนที่ 3 แนวทางในการจัดพิพิธภัณฑให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

3.1 การกำหนดนโยบายและการบริหารจัดการในภาพรวม เพื่อจะจัดให้พิพิธภัณฑเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ความคิดเห็นของผู้บริหารพิพิธภัณฑ

3.2 แนวทางการจัดพิพิธภัณฑให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานของพิพิธภัณฑ

3.3 แนวทางการจัดพิพิธภัณฑให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ตามความคิดเห็นของประชาชนผู้รับบริการ

ตอนที่ 4 แนวทางการจัดพิพิธภัณฑให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

4.1 ร่างแนวทางการจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต จากการสังเคราะห์ข้อมูลตอนที่ 1, 2 และ 3

4.2 แนวทางการจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ปรับตามข้อเสนอแนะจากการสัมมนาผู้เชี่ยวชาญ

4.3 แนวทางการจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพิ่มเติมข้อเสนอแนะที่ได้จากการประชาพิจารณ์

ตอนที่ 1 สภาพการดำเนินงานและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์

คณะผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจำนวนพิพิธภัณฑ์และสถานที่หรือหน่วยงานที่จัดแสดงสิ่งของในลักษณะของพิพิธภัณฑ์ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษา พบว่า มีพิพิธภัณฑ์ประมาณ 250 แห่งทั่วประเทศ (ในจำนวนดังกล่าวนี้ คณะผู้วิจัยไม่ได้รวมถึงพิพิธภัณฑ์หรือสถานที่จัดแสดงสิ่งของในท้องถิ่นต่าง ๆ ที่ยังไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างชัดเจน) การเก็บรวบรวมข้อมูลรอบที่ 1 ดำเนินการโดยการส่งแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างพิพิธภัณฑ์จำนวน 175 แห่ง ในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศ รวม 4 ภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ ขณะเดียวกันได้กระจายตามประเภทหรือลักษณะของพิพิธภัณฑ์ รวม 10 ประเภท

1.1 ประเภทและชื่อของพิพิธภัณฑ์

พิพิธภัณฑ์ตามที่กรมศิลปากร สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รวบรวมและจัดแบ่งประเภทไว้ สามารถแบ่งได้เป็น 10 ประเภทใหญ่ พิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งมีชื่อเรียกแตกต่างกัน มิได้เรียกชื่อว่าเป็นพิพิธภัณฑ์ทั้งหมด บางแห่งเรียกว่า พิพิธภัณฑ์ บางแห่งเรียกว่า อุทยานสวน หอ ศูนย์ บ้าน เมือง สถาบัน ฯลฯ ดังรายละเอียดในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ตัวอย่างรายชื่อพิพิธภัณฑ์จำแนกตามชนิดและประเภทของพิพิธภัณฑ์

รายชื่อ	จังหวัด
1. มนุษย์วิทยาและชาติพันธุ์ 1.1 พิพิธภัณฑ์ชาวเขา 1.2 ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (มหาชน) 1.3 สวนพฤกษศาสตร์ภาคใต้ พิพิธภัณฑ์พืช 1.4 พิพิธภัณฑ์อุทยานล้านปี ภูฝอยลม 1.5 สถาบันทักษิณคดีศึกษา(พิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา)	เชียงใหม่ กรุงเทพมหานคร ตรัง อุดรธานี สงขลา
2. ศิลปะและโบราณคดี 2.1 หออัครศิลป์ 2.2 ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล 2.3 ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่และศูนย์ศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ 2.4 สถาบันศิลปะและวัฒนธรรม 2.5 ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านโชคชัย	ปทุมธานี นครราชสีมา เชียงใหม่ ปัตตานี นครราชสีมา
3. อนุสรณ์สถาน 3.1 อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย 3.2 อุทยานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์บรมราชชนนี 3.3 พิพิธภัณฑ์พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี 3.4 อนุสรณ์สถานแห่งชาติ 3.5 อนุสรณ์สถานช่องเขาขาด	สุโขทัย กรุงเทพมหานคร ตรัง ปทุมธานี กาญจนบุรี

รายชื่อ	จังหวัด
4. เฉพาะเรื่อง 4.1 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพณิชยน์นาวี จันทบุรี 4.2 พิพิธภัณฑ์กีฬาแห่งชาติ 4.3 พิพิธภัณฑ์หนังสือพิมพ์ไทย 4.4 หอผีใน อุทยานสามเหลี่ยมทองคำ 4.5 พิพิธภัณฑ์ธนาคารแห่งประเทศไทย	จันทบุรี กรุงเทพมหานคร กรุงเทพมหานคร เชียงราย กรุงเทพมหานคร
5. พื้นบ้าน-ภูมิปัญญา 5.1 พิพิธภัณฑ์เครื่องใช้ไม้ไผ่ ตำบลบางเจ้าฉ่า 5.2 พิพิธภัณฑ์วิถีชีวิตชาวนาไทย บ้านลานแหลม 5.3 พิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านและป่าชายเลน 5.4 ศูนย์วัฒนธรรมอีสาน 5.5 พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน จ่าหวี	อ่างทอง นครปฐม กรุงเทพมหานคร ขอนแก่น พิษณุโลก
6. ธรรมชาติวิทยาและสิ่งแวดล้อม 6.1 พิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ฟาร์มจระเข้ 6.2 สวนพฤกษศาสตร์ภาคใต้ (ทุ่งค่าย) 6.3 พิพิธภัณฑ์และสถานแสดงพันธุ์สัตว์และพืชทะเล 6.5 สวนสัตว์ดุสิต	สมุทรปราการ ตรัง ภูเก็ต กรุงเทพมหานคร
7. แหล่งประวัติศาสตร์ 7.1 อุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท 7.2 นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา 7.3 อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสขนาลัย	อุดรธานี พระนครศรีอยุธยา สุโขทัย

รายชื่อ	จังหวัด
7.4 อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร 7.5 อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ	กำแพงเพชร เพชรบูรณ์
8. วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี 8.1 ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษ 8.2 อุทยานวิทยาศาสตร์พระจอมเกล้า 8.3 ศูนย์วิทยาศาสตร์ทางเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม 8.4 พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ 8.5 สถาบันวิทยาศาสตร์ทางทะเล	กรุงเทพมหานคร ประจวบคีรีขันธ์ นครราชสีมา ปทุมธานี ชลบุรี
9. ศิลปะและประวัติศาสตร์ 9.1 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สงขลา 9.2 พิพิธภัณฑ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว 9.3 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร 9.4 พิพิธภัณฑ์ปราสาท 9.5 พิพิธภัณฑ์ศิลปะ บ้านคำอูน	สงขลา กรุงเทพมหานคร กรุงเทพมหานคร กรุงเทพมหานคร เชียงใหม่
10. เมืองโบราณ 10.1 อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย 10.2 อุทยานประวัติศาสตร์เมืองสิงห์ 10.3 เมืองโบราณ (บางปู) 10.4 อุทยานน้ำหนาว 10.5 อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย	สุโขทัย กาญจนบุรี สมุทรปราการ เพชรบูรณ์ นครราชสีมา

1.2 จำนวนและประเภทของพิพิธภัณฑ์

จากการส่งแบบสอบถามไปยังพิพิธภัณฑ์ 175 แห่ง ปรากฏว่า ได้รับแบบสอบถามกลับคืน จำนวน 109 แห่ง มีรายละเอียดดังนี้ คือ ส่วนใหญ่เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีสถานที่ตั้งอยู่ในภาคกลางมากที่สุด จำนวน 59 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 54.13 รองลงมา ได้แก่ ภาคเหนือ จำนวน 22 แห่ง ภาคตะวันออก เฉียงเหนือ จำนวน 18 แห่ง และภาคใต้ จำนวน 10 แห่ง หรือคิดเป็นร้อยละ 20.18, 16.51 และ 9.17 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาตามชนิดและประเภทของพิพิธภัณฑ์พบว่า ส่วนใหญ่เป็นประเภทพิพิธภัณฑ์เฉพาะเรื่อง จำนวน 20 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 18.35 รองลงมา ได้แก่ ประเภทธรรมชาติวิทยาและสิ่งแวดล้อม 19 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 17.43 ประเภทศิลปะและประวัติศาสตร์ 14 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 12.84 ประเภทพื้นบ้านและภูมิปัญญา 13 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 11.93 ประเภทศิลปะและโบราณคดี 10 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 9.17 ประเภทประวัติศาสตร์ 9 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 8.26 ประเภทมนุษยวิทยาและชาติพันธุ์ 8 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 7.34 ประเภทอนุสรณ์สถาน 8 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 7.34 ประเภทวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี 4 แห่ง และประเภทเมืองโบราณ 4 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 3.67 เช่นกัน ดังรายละเอียดในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของพิพิธภัณฑ์ที่ให้ข้อมูลในการวิจัยจำแนกตามประเภทและภูมิภาค

ประเภทพิพิธภัณฑ์	ภูมิภาค				รวม	ร้อยละ
	เหนือ	กลาง	ตะวันออกเฉียงเหนือ	ใต้		
1. มนุษยวิทยาและชาติพันธุ์	2	3	2	1	8	7.34
2. ศิลปะและโบราณคดี	1	5	3	1	10	9.17
3. อนุสรณ์สถาน	1	5	2	-	8	7.34
4. เฉพาะเรื่อง	2	18	-	-	20	18.35
5. พิพิธภัณฑ์/ภูมิปัญญา	3	8	2	-	13	11.93
6. ธรรมชาติวิทยาและสิ่งแวดล้อม	3	9	4	3	19	17.43
7. แหล่งประวัติศาสตร์	4	2	2	1	9	8.26
8. วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	1	2	-	1	4	3.67
9. ศิลปะและประวัติศาสตร์	4	5	2	3	14	12.84
10. เมืองโบราณ	1	2	1	-	4	3.67
รวม	22	59	18	10	109	100.00
	(20.18)	(54.13)	(16.51)	(19.17)		

1.3 ที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์

ที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์มีอยู่หลากหลายทั้งในเขตเทศบาล นอกเขตเทศบาล ตามภูเขา ป่า ธรรมชาติ ฯลฯ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับประเภทของพิพิธภัณฑ์ ถ้าเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชื่อว่าสวนพฤกษศาสตร์ อุทยานประวัติศาสตร์ อุทยานแห่งชาติ มักจะอยู่นอกเมืองตามป่าหรือภูเขาหรือสถานที่เฉพาะ นอกจากนั้น พิพิธภัณฑ์ประเภทอื่นๆ อาจจะต้องอยู่ในเขตเทศบาลของจังหวัด หรือเขตเทศบาลของอำเภอหรือนอกเขตเทศบาล

สำหรับพิพิธภัณฑ์ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษานี้กระจายอยู่ในทุกภูมิภาคของประเทศ และมีที่ตั้งอยู่ทั้งในเขตเทศบาล นอกเขตเทศบาล และตามป่า ภูเขา ในธรรมชาติ ฯลฯ

1.4 ประเภทและสังกัดของพิพิธภัณฑ์

พิพิธภัณฑ์ หรือสถานที่จัดแสดงสิ่งของในลักษณะเดียวกันกับพิพิธภัณฑ์ส่วนใหญ่อยู่ในสังกัดของหน่วยงานราชการมากที่สุด จำนวน 65 แห่ง หรือคิดเป็นร้อยละ 59.63 รองลงมา ได้แก่ ชุมชนและท้องถิ่น 24 แห่ง เอกชน 17 แห่ง และรัฐวิสาหกิจ 3 แห่ง หรือคิดเป็นร้อยละ 22.02, 15.60 และ 2.75 ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ประเภทและสังกัดของพิพิธภัณฑ์

ประเภท/สังกัด	จำนวน	ร้อยละ
1. หน่วยงานราชการ	65	59.63
2. เอกชน	17	15.60
3. รัฐวิสาหกิจ	3	2.75
4. ชุมชนและท้องถิ่น	24	22.02
รวม	109	100.00

1.5 วิสัยทัศน์/กระบวนทัศน์/นโยบายและแนวทางจัดพิพิธภัณฑ์

1) วิสัยทัศน์

พิพิธภัณฑ์สถานและสถานที่จัดแสดงวัตถุสิ่งของส่วนใหญ่เน้นวิสัยทัศน์ที่มุ่งให้พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและประเทศชาติ ตลอดจนต้องการมุ่งเน้นให้มีการบริหารจัดการที่เป็นสากล

2) กระบวนทัศน์ (Paradigm)

กระบวนทัศน์ของพิพิธภัณฑสถานในการดำเนินงานส่วนใหญ่ต้องการให้มีการบูรณาการจัดการหน่วยงานให้เป็นเลิศ โดยมุ่งเน้นเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ยั่งยืน มีมาตรฐานในการบริหารจัดการอย่างมืออาชีพ และมีความเป็นสากล

3) นโยบายและแนวทางจัดการพิพิธภัณฑสถาน

นโยบายและแนวทางของพิพิธภัณฑสถานส่วนใหญ่ เป็นการจัดองค์กร 1) เพื่อการสนับสนุนและให้บริการกับประชาชนโดยทั่วไป โดยมุ่งเน้นให้เป็นแหล่งการเรียนรู้และบันเทิง (Edutainment) 2) สนับสนุนให้เป็นแหล่งการศึกษา ค้นคว้า และวิจัยเฉพาะทาง 3) เป็นการสร้างจิตสำนึกสาธารณะให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ และ 4) ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างองค์กรต่างๆ ในลักษณะเครือข่าย

นอกจากนั้น ผู้บริหารพิพิธภัณฑสถานจะเสนอความคิดเห็นเพิ่มเติมโดยจำแนกตามประเด็นและประเภทของพิพิธภัณฑสถาน ดังนี้

1) **วิสัยทัศน์ของพิพิธภัณฑสถาน** ผู้บริหารได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ของพิพิธภัณฑสถานไว้อย่างหลากหลาย ตามประเภทของพิพิธภัณฑสถานดังต่อไปนี้

(1) **พิพิธภัณฑสถานศิลปะและประวัติศาสตร์** กำหนดวิสัยทัศน์สรุปได้เป็น 5 กลุ่ม คือ กลุ่มอนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ กลุ่มที่เน้นความเป็นผู้นำทางศิลปวัฒนธรรม กลุ่มให้บริการเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต กลุ่มปลูกฝังค่านิยมให้มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และกลุ่มที่เน้นการเป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยมีรายละเอียด ดังนี้

กลุ่มอนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ ได้กำหนดวิสัยทัศน์ไว้ว่า เป็นองค์กรของรัฐทำหน้าที่เก็บรักษาโบราณศิลปวัตถุ อันเป็นสมบัติของแผ่นดิน เพื่ออนุรักษ์สืบทอดองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดีอย่าง

เป็นระบบตามมาตรฐานสากล เก็บรวบรวมบันทึกความรู้ในรูปแบบต่างๆ สนับสนุนการสร้างความรู้ใหม่ เผยแพร่ผลงานและการศึกษาค้นคว้าให้แก่ประชาชนทั่วไป เป็นสถานที่เก็บรักษาพระพุทธรูปและศิลปวัตถุให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชาติไม่ให้เกิดไปเป็นของคนต่างชาติ และรักษาวัตถุโบราณของชาติให้เป็นมรดกของชาติสืบไป

กลุ่มที่เน้นความเป็นผู้นำทางศิลปวัฒนธรรม ได้เน้นความเป็นผู้นำในการรักษามรดกทางวัฒนธรรม เป็นผู้นำด้านส่งเสริมการเรียนรู้และการอนุรักษ์มรดกทรัพย์สินทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นผู้นำทางด้านบริหารจัดการและการบริการพิพิธภัณฑ์

กลุ่มให้บริการแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตเน้นการจัดให้เป็นแหล่งบริการการเรียนรู้และอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรม เป็นพิพิธภัณฑ์ศิลปะที่ให้ความรู้กับประชาชนทั่วไปที่สนใจงานศิลปะของชาติและที่เป็นสากล เป็นแหล่งการเรียนรู้เพื่ออนุรักษ์และประชาสัมพันธ์ และพัฒนาพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้สำหรับประชาชน ทั้งอาคารที่เป็นโบราณสถาน อาคารจัดแสดง โบราณวัตถุและศิลปวัตถุ

นอกจากนี้ กลุ่มที่เน้นการปลูกฝังค่านิยมและจิตสำนึกมีความภาคภูมิใจในมรดกแห่งภูมิปัญญาที่สืบทอดอย่างยั่งยืน เพื่อสืบสานศิลปะไทย และเผยแพร่ความรู้ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติแก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป เป็นศูนย์รวมแห่งบูรณศาสตร์และศิลปะของชาติ และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีคุณค่า พร้อมคุณภาพที่ยั่งยืน และอนุรักษ์ศิลปะโบราณวัตถุด้วยมาตรฐานโลก

(2) พิพิธภัณฑ์เฉพาะเรื่อง จัดกิจกรรมเผยแพร่ข้อมูลทางวิชาการแก่บุคคลทั่วไป เป็นที่ศึกษาค้นคว้าและทดลองเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตเพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรของชาติให้มีความหลากหลาย จัดเป็นแหล่งการเรียนรู้และชุมชนทรัพยากรทางปัญญา บูรณาการวัฒนธรรมสะท้อนสู่สังคม

ไทย พัฒนาพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ เป็นองค์กร
แห่งการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ และองค์กรเรียนรู้ที่มีความหลากหลายทาง
วัฒนธรรม

พิพิธภัณฑ์เฉพาะเรื่อง มีการจัดแสดงเรื่องราวและวัตถุ
หลักฐานที่เป็นโบราณวัตถุ ที่ได้จากการขุดค้น โดยรวบรวมทำทะเบียน วิเคราะห์
วิจัย จัดเก็บ สงวนและรักษาโบราณวัตถุที่ได้จากการขุดค้นทางโบราณคดี จัดการ
โดยมีองค์กรชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดกิจกรรมกับพิพิธภัณฑ์ การบริหารงาน
มีประชาชนชาวบ้านเข้าร่วมด้วย จัดให้มีการแสดงศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน วิถีชีวิต
ของอาชีพประชาชน ส่วนใหญ่เป็นอาชีพเกษตรกรรม ให้ความรู้แก่ผู้เข้าชม
ได้รู้จักวัฒนธรรมและหัตถกรรมแบบพื้นบ้าน

นอกจากนี้ มีการปลูกจิตสำนึกให้บุคลากรรู้จักหน้าที่และรัก
งานบริการ ปลูกฝังให้ข้าราชการและประชาชนเกิดความรู้สึกรักชาติและ
เสริมสร้างความสามัคคีของคนในชาติ เป็นองค์กรที่สังคมเชื่อถือและศรัทธา
เพียบพร้อมด้วยความรู้คู่กุศโลบาย ขยายสัมพันธ์ประสาน ต่อต้านการกระทำ
ผิดกฎหมาย รวมไปถึงจัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของชาวไทยและต่างประเทศ

(3) พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จัดเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มุ่ง
ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อนุรักษ์และรวบรวมพันธุ์พืชให้คงอยู่
เป็นทรัพยากรยั่งยืนเอื้อประโยชน์ด้านการพักผ่อน และให้ประชาชนมี
ส่วนร่วม รู้คุณค่าของธรรมชาติและป้องกันการทำลายธรรมชาติ เป็นแหล่ง
ศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติวิทยาและสิ่งแวดล้อม เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของเยาวชน
ในชุมชน พัฒนาองค์กรให้เป็นผู้นำทางการศึกษา การวิจัยสัตว์ป่า เป็น
สถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ได้คุณภาพและมาตรฐานสากล เป็นแหล่งศึกษา
ค้นคว้าวิจัย ด้านพฤกษศาสตร์ตามหลักวิชาการ พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว
เชิงอนุรักษ์ และเป็นองค์กรหลักผลักดันให้เกษตรกรมีความมั่นคง มีสินค้า
เป็นที่ยอมรับของโลก

(4) **พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านและภูมิปัญญาชาวบ้าน** เปิดให้บริการแก่ประชาชนทุกเพศทุกวัยที่เข้ามาศึกษา เป็นแหล่งข้อมูล แหล่งการเรียนรู้ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และเป็นแหล่งรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยพัฒนาปรับปรุงให้ทันสมัยอยู่เสมอ เพื่อให้ผู้เข้าชมได้รับความประทับใจ ตลอดจนปลูกฝังให้เยาวชนรุ่นหลังได้รู้ถึงศิลปวัฒนธรรมของชาติ ในส่วนของอนุสรณ์สถานจัดขึ้นเป็นแหล่งอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ มุ่งพัฒนาการจัดกิจกรรมให้ได้มาตรฐาน ให้ผู้รับบริการมีความพึงพอใจมากที่สุด และบุคลากรภายในพิพิธภัณฑ์มีความสุข อีกทั้งได้ศึกษาวิจัยหรือนำความรู้เผยแพร่สู่สาธารณชน

2) **การบริหารจัดการของพิพิธภัณฑ์** กระบวนทัศน์ของพิพิธภัณฑ์ในการดำเนินงานที่จะนำไปสู่ความเป็นเลิศนั้น พิพิธภัณฑ์ส่วนใหญ่ปฏิบัติคล้ายคลึงกัน มีการประชาสัมพันธ์ การจัดนิทรรศการ การส่งเสริมการเรียนรู้ และสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วม ฯลฯ สรุปได้ดังนี้

(1) **พิพิธภัณฑ์ศิลปะและประวัติศาสตร์** ส่วนใหญ่บริหารจัดการเพื่อให้ความรู้ในงานศิลปะ ให้ประชาชนและเยาวชนได้เข้าใจงานศิลปะของชาติ ให้คนไทยรู้จักหวงแหนและรู้คุณค่าในสมบัติของชาติ และเป็นสถาบันด้านศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติ เพื่อให้บริการความรู้และวิชาการแก่สาธารณชนให้เป็นไปอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุของการดำเนินงาน และวิธีการแก้ไขปัญหา เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ โดยการพัฒนาบุคลากร พื้นที่ให้บริการ การประชาสัมพันธ์ การตลาด การจัดทำสื่อบรรยาย นำชมแบบพึ่งพาตนเอง และโครงการจัดนิทรรศการเคลื่อนที่ เพื่อเผยแพร่และประชาสัมพันธ์งานของพิพิธภัณฑ์ รวมทั้งจัดกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานอื่นตามโอกาส

(2) **พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติวิทยาและสิ่งแวดล้อม** มีการบริหารจัดการที่เน้นในส่วนของการคุ้มครองรักษาทรัพยากรของชาติ บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางธรรมชาติแบบบูรณาการเชิงรุก ส่งเสริมพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชน ดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานของรัฐ เอกชน ชุมชนและประชาชนในท้องถิ่น บางแห่งเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล สร้างจิตสำนึกให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากร เพื่อให้เกิดผลผลักดันเป็นที่ประจักษ์และเป็นรูปธรรม

การปรับโครงสร้างการบริหารสอดคล้องกับรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม จัดระบบการบริหารงานส่วนกลางให้มีประสิทธิภาพก่อนลงสู่พื้นที่ต่างๆ ให้หน่วยงานในส่วนภูมิภาคได้ยึดถือเป็นต้นแบบ สถานที่สะอาด สะดวก ปลอดภัย และทรัพยากรมีความสมบูรณ์ เพื่อเป็นแหล่งศึกษา เรียนรู้ และการบันเทิงหลายรูปแบบ นอกจากนี้ ได้พัฒนาระบบฐานข้อมูล และใช้ประโยชน์จากระบบฐานข้อมูลสารสนเทศให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง สร้างองค์การแห่งการเรียนรู้ เพิ่มสมรรถนะและศักยภาพของบุคลากร โดยการฝึกอบรมให้ความรู้ อันจะนำมาพัฒนางานของพิพิธภัณฑ์ให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นต่อไป

(3) **พิพิธภัณฑ์เฉพาะเรื่อง** มีระบบการบริหารจัดการที่มีเป้าหมายลงลึกเฉพาะเรื่องที่จัดแสดง บางแห่งยึดแนวทางการบริหารตามกระแสพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เช่น เน้นเศรษฐกิจพอเพียง บริการให้ความรู้และสร้างความเข้าใจระหว่างคนต่างวัฒนธรรม เป็นแหล่งเผยแพร่ความรู้แก่นักท่องเที่ยว จัดเป็นแหล่งการเรียนรู้และบูรณาการในส่วนที่เกี่ยวข้อง สร้างความภาคภูมิใจในศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ โดยประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างเครือข่ายทั้งในและต่างประเทศ ให้เป็นมาตรฐานในระดับสากล มีการรวบรวมผลการวิเคราะห์วิจัยที่เกี่ยวข้อง เผยแพร่ให้ผู้เข้าชมได้รับทราบและเรียนรู้มากที่สุด การบริหารพิพิธภัณฑ์จำเป็น

ต้องพัฒนาระบบสารสนเทศ พัฒนาระบบการให้บริการ เครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆ เพื่อสนับสนุนกิจกรรม พัฒนาระบบจัดเก็บข้อมูลข่าวสาร ประชาสัมพันธ์ ข้อมูลข่าวสารให้เข้าถึงผู้ใช้บริการมากขึ้น และมีการสื่อสารที่เปิดเผย ทำงานด้วยความโปร่งใส และทำงานเป็นทีม

การให้บริการได้มีการอบรมเจ้าหน้าที่รับผิดชอบงานบริการ ให้มีความพร้อมทุกด้าน เพื่อบริการนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมให้ได้รับความประทับใจมากที่สุด โดยให้เจ้าหน้าที่ที่มีความรับผิดชอบในหน้าที่ ยึดมั่นในประโยชน์ของประเทศเป็นหลัก สนับสนุนให้บุคลากรได้ทำวิจัยทุกประเภท เพื่อเสริมสร้างศักยภาพในการปฏิบัติงาน สร้างแรงจูงใจให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์อย่างเต็มความสามารถ ส่งเสริมและพัฒนาขีดความสามารถในการให้บริการ โดยจัดฝึกอบรมให้บุคลากรมีความรู้ที่ทันสมัยอยู่เสมอ

(4) พิพิธภัณฑ์อนุสรณ์สถาน เป็นอีกส่วนหนึ่งที่อนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานที่ตั้งอยู่ในพื้นที่แต่ละแห่ง เพื่อเป็นหลักฐานทางสถาปัตยกรรมและประวัติศาสตร์ โดยร่วมกับชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น หน่วยงานและองค์กรท้องถิ่น ในการรวบรวมข้อมูลเอกสารภายในท้องถิ่นและภูมิภาค จัดกิจกรรมเผยแพร่ให้ประชาชนรู้จักสถานที่ เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต และแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมของจังหวัด ให้ประชาชนได้ร่วมศึกษาเรียนรู้และร่วมมือกันพัฒนาให้เป็นมรดกของท้องถิ่นและของชาติ การบริหารจัดการได้มีการพัฒนางานวิชาการให้มีคุณภาพที่ได้มาตรฐานเทียบเท่าต่างประเทศ พัฒนาเครือข่ายที่นำไปสู่องค์กรที่มีประสิทธิภาพ มีระบบประเมินผลการทำงานที่มีคุณภาพและได้มาตรฐาน โดยเน้นบุคลากรให้บริการแก่ผู้สนใจด้วยความเสมอภาค

1.6 โครงสร้างการบริหาร

การศึกษาพิพิธภัณฑ์ประเภทต่างๆ พบว่า โครงสร้างการบริหารงานสรุปได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1) พิพิธภัณฑ์ขนาดเล็กของภาคเอกชนตั้งขึ้นโดยบุคคล ไม่มีการแบ่งงานเป็นฝ่ายอย่างชัดเจน การบริหารจัดการขึ้นต่อเจ้าของโดยตรง และมีผู้ช่วยงานซึ่งเป็นบุคคลในครอบครัวหรือเจ้าหน้าที่ที่ร่วมกันทำงานในทุกด้าน เช่น งานต้อนรับ นำชม งานช่าง (เช่น แกะสลักไม้ ช่างปิดทอง ช่างเขียน ฯลฯ) งานบำรุงรักษา งานสอน เป็นต้น

2) พิพิธภัณฑ์ขนาดใหญ่ ส่วนใหญ่เป็นของราชการหรือรัฐวิสาหกิจ มีการแบ่งงานออกเป็นฝ่ายต่างๆ อย่างชัดเจน แต่มีชื่อเรียกต่างกัน เช่น บางแห่งแบ่งเป็นฝ่ายบริหาร ฝ่ายวิชาการ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายกิจกรรม ฝ่ายอาคารสถานที่ และฝ่ายรักษาความปลอดภัย บางแห่งแบ่งเป็นฝ่ายธุรการ ฝ่ายเทคนิค ฝ่ายวิชาการ บางแห่งแบ่งเป็นฝ่ายบริหารจัดการ ฝ่ายการเงิน ฝ่ายการตลาด ฝ่ายการผลิต และฝ่ายอาคารสถานที่ แต่ละฝ่ายจะมีบุคลากรประจำทำหน้าที่ในขอบเขตความรับผิดชอบของฝ่าย พิพิธภัณฑ์ขนาดใหญ่ที่เป็นของเอกชน มีบ้างและมีการจัดแบ่งเป็นฝ่ายต่างๆ ดังข้างต้น

1.7 บุคลากร

บุคลากรในแต่ละพิพิธภัณฑ์มีจำนวนแตกต่างกันตั้งแต่ 2-3 คน ไปจนถึง 100 คนขึ้นไป ทั้งนี้ ขึ้นกับลักษณะ ขนาดของพิพิธภัณฑ์ และวัตถุประสงค์ที่จัดแสดง เช่น พิพิธภัณฑ์ขนาดเล็กที่เป็นของส่วนบุคคลจะมีบุคลากร 2-3 คน หรือไม่เกิน 10 คน ช่วยกันดูแล หากเป็นพิพิธภัณฑ์ขนาดกลางอาจมีบุคลากร 30-40 คน พิพิธภัณฑ์ขนาดใหญ่อาจมีบุคลากรมากกว่า 100 คน

ในกรณีของพิพิธภัณฑ์ที่เป็นส่วนราชการ บุคลากรจะประกอบไปด้วยข้าราชการ ลูกจ้างประจำและลูกจ้างชั่วคราว บุคลากรประจำจะมีตำแหน่งต่างๆ กัน เช่น ภัณฑารักษ์ เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์ นักวิชาการ ช่างศิลป์

เจ้าหน้าที่บริหาร เจ้าหน้าที่ธุรการ พนักงานโสตทัศนศึกษา ช่างไฟฟ้า เป็นต้น บุคลากรเหล่านี้จะประจำอยู่ในแต่ละฝ่ายซึ่งมีหน้าที่ความรับผิดชอบต่างกัน เช่น

- ฝ่ายวิชาการ มีหน้าที่ศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์วิจัยเรื่องราวของงานในพิพิธภัณฑ์ เช่น โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ จัดทำทะเบียน สิ่งจัดแสดง ผลิตสื่อ บรรยายให้ความรู้

- ฝ่ายเทคนิค มีหน้าที่ออกแบบ การจัดแสดง ดำเนินการจัดแสดง จัดนิทรรศการ และงานเทคนิคอื่นๆ

- ฝ่ายประชาสัมพันธ์ มีหน้าที่ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข้อมูล บรรยาย นำชม

- ฝ่ายธุรการ รับผิดชอบงานสารบรรณ ติดต่อประสานงาน การเงิน

1.8 งบประมาณ

งบประมาณและรายได้เพื่อใช้ในการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์นั้น ส่วนใหญ่มีที่มาจากภาครัฐการ/รัฐวิสาหกิจมากที่สุด รวม 66 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 60.55 รองลงมา คือ จากชุมชนและท้องถิ่น 24 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 22.02 จากภาคเอกชนและเงินทุนส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ 1.83 ดังรายละเอียดในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แหล่งที่มาของงบประมาณและรายได้ของพิพิธภัณฑ์

แหล่งที่มาของหน่วยงาน	จำนวน	ร้อยละ
1. รัฐบาลและรัฐวิสาหกิจ	66	60.55
2. เอกชนและเงินทุนส่วนตัว	17	15.60
3. ชุมชนและท้องถิ่น	24	22.02
4. องค์กรระหว่างประเทศ/NGO	2	1.83
รวม	109	100.00

1.9 สถานที่/วัตถุสิ่งของที่จัดแสดง

1) ความพร้อม/ความเพียงพอของสถานที่ พิพิธภัณฑร์ ส่วนใหญ่เห็นว่า สถานที่ของพิพิธภัณฑร์มีความเหมาะสมกับวัตถุสิ่งของกับภูมิทัศน์ภายในและภายนอก อย่างไรก็ตาม คณะผู้วิจัย พบว่า ประเด็นปัญหาสำคัญของพิพิธภัณฑร์ คือ พิพิธภัณฑร์บางแห่งมีจำนวนวัตถุสิ่งของที่จัดแสดงค่อนข้างน้อยทำให้มีพื้นที่ว่างค่อนข้างมาก

2) วัตถุสิ่งของที่จัดแสดง พิพิธภัณฑร์ส่วนใหญ่มีจำนวนวัตถุสิ่งของที่จัดแสดงตั้งแต่ 100 ชิ้น ขึ้นไป จนถึงมากกว่า 5,000 ชิ้น ในด้านการเก็บรักษา พบว่า ส่วนใหญ่จะเก็บรักษาไว้ในสถานที่ที่ใช้จัดแสดง และมีบางส่วนที่เก็บรักษาไว้ในคลัง ในส่วนที่เป็นเอกสารหายากมีการจัดทำเป็นไมโครฟิล์มสำหรับการซ่อมแซมวัตถุสิ่งของที่ชำรุด ในกรณีที่เป็นพิพิธภัณฑร์ในสังกัดของกรมศิลปากรจะมีผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ และในกรณีที่ต้องซ่อมแซมจะนำไปจัดซ่อมที่กรุงเทพมหานคร

1.10 การให้บริการ/ผู้รับบริการ

1) วันและเวลาเปิดทำการ

พิพิธภัณฑร์และสถานที่จัดแสดงวัตถุสิ่งของในลักษณะเช่นเดียวกับพิพิธภัณฑร์ ส่วนใหญ่เปิดทำการในเวลา 08.30-16.30 น. โดยเปิดให้เข้าชมในวันอังคาร-วันอาทิตย์ พิพิธภัณฑร์บางแห่งเปิดทำการเฉพาะวันเวลาทำการของราชการ และหยุดให้บริการในวันเสาร์-อาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ ในขณะที่เดียวกัน หากเป็นกรณีของอุทยานแห่งชาติ และวนอุทยานของกรมป่าไม้ จะเปิดให้บริการตลอดเวลาทุกวัน ยกเว้นบางช่วงที่ปิดเพื่อเป็นการพักผ่อนทางธรรมชาติ

2) ประเภทของการให้บริการ

(1) การจัดการบริการภายในพิพิธภัณฑ์

ประเภทของการให้บริการภายในพิพิธภัณฑ์ส่วนใหญ่ ดำเนินการจัดเอง เนื่องจากมีวัตถุและชิ้นงานที่สำคัญที่ค้นพบ หรือส่งต่อจาก แหล่งอื่นมากที่สุด จำนวน 40 แห่ง คิดเป็น ร้อยละ 36.70 รองลงมา ได้แก่ การจัดในลักษณะอื่นๆ 38 แห่ง และการจัดนิทรรศการเนื่องในโอกาสสำคัญ 31 แห่ง หรือคิดเป็นร้อยละ 34.86 และ 28.44 ตามลำดับ รายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ประเภทของการจัดการบริการภายในพิพิธภัณฑ์

บริการภายในพิพิธภัณฑ์	จำนวน	ร้อยละ
1. จัดนิทรรศการในโอกาสสำคัญ	31	28.44
2. มีวัตถุ/ชิ้นงานสำคัญ	40	36.70
3. อื่นๆ	38	34.86
รวม	109	100.00

(2) การจัดการบริการภายนอก

การจัดการบริการภายนอกของพิพิธภัณฑ์ พบว่า พิพิธภัณฑ์ และสถานที่จัดแสดงวัตถุและสิ่งของ ในลักษณะเช่นเดียวกันกับพิพิธภัณฑ์ ส่วนใหญ่ดำเนินการจัดการบริการภายนอกในลักษณะเป็นนิทรรศการเคลื่อนที่ มากที่สุด 75 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 68.81 และจัดแบบนิทรรศการประจำที่ 44 แห่ง หรือร้อยละ 31.19 รายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ประเภทของการจัดบริการภายนอกพิพิธภัณฑ์

การจัดบริการภายนอก	จำนวน	ร้อยละ
1. นิทรรศการประจำที่	34	31.19
2. นิทรรศการเคลื่อนที่	75	68.81
รวม	109	100.00

(3) จำนวนผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์

พิพิธภัณฑ์ทุกแห่งส่วนใหญ่มีผู้เข้าชมทุกวัน และทุกเพศ ทุกวัย ทุกกลุ่มอายุ ทั้งนี้ มีจำนวนผู้เข้าชมระหว่าง 2,400 คนต่อปี ถึง มากกว่า 200,000 คนต่อปี สำหรับพิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดงด้านศิลปะและ วัตถุโบราณ/ประวัติศาสตร์ มีผู้เข้าชมเป็นชาวต่างประเทศในอัตราส่วนที่สูงกว่า ชาวไทย

(4) การเก็บค่าธรรมเนียมในการเข้าชม

พิพิธภัณฑ์ส่วนใหญ่เรียกเก็บค่าเข้าชม จำนวน 69 แห่ง หรือ คิดเป็นร้อยละ 63.30 และไม่เรียกเก็บค่าเข้าชม 40 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 36.70 รายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 7

ตารางที่ 7 การเรียกเก็บค่าธรรมเนียมในการเข้าชมพิพิธภัณฑ์

การเรียกเก็บเข้าชม	จำนวน	ร้อยละ
1. ไม่เรียกเก็บ	40	36.70
2. เรียกเก็บ	69	63.30
รวม	109	100.00

ตอนที่ 2 ปัญหาในการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์

2.1 ด้านการบริหารจัดการ

1) พิพิธภัณฑ์บางแห่งขาดการกำหนดแผนระยะสั้น และแผนระยะยาวที่ชัดเจน

2) ขาดผู้ที่เข้าใจเรื่องการจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเรื่องพิพิธภัณฑ์โดยตรง

3) พิพิธภัณฑ์บางแห่งที่สังกัดสถาบันการศึกษาจะมีปัญหาด้านการบริหารจัดการ ทั้งนี้ เพราะไม่มีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้เรื่องพิพิธภัณฑ์โดยตรงมาดำเนินการ

2.2 ด้านบุคลากร

1) บุคลากรมีจำนวนไม่เพียงพอ

2) บุคลากรต้องรับผิดชอบงานหลายด้าน (บางด้านนอกเหนือจากงานพิพิธภัณฑ์) ทำให้งานหรือโครงการที่เกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑ์ และนิทรรศการถาวรไม่บรรลุผลตามเวลาที่กำหนด

3) ขาดบุคลากรทางด้านวิชาการ และด้านคอมพิวเตอร์ ที่มีความรู้และประสบการณ์ ความสามารถทางด้านภาษา และความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง

4) ควรมีบุคลากรด้านการประชาสัมพันธ์และการตลาด

5) ควรมีบุคลากรมืออาชีพบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์

2.3 ด้านกิจกรรมและการให้บริการ

1) กิจกรรมของนิทรรศการขาดความหลากหลาย และไม่มีกรมุณเวียนมากนัก

2) การจัดกิจกรรมและนิทรรศการชั่วคราวในบางครั้งไม่สามารถกำหนดล่วงหน้าได้ ทำให้มีเวลาน้อยในการประชาสัมพันธ์ข่าวสารข้อมูลให้ประชาชนได้รับรู้

- 3) การให้ความรู้ในลักษณะของการเรียนรู้มีน้อย
- 4) สถานศึกษาส่วนใหญ่ไม่เห็นความสำคัญ ไม่ให้ความสนใจมากเท่าที่ควร

2.4 ชุมชน

- 1) ชุมชนในพื้นที่โดยเฉพาะชานาและเกษตรกรทั่วไปไม่เห็นความสำคัญของพิพิธภัณฑ์ โดยเฉพาะพิพิธภัณฑ์ที่จัดขึ้นในหมู่บ้านหรือในท้องถิ่น โดยไม่ทราบว่าจัดตั้งขึ้นเพื่ออะไร มีประโยชน์อย่างไร
- 2) ภาคเอกชนและท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมน้อยมาก เนื่องจากเห็นว่าเป็นสถานที่ที่มีหน่วยงานราชการรับผิดชอบโดยตรง
- 3) ประชาชนขาดความเข้าใจและสนใจกิจการของพิพิธภัณฑ์ ประชาชนที่อยู่ในท้องถิ่นไม่ทราบว่า พิพิธภัณฑ์มีกิจกรรมบริการเรื่องอะไรบ้าง

2.5 งบประมาณ

- 1) งบประมาณไม่เพียงพอทำให้ไม่สามารถพัฒนากิจการพิพิธภัณฑ์ได้เต็มที่ ขาดเอกสารและสื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ
- 2) รายได้น้อยกว่ารายจ่ายเนื่องจากเก็บค่าเข้าชมได้น้อย และผู้เข้าชมไม่มาก ส่งผลให้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย
- 3) งบประมาณที่ได้รับใช้สำหรับดูแลรักษาให้คงสภาพเดิม แต่ขาดงบในการพัฒนาปรับปรุง หรือค้นคว้าวิจัยเพิ่มเติม
- 4) การดูแลรักษาต้องใช้งบประมาณมาก
- 5) พิพิธภัณฑ์ที่จัดตั้งขึ้นโดยประชาชน ครอบครั้ว หรือเอกชน ไม่ได้รับการสนับสนุนเงินทุนจากรัฐบาล
- 6) พิพิธภัณฑ์หลายแห่งไม่มีระบบจัดการเชิงธุรกิจ ทำให้มีรายได้น้อยมากแทบไม่เพียงพอ

2.6 สถานที่

- 1) สถานที่บางแห่งคับแคบโดยเฉพาะพิพิธภัณฑ์ที่สร้างโดยเงินส่วนตัว สิ่งของที่นำมาจัดแสดงสามารถจัดแสดงได้เพียงบางส่วน ทั้งนี้ เพราะไม่มีงบประมาณในการขยายพื้นที่ซึ่งต้องฝากสิ่งของจัดแสดงไว้กับผู้บริจาค
- 2) สถานที่ตั้งบางแห่งไม่โดดเด่นเท่าที่ควร เพราะถูกบังค้ำด้วยตึกขนาดใหญ่กว่า ทำให้ขาดความสนใจจากประชาชนโดยทั่วไป

2.7 มีเครือข่าย

- 1) ไม่มีเครือข่ายที่ชัดเจนในระดับหน่วยงาน การสร้างเครือข่ายส่วนมากจึงต้องอาศัยความสัมพันธ์ส่วนบุคคลจึงจะได้ผล
- 2) พิพิธภัณฑ์จำนวนมากไม่เป็นที่รู้จักของประชาชน

2.8 การประชาสัมพันธ์

- 1) งบประมาณในการประชาสัมพันธ์มีน้อย ขาดการประชาสัมพันธ์ทางอินเทอร์เน็ตและสื่อต่างๆ ที่จะเข้าถึงประชาชนได้ดี
- 2) จังหวัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ช่วยประชาสัมพันธ์เท่าที่ควร
- 3) ขาดเจ้าหน้าที่ด้านประชาสัมพันธ์โดยตรง ขาดการวางแผนการประชาสัมพันธ์
- 4) พิพิธภัณฑ์บางแห่งเปิดทำการเฉพาะวันราชการ ทำให้ผู้ทำงานในวันราชการไม่สามารถเข้าชมได้
- 5) นักข่าวไม่สนใจทำข่าวเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์มากนัก
- 6) การประชาสัมพันธ์ทางสื่อมวลชนค่อนข้างน้อย

2.9 อื่นๆ

- 1) หน่วยงาน องค์กร และประชาชน ไม่ชัดเจนเกี่ยวกับความสำคัญของการเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2) บางจังหวัดเป็นแหล่งอุตสาหกรรมโรงงาน ไม่ค่อยให้ความสนใจกับการท่องเที่ยวมากนัก อีกทั้งจังหวัดไม่ประชาสัมพันธ์เรื่องการท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์

3) พิพิธภัณฑ์เอกชน ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลน้อยมาก พิพิธภัณฑ์ที่ไม่ได้แสวงหาผลกำไรอยู่ได้ยาก หากไม่มีความพร้อม เพราะไม่มีรายได้ที่จะบำรุงรักษา และพัฒนา ในที่สุดก็ต้องหยุดดำเนินการไป

ตอนที่ 3 รูปแบบในการจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ตามความคิดเห็นของผู้บริหารพิพิธภัณฑ์ ผู้ปฏิบัติงานในพิพิธภัณฑ์ และความคิดเห็นของประชาชนผู้รับบริการ

3.1 การกำหนดนโยบายการบริหารจัดการในภาพรวม เพื่อจัดให้พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1) นโยบายการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์

(1) นโยบายการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ ควรเน้นการดำเนินงานให้สมบูรณ์และยั่งยืน สร้างรายได้ให้ผู้ประกอบการและประเทศ คุ่มครองและบำรุงรักษาสິงแวดล่อมให้ดีขึ้น บริหารจัดการสิงแวดล่อมทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรบุคคล บริหารทรัพยากรให้เกิดผลผลิตอย่างยั่งยืน เป็นการบริหารเชิงรุกแบบบูรณาการ พัฒนาพิพิธภัณฑ์ให้สามารถตอบสนองต่อการเรียนรู้กับประชาชน รวมทั้งพัฒนาคุณภาพชีวิตและชุมชนให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น

นอกจากนี้ สนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ปรับวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพพื้นที่ที่ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ค้นหาศักยภาพ พัฒนาและสร้างมูลค่าเพิ่มให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่าและยุติธรรม การสนับสนุนด้านวิชาการและสิงแวดล่อม เป็น

ศูนย์กลางการเรียนรู้ทางวิทยาศาสตร์ ตลอดจนผลักดันให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว และแหล่งการเรียนรู้ร่วมกัน

(2) พิพิธภัณฑ์กลุ่มศิลปะและประวัติศาสตร์ เป็นพิพิธภัณฑ์ที่ จัดให้บริการและพัฒนาสังคมโดยไม่แสวงหาผลกำไร เปิดกว้างสำหรับ สาธารณชน เป็นแหล่งอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรม ใช้พิพิธภัณฑ์เป็น ห้องเรียนในโลกกว้างสำหรับเด็ก เป็นสถานที่สร้างจิตสำนึกในการรักษาศิลปะ มากกว่าจัดเป็นสถานที่เก็บของเก่าเพียงอย่างเดียว ให้ทุกคนได้รู้สึกรว่า คุ่มค่าเมื่อได้มาเข้าชมพิพิธภัณฑ์ จัดพิพิธภัณฑ์เป็นอุทยานที่เป็นแหล่งการเรียนรู้ นอกกระบบ เพื่อให้นักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไปมีความรู้ความเข้าใจและ อนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมให้คงอยู่สืบไป

นโยบายที่จะพัฒนาพิพิธภัณฑ์ไปสู่การยอมรับได้ ควรส่งเสริม และสนับสนุนจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เป็นองค์กรอาสาสมัคร พัฒนาให้เป็นแหล่งการ เรียนรู้ของชุมชนและประเทศ บริการข้อมูลทางวิชาการ อำนวยความสะดวก อย่างเต็มที่ เต็มใจและประทับใจ กำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาปรับปรุงแหล่ง ท่องเที่ยวและจัดตั้งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว บริการความรู้ด้านมรดก ทางศิลปวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน โดยรวบรวม อนุรักษ์ วิจัย สื่อสารและจัด แสดงวัตถุที่เป็นหลักฐานทางมนุษย์และสิ่งแวดล้อม ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ การศึกษาและความเพลิดเพลิน ให้บริการความรู้ที่เกี่ยวข้องผ่านสื่อการศึกษา ทุกประเภท รวมทั้งเป็นสื่อกลางในการพัฒนาในเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ ศึกษา ค้นคว้า วิเคราะห์ วิจัยและอนุรักษ์ด้วยมาตรฐานสากล เพื่อนำมาสู่การเพิ่มจำนวน ผู้เข้าชม เพิ่มรายได้โดยไม่เน้นการแสวงกำไร เพื่อเป็นทุนสร้างคุณภาพด้วย คุณธรรม

(3) พิพิธภัณฑ์กลุ่มเฉพาะเรื่อง นโยบายการบริหารองค์กร มุ่งเน้นการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม และวิถีของบรรพบุรุษอันเป็นมรดก ของชาติ ปลุกจิตสำนึกให้อนุชนได้ตระหนักและสำนึกในความเป็นไทย เกิด

ความรักและหวงแหนมรดกของชาติสืบไป โดยการเสนอมติใหม่จากระบบ
พินิจภัณฑ์ เพื่อเสริมสร้างบรรยากาศให้เป็นศูนย์กลางของการศึกษาด้าน
วิวัฒนาการอาชีพของประเทศไทย ในรูปแบบที่ให้ความรู้ ความคิดและความ
เพลิดเพลิน เป็นศูนย์กลางการศึกษาวิวัฒนาการอาชีพที่มีคุณภาพ ทั้งด้าน
วิชาการ องค์กรความรู้ ประวัติศาสตร์และการพัฒนา โดยประสานความร่วมมือ
กับหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกประเทศ สร้างความประทับใจแก่ผู้เข้าชม
บริการผู้ชมให้ได้ความรู้คู่กับบันเทิงนาการ และอยากกลับมาอีก

ส่วนสำคัญที่ควรคำนึง คือ ต้องจัดเป็นมูลนิธิให้พินิจภัณฑ์สามารถ
เลี้ยงตนเองได้ ต้องมีการรวบรวมและจัดแสดงวัตถุศิลปวัฒนธรรม พัฒนา
พินิจภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้และแหล่งนันทนาการสำหรับประชาชนและผู้
สนใจ เป็นแหล่งค้นคว้าวิจัยและรวบรวมเอกสาร จัดเป็นห้องสมุด วิเคราะห์
วิจัย รวบรวมผลงานวิชาการใหม่ๆ นำมาเผยแพร่ ส่งเสริมให้เป็นศูนย์กลาง
การเรียนรู้ของโรงเรียนและชุมชนต่าง ๆ และจัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของ
จังหวัด

การดำเนินงานควรสร้างเครือข่ายและความสัมพันธ์กับองค์กร
ต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศ เผยแพร่ประวัติและความเป็นมาของสถานที่
จัดแสดงไว้อย่างชัดเจนที่น่าสนใจ เช่น พระที่นั่งวิมานเมฆ จัดให้มีการ
เผยแพร่พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจในรัชกาลที่ 5 เป็นต้น บริการ-
ประชาชนให้ได้รับความรู้และพึงพอใจในการให้บริการมากที่สุด ดังนั้น
ผู้ทำหน้าที่ให้บริการจะต้องสุจริต เที่ยงตรง เสียสละ อดทน มีระเบียบวินัย
และรักในอาชีพให้บริการ จึงจะช่วยให้การบริการประชาชนเป็นไปอย่าง
มีประสิทธิภาพ

(4) พินิจภัณฑ์กลุ่มอนุสรณ์สถาน เป็นองค์กรอนุรักษ์มรดกศิลป
วัฒนธรรมของชาติให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ มีการจัดทำนิตยสาร
หมุนเวียน เพื่อให้เกิดความน่าสนใจอยู่ตลอดเวลา โดยพัฒนาระบบการบริหาร

จัดการให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ พัฒนาบุคลากรให้มีคุณภาพและศักยภาพ ตามเกณฑ์มาตรฐาน เพื่อให้บริการส่งเสริมและสนับสนุนเป็นไปตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ตลอดจนพัฒนาและจัดแหล่งการเรียนรู้ ส่งเสริม และสนับสนุนให้มีการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ ปลูกฝังการมีส่วนร่วมในสังคม ตลอดจน ศึกษาศาสตร์และวิจัย อันนำไปสู่ความร่วมมือระหว่างองค์กรต่าง ๆ ที่จะส่งผลให้พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่

2) แนวทางในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถาน ควรบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานในแนวทางที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกลุ่มประเภทของแต่ละพิพิธภัณฑสถาน สรุปได้ดังนี้

(1) กลุ่มพิพิธภัณฑสถานเฉพาะเรื่อง ผู้บริหารแสดงความคิดเห็นสรุปได้ว่า แนวทางการบริหารจัดการควรบริหารโดยคณะกรรมการที่มาจากบุคลากรขององค์กรท้องถิ่นและประชาชนบ้าน อาสาเข้ามาทำงานด้วยความสมัครใจ ให้บุคลากรในชุมชนมีส่วนร่วมกันจัดกิจกรรมของพิพิธภัณฑสถาน เช่น การสาธิต การแสดง ฯลฯ จัดกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับภาครัฐและเอกชน จัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ด้วยวิธีการพัฒนาข้อมูลและนิทรรศการให้ทันเหตุการณ์ตามมาตรฐานสากล เช่น รวบรวมข้อมูลจัดแสดงนิทรรศการและกิจกรรมเกี่ยวกับประวัติและวัฒนธรรมการเกษตรของไทย รวบรวมข้อมูลเอกสารและสื่อต่าง ๆ จัดทำฐานข้อมูลและเว็บไซต์ เพื่อให้บริการข้อมูลข่าวสารในรูปแบบที่หลากหลาย

การประชาสัมพันธ์จำเป็นต้องสร้างเครือข่ายหรือพัฒนาพิพิธภัณฑสถานให้ได้มาตรฐานสากล โดยการประสานงานกับองค์กรท้องถิ่น เอกชน และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ให้ความรู้แก่บุคลากรที่จะแนะนำเผยแพร่ข้อมูลแก่ผู้เข้าชม ที่มงานต้องเข้มแข็ง เสียสละ อุทิศตน และมีใจรักในงาน จึงจะสามารถดำเนินงานตามนโยบายที่วางไว้ได้ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่

กับจำนวนบุคลากรและงบประมาณที่ได้รับอีกทางหนึ่ง

(2) กลุ่มพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติวิทยาและสิ่งแวดล้อม ได้ดำเนินการตามแนวทางที่จะบริหารจัดการแบบบูรณาการเชิงรุก เน้นการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ การพัฒนาบุคลากรให้มีคุณภาพที่ได้มาตรฐานอย่างมืออาชีพ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและเพิ่มศักยภาพของระบบให้บริการในพื้นที่ ส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ร่วมกับการท่องเที่ยว คัดเลือกบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ มีความเหมาะสมกับงาน จัดให้เป็นเจ้าหน้าที่คอยดูแล แนะนำให้ความรู้และความบันเทิง

แนวทางการบริหารจัดการจัดให้มีการสงวนคุ้มครอง อนุรักษ์ และใช้ประโยชน์ รวมทั้งฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติจากความหลากหลายทางธรรมชาติ โดยมีประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอนุรักษ์ กำกับดูแลสิ่งแวดล้อม และลดมลพิษ ศึกษาวิจัยองค์ความรู้ต่างๆ เพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ผ่านทางเว็บไซต์ วิทยุโทรทัศน์ วิทยุกระจายเสียง หนังสือพิมพ์ หนังสือโปสเตอร์และแผ่นพับต่างๆ ออกเผยแพร่ความรู้ไปยังห้องสมุดทั่วประเทศ รวมทั้งจัดฝึกอบรมและจัดนิทรรศการให้กับผู้สนใจ เป็นการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนอย่างเป็นธรรม

(3) กลุ่มพิพิธภัณฑ์ศิลปะและประวัติศาสตร์ มีแนวทางการบริหารจัดการที่ให้คนไทยต้องรู้ เข้าใจ ตระหนัก มีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในการป้องกัน คุ้มครอง อนุรักษ์ ฟื้นฟู สืบทอด สร้างสรรค์และเผยแพร่ทรัพย์สินมรดกทางวัฒนธรรม กำหนดกลยุทธ์เชิงรุกในการบริการความรู้ด้านมรดกทางศิลปวัฒนธรรม ในรูปแบบของนิทรรศการเคลื่อนที่ตามแหล่งชุมชนและสถานที่ต่างๆ จัดทำโครงการที่มีความหลากหลายในแต่ละปี รวมทั้งการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ในเครือข่าย เพื่อให้บริการเป็นเลิศนำไปสู่ความพึงพอใจในแหล่งท่องเที่ยว เป็นการอำนวยความสะดวกให้ผู้เข้าชมได้รับความประทับใจ

การจัดสถานที่ให้ดูสวยงามน่าชม เป็นการต้อนรับผู้เข้าชมได้เป็นอย่างดี การประชาสัมพันธ์เป็นส่วนสำคัญที่ดึงดูดผู้สนใจให้เข้ามาชมพิพิธภัณฑ์ นอกจากนี้มีส่วนอื่น ๆ ที่ช่วยในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ เช่น การศึกษา ค้นคว้าวิจัย การบริการการศึกษา การจำแนกประเภท การจัดทำและตรวจสอบทะเบียน การจัดระบบคลัง การจัดนิทรรศการชั่วคราว ถาวรและเคลื่อนที่ การสงวนรักษาวัตถุ และการรักษาความปลอดภัย เป็นต้น สิ่งเหล่านี้รวมอยู่ในการบริหารจัดการองค์รวมทั้งสิ้น เป็นส่วนช่วยให้การบริหารงานบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพ

(4) นอกจากนี้ มีแนวทางการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์อื่น ๆ ที่สามารถนำมาใช้วางแผนบริหารงาน ได้แก่ การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรม การเรียนรู้ การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ให้เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย การให้บริการแหล่งการเรียนรู้แก่กลุ่มเป้าหมาย การอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ การมีห้องสมุดบริการแก่ผู้สนใจ การจัดกิจกรรมตามศูนย์ศิลป์เพื่อแสดงผลงาน ค้นคว้า เรียนรู้และพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่จับต้องได้ เก็บข้อมูลรายละเอียดต่างๆ ไว้ในคอมพิวเตอร์ สร้างเครือข่ายสมาชิกและภาคีเครือข่าย สนับสนุนประชาชนท้องถิ่น และเพิ่มประสิทธิภาพบุคลากรให้มีใจรัก ห่มเทาให้กับงานของพิพิธภัณฑ์

3.2 แนวทางการจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ความคิดเห็นของผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานพิพิธภัณฑ์

1) จุดมุ่งหมายของนโยบายและเป้าหมาย

(1) การจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเห็นด้วยกับการจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต บางส่วนกล่าวว่า พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอยู่แล้ว ส่วนเหตุผลของการจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตมีหลากหลาย ดังต่อไปนี้

- เป็นศูนย์รวมของวิถีชีวิตชาวบ้าน
- เป็นแหล่งแสดงภูมิปัญญาชาวบ้าน
- เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อการศึกษาตาม

อรรถาธิบาย

- เป็นการเปิดโอกาสให้ทุกคนได้เรียนรู้และสัมผัสกับของจริงตามความสนใจ ในเวลาที่ต้องการ
- เป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้และแสดงหลักฐานทางประวัติศาสตร์
- ประชาชนจะได้รับความรู้จากการได้เห็นของจริง ได้ประสบการณ์จริง ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ง่าย ประทับใจ และดีกว่าการอ่านหนังสือ นอกจากนี้ ส่งผลให้เกิดความสนใจ ใฝ่รู้ เกิดจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์
- เป็นการสืบทอดเอกลักษณ์ของชาติ

(2) การมีนโยบายรัฐบาลที่ชัดเจน

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ 85) เห็นด้วยว่า รัฐบาลควรมีนโยบายที่ชัดเจน บางส่วนกล่าวว่า ปัจจุบันรัฐบาลมีนโยบายเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้อยู่แล้ว โดยให้พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ประเภทหนึ่ง ส่วนอีกร้อยละ 20 เห็นว่า ไม่จำเป็น บางส่วนกล่าวว่า รัฐบาลไม่ได้ให้ความสนใจกับพิพิธภัณฑ์เท่าที่ควร นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างประมาณร้อยละ 5 เห็นว่าขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของพิพิธภัณฑ์

2) การบริหารจัดการ

(1) โครงสร้างการบริหาร

โครงสร้างการบริหารพิพิธภัณฑ์โดยทั่วไปควรแบ่งออกเป็นฝ่ายต่างๆ และกำหนดภาระหน้าที่ให้แก่ฝ่ายต่างๆ อย่างชัดเจน เพื่อช่วยกันดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายของพิพิธภัณฑ์ จะแบ่งออกเป็นกี่ฝ่ายนั้น

ขึ้นอยู่กับขนาดและขอบเขตของงานที่รับผิดชอบ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอาจมีน้อย ฝ่าย หรือพิพิธภัณฑสถานเอกชนที่ดำเนินงานโดยบุคคลหรือครอบครัวอาจไม่แบ่งเป็น ฝ่ายชัดเจน แต่หากเป็นพิพิธภัณฑสถานที่ดำเนินงานในฐานะส่วนราชการควรแบ่ง ฝ่ายชัดเจน ชื่อฝ่ายอาจมีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไปบ้างแต่ฝ่ายหลักๆ ที่ควรมี ได้แก่ ฝ่ายบริหารหรือธุรการ ฝ่ายวิชาการ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายทะเบียน ฯลฯ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- ฝ่ายบริหาร รับผิดชอบในเรื่อง การบริหาร งานบุคคล งานธุรการและเอกสารงานการเงิน
- ฝ่ายวิชาการ รับผิดชอบในเรื่อง การค้นคว้า ศึกษาวิจัย รวบรวมข้อมูล การผลิตสื่อ เผยแพร่ความรู้ การบรรยายให้ความรู้ การให้ข้อมูลเพื่อการจัดนิทรรศการ
- ฝ่ายผลิต รับผิดชอบในเรื่อง การออกแบบ การจัดแสดง การสาธิต และการจัดนิทรรศการทั้งภายในและภายนอก
- ฝ่ายประชาสัมพันธ์ เผยแพร่และการตลาด รับผิดชอบในเรื่อง ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชน เผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร ตั้งแต่ระดับภูมิภาค ท้องถิ่น และระดับประเทศ
- ฝ่ายอาคารสถานที่ รับผิดชอบในเรื่อง การดูแลบำรุงรักษา วัตถุที่จัดแสดง การจัดอาคารสถานที่ จัดภูมิทัศน์ให้ร่มรื่น สวยงาม และจัด เวรยามดูแลรักษาความปลอดภัย
- ฝ่ายทะเบียน (ทะเบียนวัตถุโบราณ ศิลปวัตถุ) รับผิดชอบในเรื่อง คัดแยกประเภทโบราณวัตถุ จัดทำทะเบียน

(2) การวางแผน

พิพิธภัณฑสถานควรมีการวางแผนการดำเนินงานส่วนใหญ่ (ร้อยละ 80) เห็นว่า ควรมีแผนระยะสั้น (รายปี) และแผนระยะยาว บางส่วนตอบว่า ควรมีแผนระยะกลาง ควรมีแผนทุกระยะ 1 ปี 3 ปี มีส่วน

น้อยตอบว่า จะมีแผนกที่ระยะนั้นให้ขึ้นอยู่กับลักษณะของกิจกรรม และอีกกลุ่มหนึ่งตอบว่าให้พิจารณาจากกลุ่มเป้าหมายเป็นหลัก

สิ่งที่ควรพิจารณาในการวางแผน กลุ่มตัวอย่างเสนอความเห็นตามลำดับ ดังต่อไปนี้

- ควรพิจารณาตามนโยบายหลักของหน่วยงาน
- ควรทำแผนให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย
- ควรดำเนินการเป็นขั้นตอนและกำหนดยุทธศาสตร์
- ควรประเมินผลเพื่อจัดทำแผนให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย
- ควรวางแผนการตลาด
- ควรศึกษาความต้องการของชุมชน
- ควรมีการเตรียมการล่วงหน้า
- ควรประสานงานกับภาครัฐ เอกชน และประชาชน
- ควรมีคณะกรรมการจัดทำแผน
- ควรดำเนินงานให้เป็นไปตามกิจกรรมที่กำหนด

(3) งบประมาณ

การที่พิพิธภัณฑสถานเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตงบประมาณควรมาจากการสนับสนุนของรัฐบาลเป็นหลัก รองลงมา ควรเป็นการสนับสนุนจากองค์กรเอกชน องค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรระหว่างประเทศ และประชาชน ตามลำดับ

3) บุคลากร

บุคลากรของพิพิธภัณฑสถานควรมีจำนวนเพียงพอ ปัจจุบันนี้พิพิธภัณฑสถานส่วนใหญ่มีบุคลากรไม่เพียงพอกับการทำงาน บุคลากรมีวุฒิไม่ตรงกับงานพิพิธภัณฑสถาน ที่มีวุฒิตรงมีจำนวนน้อย ข้อเสนอที่ประมวลได้ มีดังนี้

- (1) ควรเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ มีจิตวิทยาในการจูงใจ มีใจรักในการให้บริการ ควรมีความรู้และมีใจรักในงานศิลปวัฒนธรรมของชาติ
- (2) ควรมีบุคลากรที่จบการศึกษาด้านกับพิพิธภัณฑ์โดยตรง
- (3) ควรเป็นผู้มีความรู้เฉพาะด้าน เช่น ประวัติศาสตร์ ศิลปะ วิทยาศาสตร์ วิถีชีวิต ฯลฯ
- (4) ควรมีความรู้ด้านชีววิทยา วิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อม
- (5) ควรมีความเอาใจใส่ในงาน
- (6) ควรมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
- (7) ควรมีการแสวงหาความรู้พัฒนาตนเองอยู่เสมอ
- (8) ควรมีเทคนิคในการถ่ายทอดความรู้
- (9) ควรมีเทคนิคการทำงานให้เหมาะสมกับสภาพ
- (10) ควรมีเจ้าหน้าที่ประจำและเจ้าหน้าที่อาสาสมัคร (จากชุมชน)

4) กิจกรรม

ข้อเสนอสำหรับประเภทของกิจกรรมที่พิพิธภัณฑ์ควรจัด ประกอบด้วยกิจกรรมต่อไปนี้ ทั้งนี้ ควรเลือกให้เหมาะสมกับพิพิธภัณฑ์แต่ละประเภท

- (1) มีกิจกรรมหลากหลาย
- (2) จัดนิทรรศการเรื่องต่างๆ ตามจุดมุ่งหมายของแต่ละแห่ง เช่น ด้านประวัติศาสตร์ ธรรมชาติ ภูมิปัญญา ฯลฯ
- (3) ควรมีกิจกรรมที่เป็น High light
- (4) นำสิ่งแปลกใหม่มาจัดแสดง
- (5) จัดนิทรรศการประจำที่และเคลื่อนที่
- (6) จัดกิจกรรมทั้งในและนอกสถานที่
- (6) กิจกรรมที่จัดควรมีความท้าทาย
- (7) กิจกรรมควรสนุกสนาน ไม่เครียด

(8) ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรม

ตัวอย่างกิจกรรมที่ควรจัด ได้แก่

- กิจกรรมให้สนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย
- นิทรรศการตามจุดประสงค์ของพิพิธภัณฑ์
- กิจกรรมค่ายอาสา
- กิจกรรมเกี่ยวกับเหตุการณ์ปัจจุบันและวันสำคัญ
- ค่ายสิ่งแวดล้อม
- ล้มมนา อภิปรายทางวิชาการ
- หลักสูตรท้องถิ่นให้แก่นักเรียน นักศึกษา ให้มาศึกษาของจริง
- มีการจำหน่ายหนังสือและของที่ระลึก
- กิจกรรมเข้าค่าย
- อบรมมัคคุเทศก์ อาสาสมัคร
- การแสดงพื้นบ้าน
- ให้ความรู้ผ่านสื่อต่าง ๆ

นอกจากนั้น กลุ่มตัวอย่างให้ข้อเสนอแนะว่า พิพิธภัณฑ์ควร มีทั้งกิจกรรมหลักและกิจกรรมเสริม กิจกรรมหลักเป็นกิจกรรมตามจุด มุ่งหมายของพิพิธภัณฑ์โดยตรง ส่วนกิจกรรมเสริมเป็นกิจกรรมที่จัดเพิ่มเติม ทำให้พิพิธภัณฑ์มีกิจกรรมที่น่าสนใจ เป็นแรงจูงใจกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น ควรมีการจัดกิจกรรมทั้งภายในและภายนอกพิพิธภัณฑ์ เช่น นิทรรศการ เคลื่อนที่ กิจกรรมตามหน่วยงานที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย เช่น บรรยายพิเศษ การจัดแสดง การจัดนิทรรศการ เป็นต้น

5) การจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

พิพิธภัณฑ์ยังไม่เป็นที่รู้จักของประชาชนอย่างกว้างขวาง ประชาชนบางกลุ่มไม่รู้จักพิพิธภัณฑ์ บางกลุ่มรู้ว่าพิพิธภัณฑ์อยู่ที่ใด แต่ ไม่ทราบว่ามีการทำอะไรบ้าง พิพิธภัณฑ์ให้ความรู้อะไรแก่เขาบ้าง นอกจากนี้

นั้นยังพบว่า การปลูกฝังค่านิยมในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม เอกลักษณ์
ของชาติในหมู่เยาวชนยังมีน้อย ดังจะเห็นได้จากที่เยาวชนให้ความสนใจ
พิพิธภัณฑ์ประเภทศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ ฯลฯ
ค่อนข้างน้อย ดังนั้น ควรมีการรณรงค์ให้กลุ่มเป้าหมายรู้จักพิพิธภัณฑ์ และ
รู้จักคุณค่าของพิพิธภัณฑ์ให้มากขึ้น ดังต่อไปนี้

(1) ประชาสัมพันธ์เชิงรุก เพื่อให้ประชาชนรู้จักพิพิธภัณฑ์
สื่อที่สำคัญมากที่สุด ได้แก่ เอกสาร แผ่นพับ ร่องลงมาคือ รายการวิทยุ
โทรทัศน์ รายการสารคดี หรือการเชิญชวนประชาชนให้มาเยี่ยมชม นอกจากนี้
นั้นเสนอให้มีการประชาสัมพันธ์โดยการจัดนิทรรศการเคลื่อนที่ โดยมีสื่อมวลชนต่างๆ เข้าร่วม และการบอกต่อ web site ในการนี้สื่อที่ใช้
ประชาสัมพันธ์ต้องจัดทำให้น่าสนใจ เป็นต้น

(2) สร้างความสัมพันธ์กับชุมชนใกล้เคียง เพื่อให้ประชาชน
ในชุมชนเกิดความคุ้นเคยกับพิพิธภัณฑ์

(3) มีหน่วยเคลื่อนที่ไปจัดกิจกรรมภายในหน่วยงานที่สนใจ
กิจกรรมของพิพิธภัณฑ์หรือหน่วยงานที่ขอความร่วมมือมา นอกจากนั้น ควรจัด
นิทรรศการเคลื่อนที่ตามสถานที่ต่างๆ เพื่อเผยแพร่ความรู้ในเรื่องที่จัดนิทรรศการ
และเพื่อประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑ์ให้ประชาชนรู้จัก

(4) จัดทำหลักสูตรท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์อาจร่วมมือกับสถานศึกษา
จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นให้นักเรียน นักศึกษาเรียนเนื้อหาบางส่วนจากสถานศึกษา
และมาศึกษาเพิ่มเติมที่พิพิธภัณฑ์

(5) จัดให้มีกิจกรรมหลากหลาย มีทั้งกิจกรรมหลักและกิจกรรม
เสริม โดยศึกษาความสนใจของกลุ่มเป้าหมาย และมีการปรับเปลี่ยนกิจกรรม
ให้น่าสนใจอยู่เสมอ นิทรรศการควรนำเสนอในหัวข้อต่างๆ

(6) นำเสนอสิ่งแปลกใหม่อยู่เสมอ เช่น เทศกาล วันสำคัญ
เหตุการณ์ปัจจุบัน ควรจัดกิจกรรมใหม่ๆ ให้สอดคล้องกับวันเหล่านั้น

(7) ปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ พิพิธภัณฑสถานควรมีการปรับปรุงอาคารสถานที่ พื้นที่การต้อนรับ การจัดแสดงให้เป็นที่น่าประทับใจของประชาชนที่ได้มาเยี่ยมชม

(8) จัดจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึกจากภูมิปัญญาในท้องถิ่น เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวและหารายได้ให้แก่พิพิธภัณฑสถาน

(9) จัดกิจกรรมให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากกว่าเพียงการชมหรือการรับฟังการบรรยาย

(10) ควรแยกกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจนว่ามีกลุ่มใดบ้างแล้วจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของแต่ละกลุ่ม

6) การมีส่วนร่วมของประชาชน

ผู้บริหารและบุคลากรของพิพิธภัณฑสถานเห็นด้วยกับการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของพิพิธภัณฑสถาน โดยเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

(1) ร่วมบริจาคสิ่งของที่นำมาแสดงในพิพิธภัณฑสถานหรือบริจาคทุนทรัพย์

(2) ร่วมเป็นกรรมการเสนอแนวคิดในการพัฒนาพิพิธภัณฑสถาน

(3) เป็นอาสาสมัครหรือวิทยากรเฉพาะเรื่องที่ชำนาญ หรือเป็นภาคีเครือข่าย หรือช่วยดูแล ช่วยต้อนรับ

- สำหรับผู้สูงอายุ ควรให้เป็นวิทยากรภูมิปัญญาที่จะให้ความรู้เฉพาะเรื่อง

- สำหรับเยาวชนให้เป็นอาสาสมัครช่วยอนุรักษ์สิ่งทีจัดแสดงในพิพิธภัณฑสถาน

(4) ช่วยประชาสัมพันธ์ให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น

(5) ช่วยเจ้าหน้าที่ของพิพิธภัณฑสถานในการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น เข้าค่าย สัมมนา นิทรรศการ

(6) ช่วยกันเข้าชมเพื่อให้พิพิธภัณฑ์มีรายได้เพิ่มขึ้น

7) การให้บริการ

(1) เวลาเปิด-ปิดบริการ

ผู้บริหารและบุคลากรของพิพิธภัณฑ์มีความเห็นเกี่ยวกับเวลาเปิด-ปิดบริการของพิพิธภัณฑ์ พอสรุปได้ดังนี้

- ควรเปิดทุกวัน โดยหมุนเวียนเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานกัน
- ควรเปิดประมาณ 6 วัน ต่อสัปดาห์ โดยให้มีวันหยุด 1 วัน เพื่อดูแลวัสดุสิ่งของ อาคาร สถานที่
- ควรเปิดในเวลาราชการ

(2) การเก็บค่าเข้าชม

- ส่วนใหญ่เห็นว่า ควรเปิดให้เข้าชมฟรี โดยไม่เสียค่าธรรมเนียมในการเข้าชม
- นักเรียนนักศึกษาให้ชมฟรี ประชาชนทั่วไปควรเก็บค่าเข้าชม
- ควรเก็บจากคนไทยประมาณ 10 บาท/คน และชาวต่างประเทศ 30 บาท/คน

8) งบประมาณการประสานงานและการสร้างเครือข่าย

(1) การประสานงาน

ผู้บริหารและบุคลากรของพิพิธภัณฑ์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการประสานงาน ดังนี้ ส่วนใหญ่มีความเห็นว่าควรประสานงานกับทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รองลงมา ควรประสานงานกับชุมชน โรงเรียน และองค์กรสนับสนุน ควรประสานระหว่างพิพิธภัณฑ์ด้วยกันเอง ควรประสานงานกับสำนักงานวัฒนธรรมระดับจังหวัดและระดับอำเภอ และประสานงานกับองค์กรท้องถิ่นและชุมชน หน่วยงานภาคอุตสาหกรรม หน่วยงานภาคเกษตร การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย มหาวิทยาลัย สถานศึกษา กรมศิลปากร และประสาน

กับหน่วยงานประชาสัมพันธ์ หน่วยงานด้านสื่อต่าง ๆ

การประสานงานควรทำหลากหลายวิธี ทั้งการติดต่อโดยตรง การประชุม ประสานทางสื่อต่างๆ รวมทั้งทางอินเทอร์เน็ต

(2) การสร้างเครือข่าย

ผู้บริหารและบุคลากรของพิพิธภัณฑสถานทุกคนมีความเห็นว่า ควรสร้างเครือข่าย เครือข่ายสามารถช่วยเหลือเรื่องการประชาสัมพันธ์ ช่วยให้แนวความคิดที่หลากหลายและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือกัน เครือข่ายจะช่วยให้ได้ข้อมูลข่าวสารที่ทันเหตุการณ์ ช่วยให้พิพิธภัณฑสถานพัฒนามากขึ้น รวมทั้งความช่วยเหลือด้านทรัพยากร

ควรเป็นเครือข่ายทั้งระหว่างพิพิธภัณฑสถานด้วยกันและเป็นเครือข่ายกับหน่วยงานและองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

9) การติดตามประเมินผล

ผู้บริหารและบุคลากรของพิพิธภัณฑสถานมีความเห็นว่า จำเป็นจะต้องมีการติดตามและประเมินผลการจัดกิจกรรม เพราะจะทำให้รู้ผลการดำเนินงานในรายละเอียด ทำให้ทราบว่า จะปรับปรุงงานด้านใดบ้าง ผู้บริหารและบุคลากรส่วนใหญ่เห็นว่า ควรมีการติดตามและประเมินผล มีดังรายละเอียดดังนี้

(1) สิ่งที่ต้องประเมิน

- การบริการ
- ความเป็นระเบียบของสถานที่
- เนื้อหาที่จัดเลี้ยง
- ความรู้ที่ผู้ชมได้รับ
- ความน่าสนใจของกิจกรรม
- โครงสร้างการบริหารจัดการ
- ความพึงพอใจของผู้รับบริการ

- รายได้จากค่าเข้าชม
- รูปแบบของสื่อที่จัดแสดง
- จำนวนผู้เข้ารับบริการ

(2) วิธีการประเมิน

- สอบถามจากบุคลากรที่ปฏิบัติงาน
- ตั้งผู้รับความคิดเห็น
- ปรึกษาหารือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- ประชุม ระดมความคิดเห็นและหาวิธีแก้ไข
- กำหนดมาตรฐานเพื่อตรวจสอบและประกันคุณภาพ
- การสังเกต
- การสัมภาษณ์

(3) ระยะเวลาของการประเมิน

- ควรประเมินหลังจบกิจกรรมแต่ละครั้ง
- ประเมินทุก 3 เดือน
- ควรประเมินทุกปี
- ประเมินทุกเดือน
- ปีละ 2 ครั้ง

10) ความต้องการการสนับสนุนจากรัฐบาล

ผู้บริหารและบุคลากรของพิพิธภัณฑ์ทั้งหมดต่างเห็นว่า รัฐบาลควรให้ความช่วยเหลือ ให้การส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานของ พิพิธภัณฑ์ สิ่งที่ต้องการให้ช่วยเหลือ สรุปได้ดังนี้

- (1) งบประมาณไม่เพียงพอ
- (2) บุคลากรไม่เพียงพอ ควรเพิ่มบุคลากร
- (3) ประชาสัมพันธ์ให้เห็นคุณค่า
- (4) จัดทำป้ายบอกทิศทาง

- (5) ปรับปรุงสถานที่คับแคบ
- (6) ควรมีการพัฒนาบุคลากร
- (7) การสนับสนุนด้านการจัดการให้คล่องตัว
- (8) ควรสนับสนุนให้พิพิธภัณฑ์คงอยู่ได้
- (9) ควรสนับสนุนพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านให้สามารถอยู่ต่อไปได้
- (10) ต้องการการสนับสนุนด้านวิชาการ
- (11) ต้องการการสนับสนุนด้านการสร้างเครือข่าย

สำหรับงบประมาณที่ต้องการนั้นเพื่อนำมาใช้สำหรับจัดกิจกรรม จัดหาบุคลากรเพิ่ม และการหาวัสดุจัดแสดง

3.3 แนวทางการจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามความคิดเห็นของประชาชนผู้รับบริการ

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ประชาชนทั่วไปที่มาเข้ารับบริการในพิพิธภัณฑ์ 40 แห่ง คณะผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ประชาชนแห่งละ 2 ถึง 3 คน ได้จำนวนรวม 50 คน ผลการวิเคราะห์ข้อมูล มีรายละเอียดต่อไปนี้

1) ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

ตารางที่ 8 จำนวนประชาชนที่ได้รับการสัมภาษณ์ขณะเข้าชมพิพิธภัณฑ์ประเภทต่าง ๆ

ประเภทของพิพิธภัณฑ์ที่เข้าชม	จำนวน
1) มนุษยวิทยาและชาติพันธุ์	2
2) ศิลปะและวรรณคดี	7
3) ออนุสรณ์สถาน	2
4) เฉพาะเรื่อง	-
5) พิพิธภัณฑ์/ภูมิปัญญา	2
6) ธรรมชาติวิทยาและสิ่งแวดล้อม	13
7) แหล่งประวัติศาสตร์	10
8) วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	2
9) ศิลปะและประวัติศาสตร์	9
10) เมืองโบราณ	2
11) อื่นๆ เป็นได้หลายลักษณะ	1
รวม	50

จากตาราง คณะผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ประชาชนทั่วไปที่มาเข้ารับบริการพิพิธภัณฑ์ประเภทต่าง ๆ จำแนกได้ดังนี้ กลุ่มพิพิธภัณฑ์ประเภทธรรมชาติวิทยาและสิ่งแวดล้อม 13 คน กลุ่มพิพิธภัณฑ์ประเภทแหล่งประวัติศาสตร์ 10 คน กลุ่มพิพิธภัณฑ์ประเภทศิลปะและประวัติศาสตร์ 9 คน กลุ่มพิพิธภัณฑ์ประเภทศิลปะและวรรณคดี 7 คน กลุ่มพิพิธภัณฑ์ประเภทมานุษยวิทยาและชาติพันธุ์ ประเภทอนุสรณ์สถาน ประเภทพิพิธภัณฑ์ และประเภท

เมื่อโบราณน ประเภทละ 2 คน และพิพิธภัณฑท์ที่จัดเข้าได้หลายประเภทอีก 1 คน

2) ข้อมูลส่วนตัวของประชาชนผู้ให้สัมภาษณ์

ตารางที่ 9 ข้อมูลส่วนตัวของประชาชนที่ได้รับการสัมภาษณ์ขณะเข้าชม พิพิธภัณฑท์

ข้อมูลส่วนตัว	จำนวน	ร้อยละ
รวม	50	100.0
เพศ		
1) ชาย	31	62.00
2) หญิง	19	38.00
อายุ		
1) 15-25	9	18.00
2) 26-35	12	24.00
3) 36-45	18	36.00
4) 46-55	5	10.00
5) 56 ปี ขึ้นไป	6	12.00
พื้นฐานการศึกษา		
1) อ่านออกเขียนได้	4	8.00
2) ประถมศึกษา	3	6.00
3) มัธยมศึกษา	12	24.00
4) อนุปริญญา หรือเทียบเท่า	9	18.00
5)ปริญญาตรี หรือเทียบเท่า	15	30.00
6) สูงกว่าปริญญาตรี	7	14.00

ข้อมูลส่วนตัว รวม	จำนวน 50	ร้อยละ 100.0
อาชีพ		
1) รับจ้าง	7	14.00
2) ธุรกิจส่วนตัว	10	20.00
3) เอกชน	8	16.00
4) รัฐวิสาหกิจ	5	10.00
5) รัฐบาล	12	24.00
6) อื่น ๆ	8	16.00

จากตาราง ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ข้อมูลส่วนตัวจากประชาชนผู้มารับบริการพิพิธภัณฑสถานโดยจำแนกตามเพศ อายุ พื้นฐานการศึกษา และอาชีพ ได้รายละเอียดดังนี้

เพศชาย คิดเป็นร้อยละ 62.00 เพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 38.00
 อายุ ระหว่าง 15-25 ร้อยละ 18.00 อายุ 26-35 ร้อยละ 24.00 อายุ 36-45 ร้อยละ 36.00 อายุ 46-55 ร้อยละ 10.00 อายุ 56 ปีขึ้นไป ร้อยละ 12.00
 ด้านพื้นฐานการศึกษาคืออ่านออกเสียงเขียนได้ ร้อยละ 8.00 ประถมศึกษา ร้อยละ 6.00 มัธยมศึกษา ร้อยละ 24.00 อนุปริญญา หรือเทียบเท่า ร้อยละ 18.00 ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ร้อยละ 30.00 สูงกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 14.00
 ด้านการประกอบอาชีพ รับจ้าง ร้อยละ 14.00 ธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ 20.00 เอกชน ร้อยละ 16.00 รัฐวิสาหกิจ ร้อยละ 10.00 รัฐบาล ร้อยละ 24.00 อื่นๆ (กำลังศึกษา) ข้าราชการบำนาญ แม่บ้าน) คิดเป็นร้อยละ 16.00

3) ความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

(1) ความหมายของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

คณะผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ประชาชนทั่วไปที่มาใช้บริการพิพิธภัณฑ์ในเรื่องความเข้าใจคำหรือ ความหมาย เกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ปรากฏว่า มีผู้เข้าใจความหมายคิดเป็นร้อยละ 76 และ มีผู้ไม่เข้าใจความหมาย คิดเป็นร้อยละ 24

กลุ่มผู้ที่เข้าใจความหมายของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต แสดงความคิดเห็นคล้ายคลึงกัน ดังนี้ เป็นแหล่งที่ทุกคน ทุกอาชีพ ทุกอายุ สามารถเข้ามาหาความรู้ได้ โดยไม่มีขีดจำกัด และสามารถหาความรู้ได้ตลอดชีวิต ทุกสิ่งที่เห็นในสถานที่ที่เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต สามารถศึกษาหาความรู้ได้ตลอดเวลา เป็นแหล่งการศึกษาที่ไม่จำกัดสถานที่ สามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลาขึ้นอยู่กับความสนใจของแต่ละคน หากต้องการหาข้อมูลเพิ่มเติมสามารถสอบถามผู้รู้ในเรื่องนั้นๆ ได้ เป็นสถานที่ที่บุคคลทั่วไปสามารถไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมภูมิปัญญาให้แก่ตนเองได้ตลอดชีวิต เป็นแหล่งที่สามารถศึกษาวิถีชีวิตในการอยู่ร่วมกันของสังคมและการปฏิบัติงานของมวลมนุษย者在สังคม แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นแหล่งเรียนรู้สำเร็จรูป เช่น พิพิธภัณฑ์ วนอุทยาน เป็นแหล่งการเรียนรู้ตั้งแต่เกิดจนตาย

กลุ่มผู้ไม่เข้าใจความหมายของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ไม่แสดงความคิดเห็น

(2) พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

คณะผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ประชาชนทั่วไป ที่มาใช้บริการพิพิธภัณฑ์ในเรื่อง ความเข้าใจว่าพิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งการเรียนรู้หรือไม่ อย่างไร ปรากฏว่ามีผู้เข้าใจว่าพิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ คิดเป็นร้อยละ 84 และมีผู้ไม่เข้าใจว่าพิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต คิดเป็นร้อยละ 16

กลุ่มที่เข้าใจว่า พิพิธภัณฑสถานเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้ความหมายไว้ดังนี้ คือ พิพิธภัณฑสถานเป็นศูนย์รวมความรู้ในเรื่องต่าง ๆ เฉพาะประเภทของพิพิธภัณฑสถาน เช่น มานุษยวิทยา และชาติพันธุ์ ศิลปะ ประวัติศาสตร์ ฯลฯ และเปิดโอกาสให้ทุกคนเข้ามาศึกษาหาความรู้ได้ตลอดเวลา พิพิธภัณฑสถานเป็นแหล่งการเรียนรู้ ที่จัดสร้างขึ้นให้ทุกคนสามารถศึกษาหาความรู้ได้ด้วยตนเอง พิพิธภัณฑสถานเป็นศูนย์รวมความรู้ เป็นส่วนหนึ่งของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต พิพิธภัณฑสถานเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้สำหรับทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ตั้งแต่เกิดจนตาย พิพิธภัณฑสถานเป็นสิ่งอย่างหนึ่งในการถ่ายทอดวิถีชีวิต พิพิธภัณฑสถานเป็นแหล่งการเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชาติ สามารถศึกษาหาความรู้ได้ตลอดเวลา มีเพียงว่าเวลาเปิด-ปิดพิพิธภัณฑสถานไม่ตรงกับเวลาหยุดงาน พิพิธภัณฑสถานสามารถถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์จากอดีตถึงปัจจุบันให้เยาวชนได้ศึกษาทุกระดับและเป็นแหล่งความรู้ของประชาชนทั่วไป

ส่วนกลุ่มที่ไม่เข้าใจว่า พิพิธภัณฑสถานเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นแสดงความคิดเห็นว่า ไม่เข้าใจเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวลึกซึ้งเข้าใจเพียงว่า เป็นสถานที่เก็บสะสมของโบราณ และเป็นสถานที่ที่ให้ประสบการณ์ความรู้ ทักษะในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

(3) นโยบายให้พิพิธภัณฑสถานเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของรัฐบาลเอกชน

คณะผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ประชาชนทั่วไปที่มาใช้บริการพิพิธภัณฑสถานในเรื่องราวหรือหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนจะมึนโยบายให้พิพิธภัณฑสถานเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ปรากฏว่ามีกลุ่มที่เห็นด้วย คิดเป็นร้อยละ 92 และกลุ่มที่ไม่เห็นด้วย คิดเป็นร้อยละ 8

กลุ่มที่เห็นด้วยว่า รัฐบาลหรือหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ควรกำหนดนโยบายให้พิพิธภัณฑสถานเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้น เมื่อรัฐบาลมีนโยบายจะส่งผลให้พิพิธภัณฑสถานมีความสำคัญมากยิ่งขึ้น

หน่วยงาน และสถานศึกษาจะเน้นให้เยาวชนผู้อยู่ในวัยศึกษาเข้ามาหาความรู้ รัฐบาลจึงต้องสร้างแหล่งการเรียนรู้ให้แก่ประชาชน และต้องพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านการศึกษาให้แก่ประชาชน รวมทั้งต้องมีการประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจเรื่องพิพิธภัณฑ์ให้แก่ประชาชน ให้ประชาชนเข้าใจและมีความสนใจมากยิ่งขึ้น บางคนให้ข้อคิดเห็นว่า เห็นด้วยและเป็นการดีถ้าพิพิธภัณฑ์ให้รายละเอียดเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ได้เห็นได้ชัด สามารถสร้างความเข้าใจให้กับผู้มาเยี่ยมชมเพราะพิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งการเรียนรู้สำหรับทุกคน เป็นสมบัติของประเทศชาติจึงสมควรให้ประชาชนทราบถึงการพัฒนาความเปลี่ยนแปลง และเป็นการศึกษาสภาพชีวิตของท้องถิ่นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ส่วนกลุ่มผู้ไม่เห็นด้วยไม่แสดงข้อคิดเห็นใด ๆ

4) แนวทางการจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

คณะผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ความคิดเห็นของประชาชนทั่วไป ที่มาเข้ารับบริการพิพิธภัณฑ์ในเรื่อง แนวทางการจัดให้พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต จะต้องดำเนินการด้านการบริหารจัดการ ด้านบุคลากร ผู้ปฏิบัติงาน ด้านงบประมาณ ด้านการจัดกิจกรรม/การแสดงชิ้นงาน/วัตถุของพิพิธภัณฑ์ ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านการประสานงานกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง และด้านอื่นๆ ที่เห็นว่าเป็นประโยชน์สนับสนุนให้พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้อย่างไร ผลปรากฏ ดังนี้

(1) ด้านบริหารจัดการ

ควรใช้ระบบการวางแผนจัดการตามความเหมาะสม มีการติดตามผลวัดผลการดำเนินงาน และรับฟังข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์จากกลุ่มคนทั่วไปโดยเฉพาะวิทยากรในท้องถิ่น ควรให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม ไม่ยึดติดกับระบบราชการมากเกินไป การบริหารต้องเบ็ดเสร็จในตัวเอง ให้ความสำคัญสะดวกแก่ผู้เข้าชมโดยมีสื่ออุปกรณ์ให้ความรู้อย่างครบครันสามารถนำข้อมูลการพัฒนาในทุกด้านของอดีตมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานและอ้างอิงในการบริหาร

นอกจากนั้น ควรให้รัฐบาลเป็นผู้รับผิดชอบ

(2) ด้านบุคลากร

ควรเพิ่มจำนวนบุคลากร กำหนดคุณสมบัติบุคลากรให้มีความรู้ตรงกับงานที่ทำและมีความรู้เรื่องวิธีถ่ายทอด วิธีจัดกิจกรรม ให้ความรู้แก่ผู้เข้ามาชม บุคลากรต้องเป็นผู้มีอัธยาศัยดีมีความเต็มใจในการต้อนรับผู้มาเยี่ยมชมและการให้บริการ ควรเป็นผู้เข้าใจในวิถีชีวิตของกลุ่มชนในท้องถิ่น มีการสังเกตการณ์ ถ่ายทอดกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม บุคลากรต้องผ่านการอบรมให้มีความรู้ความเข้าใจ เรื่องงานพิพิธภัณฑ์ นอกเหนือจากการฝึกอบรมแล้ว หน่วยงานสามารถพัฒนาบุคลากรได้ โดยการยกตัวอย่างบุคลากรที่ประสบความสำเร็จในอดีตมาเป็นแนวทางในการพัฒนาบุคลากร มีประชาชนบางส่วนแสดงความคิดเห็นว่าบุคลากรต้องเป็นของภาครัฐราชการ แต่บางส่วนเห็นว่า เป็นของเอกชน หรืออาสาสมัครจากท้องถิ่น โดยหน่วยงานจัดฝึกอบรมให้ความรู้เรื่องพิพิธภัณฑ์แก่บุคคลเหล่านั้น ก่อนเริ่มดำเนินงาน

(3) ด้านงบประมาณ

ควรได้จากรัฐบาลโดยตรง รัฐบาลต้องช่วยสนับสนุน จังหวัดควรให้ความสำคัญ โดยจัดสรรงบประมาณเพิ่มเติมให้มากขึ้น การของบประมาณควรแยกแต่ละหน่วยงาน สามารถประยุกต์ใช้กับการจัดสรรงบประมาณโดยเน้นประโยชน์ ประหยัด และนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ได้อย่างเหมาะสม

(4) ด้านการจัดกิจกรรม/การแสดงชิ้นงาน/วัตถุของพิพิธภัณฑ์ สิ่งที่จัดแสดงควรสื่อ

ถึงวัฒนธรรมความเป็นอยู่ในอดีต แสดงถึงเอกลักษณ์ สิ่งที่จัดแสดงควรเป็นของเก่า ของที่หาได้ยากหรือนำมาจากแหล่งอื่นๆ เช่น จังหวัดอื่น หรือต่างประเทศ วิธีการจัดกิจกรรมควรจัดกิจกรรมที่แสดงให้เห็นถึงจุดเด่นของพิพิธภัณฑ์เพื่อเป็นการดึงดูดใจผู้เข้าชม ควรมีสื่อหลากหลายประเภท

เพื่อให้หน้าสนใจยิ่งขึ้น

(5) ด้านการประชาสัมพันธ์

ควรมีการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง จากหน่วยงานหนึ่งถึงอีกหน่วยงานหนึ่ง ใช้วิธีการประชาสัมพันธ์แบบดึงดูดใจประชาชนให้มาก วางพื้นฐานการประชาสัมพันธ์จูงใจประชาชน ควรประชาสัมพันธ์ให้เห็นความสำคัญว่า พิพิธภัณฑสถานควรเป็นแหล่งการเรียนรู้ได้อย่างไร พิพิธภัณฑสถานควรมีบุคลากรที่มีความสามารถทำการประชาสัมพันธ์อย่างจริงจังสม่ำเสมอ การประชาสัมพันธ์ต้องผ่านสื่อทุกประเภท เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต และจากบุคลากรในหน่วยงาน การประชาสัมพันธ์ต้องดำเนินการสม่ำเสมอต่อเนื่อง และเพิ่มให้มากยิ่งขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

(6) ด้านการประสานงานกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง

ต้องมีการประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ อย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง จุดสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ควรทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์กับหน่วยงานอื่นอย่างเต็มที่เพื่อประสานสัมพันธ์กันในเรื่องการแลกเปลี่ยนแนวคิดซึ่งกันและกัน ซึ่งอาจได้รับแนวคิดแปลกใหม่ ในการนำมาใช้ดำเนินการจัดกิจกรรมในพิพิธภัณฑสถานให้หน้าสนใจยิ่งขึ้น และได้ขอคิดข้อเสนอแนะที่นำมาแก้ไขปรับปรุงจุดบกพร่องของหน่วยงานได้

(7) ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน

- วิธีการที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม หน่วยงานต้องมี กุศโลบายชักจูงประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม โดยการให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความรู้ เป็นครูผู้ฝึกสอนเด็กรุ่นหลังในท้องถิ่น เป็นวิทยากรวิทยากรบรรยาย การบริหารจัดการควรมีตัวแทนประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบกับเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถาน

- ลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่น ควรเข้ามามีส่วนร่วมเป็นกรรมการในการบริหารงาน ให้ข้อเสนอแนะ หากมีตัวแทน

ชุมชนร่วมรับผิดชอบชุมชนท้องถิ่นนั้น จะเกิดความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกันดำเนินภารกิจพิพิธภัณฑสถานมากขึ้น มีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์ นอกจากนี้ชุมชนและท้องถิ่นช่วยสรรหาบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะเรื่องมาช่วยเป็นวิทยากรบรรยายพิเศษในเรื่องต่างๆ ให้ประชาชนผู้เข้าชมมีความรู้ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังช่วยในด้านการบริจาคทรัพย์ บริจาควัตถุสิ่งของต่างๆ ที่จะนำมาจัดแสดง ช่วยดูแลพิพิธภัณฑสถาน ช่วยแสดงความคิดเห็นเป็นต้น

(8) ด้านการสร้างเครือข่าย

- ความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย ประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่า มีความจำเป็นมากเพราะทำให้เกิดแนวร่วมในการพัฒนาทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑสถานให้เป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน การมีเครือข่ายก่อให้เกิดความหลากหลายในการนำเสนอข้อมูล ทำให้ได้รับความช่วยเหลือจากที่อื่นๆ เพิ่มขึ้น และจำเป็นต้องมีการสร้างเครือข่ายให้มากที่สุด

- ลักษณะของเครือข่าย ควรสร้างเครือข่ายทุกระดับ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด ระดับประเทศ และระหว่างประเทศ ทำให้เกิดการพัฒนาในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

(9) ปัญหาอุปสรรค

- พิพิธภัณฑสถานส่วนใหญ่เป็นสถานที่ราชการไม่เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วม มีระเบียบปฏิบัติตายตัว ไม่ยืดหยุ่น ทำให้พิพิธภัณฑสถานไม่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งการเรียนรู้ได้อย่างสมบูรณ์

- คนไทยส่วนมากไม่สนใจงานพิพิธภัณฑสถานเท่าที่ควร เห็นว่าเป็นเรื่องเก่าเรื่องหน้าเบื่อ เยาวชนส่วนใหญ่ยังขาดจิตสำนึกในการรักหวงแหนธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมอันดีงาม โบราณสถาน โบราณวัตถุ ซึ่งเป็นสมบัติอันล้ำค่าของชาติ

- พิพิธภัณฑสถานมีบุคลากรที่จำนวนน้อยไม่เพียงพอ ทำหน้าที่เป็นวิทยากรนำชมเพื่ออธิบายให้ผู้เข้าชมได้รู้ว่าควรจะเริ่มต้นชมตั้งแต่จุดไหน

จนถึงจุดไหน หรือบรรยายความรู้ต่างๆ

- พิพิธภัณฑ์ที่ตั้งอยู่ห่างไกลออกไปนอกเมือง ขาดป้ายหรือ ลูกศรบอกทิศทางที่จะไปให้ชัดเจน และขาดเอกสารสิ่งพิมพ์ที่แจ้งรายละเอียด ว่าพิพิธภัณฑ์เป็นประเภทใด มีอะไรที่น่าสนใจ เพื่อศึกษาหาความรู้ได้บ้าง

- พิพิธภัณฑ์ที่เป็นแหล่งประวัติศาสตร์ ตั้งอยู่ในบริเวณ ที่มีป่าเขาล้อมรอบจะมีปัญหาเรื่องไฟฟ้า พิพิธภัณฑ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในพื้นที่ควรให้ความสำคัญ ในการให้ข้อมูลเรื่องไฟฟ้าแก่ประชาชนให้มากกว่า- ที่เป็นอยู่ โดยให้ข้อมูลผ่านสื่อทุกประเภท สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต และจัดฝึกอบรมให้ความรู้เรื่องไฟฟ้าแก่เยาวชน/ประชาชนในพื้นที่ เพื่อจะได้มาทำหน้าที่เป็นวิทยากรบรรยายให้ความรู้แก่ประชาชนที่มาเข้าชม พิพิธภัณฑ์ต่อไป

- พิพิธภัณฑ์ขาดการกระตุ้นหรือจูงใจให้ประชาชนใน ท้องถิ่นเข้าไปมีส่วนร่วม ให้รู้สึกเป็นเจ้าของ เป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ของเขา เพื่อ จะได้ช่วยดูแลพิพิธภัณฑ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม และช่วยกันประชาสัมพันธ์ พิพิธภัณฑ์ให้แพร่หลายมากขึ้น

ตอนที่ 4 แนวทางการจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

4.1 ร่างแนวทางการจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต คณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากตอนที่ 1 สภาพการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์ ตอนที่ 2 ปัญหาการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์ และ ตอนที่ 3 แนวทางการจัด พิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติงานพิพิธภัณฑ์ ประชาชนผู้รับบริการ สังเคราะห์และจัดทำเป็นร่าง แนวทางการจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังรายละเอียด ต่อไปนี้

(ร่าง)

แนวทางการจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1. จุดมุ่งหมายของพิพิธภัณฑ์

1.1 เป็นแหล่งรวบรวมและเผยแพร่ความรู้ในด้านต่างๆ ตามประเภทของพิพิธภัณฑ์ เช่น ด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญาไทย ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ฯลฯ

1.2 เป็นการธำรงและสืบทอดคุณค่าเอกลักษณ์และมรดกของชาติ

1.3 เป็นแหล่งแสดงวิถีชีวิตและศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น หรือของชาติ
ในภาพรวม

1.4 เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าและวิจัยเฉพาะทาง

1.5 เป็นการสร้างจิตสำนึกสาธารณะให้กับชุมชน ให้ชุมชนมีส่วนร่วม
ในการเรียนรู้

1.6 เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน

2. การบริหารจัดการ

2.1 โครงสร้างการบริหาร

การบริหารพิพิธภัณฑ์ควรจัดแบ่งเป็นฝ่าย โดยมีฝ่ายหลัก ประกอบด้วย

1) ฝ่ายบริหาร รับผิดชอบในเรื่องการบริหาร งานบุคคล งานธุรการ และงานการคลัง

2) ฝ่ายวิชาการ รับผิดชอบในเรื่อง การค้นคว้า ศึกษาวิจัย รวบรวม ข้อมูล ผลิตสื่อ เผยแพร่ความรู้ บรรยายให้ความรู้ ให้ข้อมูลเพื่อการจัด นิทรรศการ

3) ฝ่ายผลิต รับผิดชอบในเรื่อง ออกแบบ และดำเนินการจัดแสดง การสาธิต การจัดนิทรรศการทั้งภายในและภายนอก

4) ฝ่ายประชาสัมพันธ์ เผยแพร่และการตลาด รับผิดชอบในเรื่องประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งของรัฐ และเอกชน เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ตั้งแต่ระดับภูมิภาค ท้องถิ่น และระดับประเทศ

5) ฝ่ายอาคารสถานที่ รับผิดชอบในเรื่อง ดูแลบำรุงรักษาวัตถุที่จัดแสดง การจัดการอาคารสถานที่ จัดภูมิทัศน์ให้ร่มรื่น สวยงาม และจัดเวรยามดูแลรักษาความปลอดภัย

6) ฝ่ายทะเบียน (ทะเบียนวัตถุโบราณ ศิลปวัตถุ) รับผิดชอบในเรื่อง คัดแยกประเภทโบราณวัตถุ จัดทำทะเบียน

2.2 การวางแผน

ควรมีการวางแผนทั้งระยะสั้น และระยะยาว

แผนระยะสั้น โดยทั่วไปเป็นแผนประจำปี และแผนเร่งด่วนที่สนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายตามสถานการณ์ หรือตามนโยบายเร่งด่วนของหน่วยงานต้นสังกัด

แผนระยะยาว เป็นแผนที่มีพื้นฐานมาจากนโยบายของชาติ ส่วนใหญ่กำหนดเวลา 3-5 ปี

2.3 งบประมาณ

งบประมาณควรมาจากการสนับสนุนของรัฐบาลเป็นหลัก รองลงมาควรเป็นการสนับสนุนจากองค์กรเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรระหว่างประเทศ และประชาชน ตามลำดับ

3. บุคลากร

ต้องมีความรู้ความสามารถตรงกับลักษณะงานที่ปฏิบัติ มีใจรักด้านศิลปวัฒนธรรม โดยจิตวิญญาณ มีความรู้ด้านภาษาต่างประเทศ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีจิตใจพร้อมให้บริการ ปรับตัวเข้ากับเหตุการณ์ ศึกษาหาความรู้ อยู่เสมอ และบุคลากรต้องมีจำนวนเพียงพอกับงานแต่ละด้าน เช่น บุคลากรด้านการนำชม ภัณฑารักษ์ เป็นต้น

4. กิจกรรม

1) พิพิธภัณฑ์ควรมีการจัดกิจกรรมหลากหลายในขอบเขตภาระหน้าที่ของตนเอง เช่น การจัดแสดง (โดยมีการจัดกลุ่มหรือหมวดหมู่ของการจัดแสดง) การจัดนิทรรศการถาวรและชั่วคราว การบรรยายให้ความรู้ การจัดสัมมนา การจัดค่าย การจัดกิจกรรมภาคสนาม กิจกรรมวันสำคัญ เหตุการณ์สำคัญ เป็นต้น

2) ควรมีกิจกรรมหลักและกิจกรรมเสริม กิจกรรมหลักเป็นกิจกรรมที่เป็นจุดเด่นของพิพิธภัณฑ์ กิจกรรมเสริมเป็นกิจกรรมที่นำมาประกอบและเกี่ยวข้องกับการสนับสนุนกิจกรรมหลัก

3) จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย หรือตามวัตถุประสงค์ของหน่วยงานต่างๆ ที่แสดงความจำนงมา

4) มีการจัดกิจกรรมนอกสถานที่ เช่น จัดอบรมสัมมนาตามหน่วยงาน จัดหน่วยเคลื่อนที่ออกไปจัดนิทรรศการเนื่องในโอกาสวันสำคัญต่างๆ

5) จัดทำสื่อประเภทต่างๆ เผยแพร่ความรู้ เช่น เอกสาร แผ่นพับ โปสเตอร์ วิทยุทัศน์ รายการโทรทัศน์ รายการวิทยุ เว็บไซต์ เป็นต้น

5. การจัดให้พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1) ประชาสัมพันธ์เชิงรุก โดยการให้ข่าวสารข้อมูลทางสื่อที่หลากหลาย เช่น วิทยุท้องถิ่น หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น แผ่นพับ หอกระจายข่าว ประชาสัมพันธ์ผ่านหน่วยงานที่เป็นเครือข่าย การประชุมของชาวบ้าน ประชาสัมพันธ์ในงานต่างๆ ของวัด การออกหน่วยประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ และประชาสัมพันธ์ทางอินเทอร์เน็ต

2) สำรวจและกำหนดขอบเขตของกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่เพื่อนำมาใช้ในการวางแผนจัดกิจกรรมให้สนองความต้องการของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย

3) จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในวิชาพิพิธภัณฑ์ เรียนในบทเรียนแล้วให้นักเรียนมาศึกษาดูงานเพิ่มเติมที่พิพิธภัณฑ์ในท้องถิ่น

- 4) ให้องค์กรท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมของพิพิธภัณฑ์
- 5) ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการของพิพิธภัณฑ์
- 6) ประสานงานเพื่อสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง
- 7) การเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การประชาสัมพันธ์ถึงตัว การจัดกิจกรรมในพื้นที่และในหน่วยงานของกลุ่มเป้าหมาย
- 8) พิพิธภัณฑ์ต้องมีการปรับและพัฒนาข้อมูลให้ทันสมัยอยู่เสมอ
- 9) ผู้บริหารพิพิธภัณฑ์ต้องมีวิสัยทัศน์และให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมต่างๆ อย่างเต็มที่
- 10) มีการพัฒนาบุคลากรอย่างสม่ำเสมอ

6. การมีส่วนร่วมของประชาชน

- 1) มีส่วนร่วมในการเข้าชมให้มากขึ้น
- 2) ช่วยประชาสัมพันธ์ โดยบอกกล่าวปากต่อปากกับเพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงาน
- 3) ช่วยบริจาคทั้งทุนทรัพย์และสิ่งของ
- 4) ช่วยเป็นกรรมการในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ มีส่วนร่วมในการประชุมวางแผน เสนอแนวคิด
- 5) เป็นอาสาสมัครช่วยงานพิพิธภัณฑ์ในด้านต่างๆ เช่น ให้ข้อมูลเพิ่มเติมในเรื่องท้องถิ่น เป็นวิทยากร งานทะเบียน งานบำรุงรักษา ดูแลอาคารสถานที่ และต้อนรับผู้มาเยี่ยมชม

7. การให้บริการ

7.1 เวลาเปิด-ปิด

พิพิธภัณฑ์ควรจะเปิดบริการทุกวัน โดยหมุนเวียนบุคลากรมาปฏิบัติหน้าที่ หรือหยุดให้บริการ 1 วัน ต่อ 1 สัปดาห์ เพื่อการจัดเตรียม ตรวจสอบ และการบำรุงรักษา

7.2 ค่าธรรมเนียมการเข้าชม

การจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตควรเปิดให้เข้าชมโดยไม่คิดค่าบริการใดๆ และมีบางส่วนเห็นว่า ควรเก็บค่าบริการบ้างตามความเหมาะสมของพิพิธภัณฑ์ และเก็บค่าบริการต่างกัน ระหว่างชาวไทยกับชาวต่างประเทศ

8. การประสานงานและการสร้างเครือข่าย

8.1 การประสานงาน

พิพิธภัณฑ์ควรประสานงานกับพิพิธภัณฑ์ด้วยกัน และประสานงานกับหน่วยงานทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน การประสานงานทำได้หลายวิธี เช่น การประชุมสัมมนาทุกครึ่งปีหรือทุกปี ประสานงานผ่านอินเทอร์เน็ต นอกจากนั้น บางส่วนเห็นว่า ควรมีการประสานงานกับทุกหน่วยงานและองค์กรที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ตลอดทั้งการประสานงานกับบริษัทท่องเที่ยว

8.2 เครือข่าย

ควรมีเครือข่ายทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการพัฒนางานและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เป็นการประชาสัมพันธ์งานและพิพิธภัณฑ์ให้เป็นที่ยู้ง่ายแพร่หลาย เครือข่ายควรมีทุกระดับตั้งแต่ระดับท้องถิ่นถึงระดับระหว่างประเทศ

9. การติดตามประเมินผล

9.1 ความจำเป็นในการประเมินผล

ควรมีการติดตามและประเมินผล ทั้งนี้เพื่อให้ทราบผลของการดำเนินงาน และสามารถปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง ตลอดทั้งเพื่อพัฒนาพิพิธภัณฑ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายและชุมชน

9.2 สิ่งควรประเมินและวิธีการ

ควรประเมินด้านโครงสร้างการบริหารจัดการ การดำเนินการ การจัดแสดงและกิจกรรมการให้บริการ และผลการดำเนินงาน วิธีการประเมินให้

ประเมินโดยใช้การสังเกต การสัมภาษณ์ และการใช้แบบสอบถาม

นอกจากนั้น เสนอแนะให้ประเมินโดยวิธีการที่หลากหลาย

1) ประชุมแก้ไขจุดบกพร่อง 2) ปรีกษาหารือหน่วยงานภายนอก เพื่อให้เกิดแนวความคิดที่หลากหลายและช่วยกันแก้ปัญหา 3) กำหนดมาตรฐานกำกับตรวจสอบเสมือนเป็นการประกันคุณภาพ

สำหรับกลุ่มเป้าหมายที่จะทำการประเมิน ควรประเมินจากบุคลากรที่ให้บริการ และผู้เข้าชม ตลอดจนประชาชนในท้องถิ่น

9.3 ช่วงเวลาของการประเมิน

ควรประเมินเมื่อแต่ละกิจกรรมเสร็จสิ้น แต่บางส่วนมีความเห็นว่าควรประเมินเป็นระยะ ตลอดโครงการ

10. ความต้องการการสนับสนุนจากรัฐบาล

1) รัฐควรมีนโยบายที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมในการจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2) รัฐต้องรณรงค์ให้ประชาชนเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่มีอยู่อย่างหลากหลาย สร้างจิตสำนึกให้เยาวชนรู้จักคุณค่าและหวงแหนศิลปวัฒนธรรมของชาติ

3) รัฐต้องให้การดูแลอย่างทั่วถึงทั้งพิพิธภัณฑ์ที่เป็นของรัฐและเอกชน

4) การจัดงบประมาณสนับสนุนในส่วนของรัฐควรจัดให้เพียงพอตามภารกิจ ในส่วนภาคเอกชนควรให้การสนับสนุนทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การลดหย่อนภาษี การจัดสรรงบประมาณช่วยเหลือพิพิธภัณฑ์เอกชนบางแห่งที่ไม่สามารถดำเนินการด้วยตัวเองต่อไปได้ ต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษ

4.2 เสนอแนวทางการจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ผู้วิจัยได้จัดสัมมนาโดยเชิญผู้เชี่ยวชาญด้านพิพิธภัณฑ์ จำนวน 30 ท่าน ร่วมวิพากษ์และให้ข้อเสนอแนะต่อร่างแนวทางการจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผลจากการสัมมนาดังกล่าว คณะผู้วิจัยได้นำมาปรับร่างแนวทางในแต่ละประเด็นให้มีความชัดเจนและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ได้แนวทางหรือรูปแบบการจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตดังต่อไปนี้

แนวทางการจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ควรมีประเด็นหลัก 10 ประเด็น ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายและนโยบายพิพิธภัณฑ์
2. การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์
3. บุคลากร
4. กิจกรรมที่พิพิธภัณฑ์จัดในฐานะแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต
5. วิธีการจัดให้พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต
6. การมีส่วนร่วมของประชาชน
7. การให้บริการ
8. การประสานงานกับหน่วยงานและการสร้างเครือข่าย
9. การประเมินผล
10. ความต้องการการสนับสนุนจากรัฐบาล

1. จุดมุ่งหมายและนโยบายของพิพิธภัณฑ์

1.1 เป็นแหล่งรวบรวมและเผยแพร่ความรู้ในด้านต่างๆ ตามประเภทของพิพิธภัณฑ์ เช่น วิถีชีวิต ภูมิปัญญาไทย ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ ธรรมชาติ

สิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ฯลฯ

1.2 เป็นการดำรงและสืบทอดคุณค่าเอกลักษณ์และมรดกของชาติ

1.3 เป็นแหล่งแสดงวิถีชีวิตและศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น หรือของชาติ

ในภาพรวม

1.4 เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าและวิจัยเฉพาะทาง

1.5 เป็นแหล่งสร้างจิตสำนึกสาธารณะให้กับชุมชน ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้

1.6 เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน

1.7 เป็นสถานที่ให้การศึกษิตตามอัธยาศัย

1.8 เป็นแหล่งสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน

1.9 เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2. การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์

2.1 โครงสร้างการบริหารจัดการ

แนวคิดหลักของการบริหารคือไม่มุ่งกำไร เป้าหมายหรือทิศทางการบริหาร คือ การให้บริการ มุ่งให้ประโยชน์ต่อประชาชน โดยมีเป้าหมายเป็นตัวตั้ง การบริหารพิพิธภัณฑ์ควรมีการจัดแบ่งงานเป็นกลุ่ม โดยมีกลุ่มงานหลักประกอบด้วย

1) กลุ่มงานบริหาร รับผิดชอบในเรื่อง การบริหารงานบุคคล งานธุรการและเอกสาร งานการเงิน

2) กลุ่มงานวิชาการ รับผิดชอบในเรื่อง การค้นคว้า ศึกษาวิจัย รวบรวมข้อมูล ผลិតสื่อ เผยแพร่ความรู้ บรรยายให้ความรู้ การให้ข้อมูล เพื่อจัดนิทรรศการ

3) กลุ่มงานผลิต รับผิดชอบในเรื่อง การออกแบบและดำเนินการ จัดแสดง การสาธิต การจัดนิทรรศการทั้งภายในและภายนอก

4) กลุ่มงานประชาสัมพันธ์ เผยแพร่และการตลาด รับผิดชอบใน

เรื่อง การประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งของรัฐ และเอกชน เผยแพร่ ข้อมูลข่าวสาร ตั้งแต่ระดับภูมิภาค ท้องถิ่น และระดับประเทศ

5) กลุ่มงานอาคารสถานที่ รับผิดชอบในเรื่อง การดูแลบำรุงรักษา วัตถุที่จัดแสดง การจัดการอาคารสถานที่ จัดภูมิทัศน์ให้ร่มรื่น สวยงาม และจัด เวรยามดูแลรักษาความปลอดภัย

6) กลุ่มงานทะเบียน (ทะเบียนวัตถุโบราณ ศิลปวัตถุ) รับผิดชอบ ในเรื่อง การคัดแยกประเภทโบราณวัตถุ จัดทำทะเบียน

2.2 การวางแผน

การวางแผนงานควรมีการวางแผนทั้งระยะสั้น และระยะยาว

แผนระยะยาว เป็นแผนที่มีพื้นฐานมาจากนโยบายของชาติ ส่วนใหญ่กำหนดระยะเวลา 3-5 ปี

แผนระยะสั้น โดยทั่วไปเป็นแผนประจำปี และแผนเร่งด่วนที่สนอง ความต้องการของกลุ่มเป้าหมายตามสถานการณ์หรือตามนโยบายเร่งด่วนของ หน่วยงานต้นสังกัด

2.3 งบประมาณ

การจัดพิพิธภัณฑน์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต งบประมาณ ควรมาจากการสนับสนุนของรัฐบาลเป็นหลัก รองลงมา ควรเป็นการสนับสนุน จากองค์กรเอกชน องค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรระหว่างประเทศ และ ประชาชน ตามลำดับ

นอกจากนั้น อาจตั้งเป็นมูลนิธิหรือเป็นสมาคมที่รวมตัวกันและช่วย เหลือกัน เช่น สนับสนุนเงินทุน ขอจากองค์กรสาธารณะ ขอความสนับสนุน จากสถานศึกษาที่จะมาใช้บริการ ขอสนับสนุนจากองค์กรบริหารส่วนจังหวัด หรือองค์กรบริหารส่วนตำบล ทั้งนี้ ให้ขึ้นทะเบียนพิพิธภัณฑน์เป็นแหล่งการเรียนรู้ ซึ่งเทียบเท่าสถานศึกษาและมีงบประมาณสนับสนุน

3. บุคลากร

บุคลากรของพิพิธภัณฑ์ต้องมีความรู้ความสามารถตรงกับลักษณะงานที่ปฏิบัติ มีความเชี่ยวชาญ มีใจรักด้านศิลปวัฒนธรรม หรืองานที่พิพิธภัณฑ์จัดแสดงโดยจิตวิญญาณ มีความรู้ด้านภาษาต่างประเทศ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีจิตใจพร้อมให้บริการ ปรับตัวเข้ากับเหตุการณ์ ศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ เป็นนักสื่อสารและนักถ่ายทอดที่ดี บุคลากรต้องมีจำนวนเพียงพอกับงานแต่ละด้าน เช่น บุคลากรนำชม ภัณฑารักษ์ นอกจากนี้ ควรมีการส่งเสริมให้มีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่ด้วย

4. กิจกรรมที่พิพิธภัณฑ์ควรจัดในฐานะแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1) พิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งควรมีการจัดกิจกรรมหลากหลายรูปแบบในขอบเขตภาระหน้าที่ของตนเอง เช่น การจัดแสดง (โดยมีการจัดกลุ่มหรือหมวดหมู่ของการจัดแสดง) การจัดนิทรรศการถาวรและชั่วคราว การบรรยายให้ความรู้ การจัดสัมมนา การจัดค่าย การจัดกิจกรรมภาคสนาม กิจกรรมวันสำคัญ เหตุการณ์สำคัญ เป็นต้น

2) พิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งควรพิจารณาหาจุดเด่นและส่งเสริมจุดเด่นนั้น

3) ควรมีกิจกรรมหลักและกิจกรรมเสริม กิจกรรมหลักเป็นกิจกรรมที่เป็นจุดเด่นของพิพิธภัณฑ์นั้นๆ ส่วนกิจกรรมเสริมเป็นกิจกรรมที่นำมาประกอบและเกี่ยวข้องสนับสนุนกิจกรรมหลัก กิจกรรมเสริมอาจจะจัดตลอดหรือจัดเป็นช่วงๆ เช่น เข้าค่ายสิ่งแวดล้อม ทัศนศึกษา เชิงอนุรักษ์ โฮมสเตย์ ฯลฯ

4) จัดกิจกรรมตามความต้องการของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย หรือตามวัตถุประสงค์ของหน่วยงานที่แสดงความจำนงค์มา

5) จัดกิจกรรมนอกสถานที่ เช่น ไปจัดอบรมสัมมนาตามหน่วยงานต่างๆ จัดหน่วยเคลื่อนที่ออกไปจัดนิทรรศการเนื่องในโอกาสวันสำคัญต่างๆ

6) จัดทำสื่อประเภทต่างๆ เผยแพร่ความรู้ เช่น เอกสาร แผ่นพับ โปสเตอร์วีดิทัศน์ รายการวิทยุโทรทัศน์ รายการวิทยุกระจายเสียง ตลอดจนทั้งการเผยแพร่ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต

5. วิธีการจัดให้พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1) ต้องประชาสัมพันธ์เชิงรุก โดยการให้ข่าวสารข้อมูลทางสื่อที่หลากหลาย เช่น วิทยุท้องถิ่น หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น แผ่นพับ หอกระจายข่าว ประชาสัมพันธ์ผ่านหน่วยงานที่เป็นเครือข่าย การประชุมของชาวบ้าน ประชาสัมพันธ์ในงานต่างๆ ของวัด การออกหน่วยประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ และประชาสัมพันธ์ทางอินเทอร์เน็ต

2) พิพิธภัณฑ์ควรทำการตลาด

3) สำรวจและกำหนดขอบเขตของกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่เพื่อนำมาใช้ในการวางแผนจัดกิจกรรมให้สนองความต้องการของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย

4) จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในวิชาพิพิธภัณฑ์ให้เรียนในห้องเรียนแล้วให้นักเรียนมาศึกษาดูงานเพิ่มเติมที่พิพิธภัณฑ์ในท้องถิ่น เมื่อนักเรียนมาศึกษาหาความรู้แล้วสามารถนำไปเทียบโอนคิดเป็นหน่วยกิตได้

5) ให้องค์กรท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมของพิพิธภัณฑ์

6) ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการของพิพิธภัณฑ์

7) ประสานงานเพื่อสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง

8) การเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การประชาสัมพันธ์ถึงตัวการจัดกิจกรรมในพื้นที่และในหน่วยงานของกลุ่มเป้าหมาย

9) พิพิธภัณฑ์ต้องมีการปรับและพัฒนาข้อมูลให้ทันสมัยอยู่เสมอ

10) ผู้บริหารพิพิธภัณฑ์ต้องมีวิสัยทัศน์และให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมต่างๆ อย่างเต็มที่

11) มีการพัฒนาบุคลากรอย่างสม่ำเสมอ

12) ต้องทำให้พิพิธภัณฑน์ได้รับการยอมรับว่าเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนประเภทหนึ่ง

6. การมีส่วนร่วมของประชาชน

ประชาชนผู้รับบริการได้แสดงความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

- 1) มีส่วนร่วมในการเข้าชมให้มากขึ้น
- 2) ประชาสัมพันธ์ โดยบอกกล่าวปากต่อปากกับเพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงาน
- 3) ช่วยบริจาคทั้งทุนทรัพย์และสิ่งของ
- 4) ช่วยเป็นกรรมการในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑน์
- 5) เป็นอาสาสมัครช่วยงานพิพิธภัณฑน์ในด้านต่างๆ เช่น ให้ข้อมูลเพิ่มเติมในเรื่องของท้องถิ่น งานทะเบียน งานบำรุงรักษา ดูแลอาคารสถานที่ และต้อนรับแขก

ผู้บริหารและบุคลากรผู้ปฏิบัติงานของพิพิธภัณฑน์ได้แสดงความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ ดังนี้

- 1) เป็นอาสาสมัครช่วยงาน เช่น เป็นวิทยากรนำชม
- 2) ช่วยเป็นแหล่งเสริมความรู้ให้กับพิพิธภัณฑน์
- 3) ช่วยมีส่วนร่วมในการประชุมวางแผน เสนอแนวคิด
- 4) ช่วยประชาสัมพันธ์

ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่า การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นสิ่งที่ดีมาก โดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่นผู้มีความรู้ การให้ประชาชนเข้ามาร่วมหรือช่วยในลักษณะใดนั้นขึ้นอยู่กับประเภทของพิพิธภัณฑน์ ประชาชนสามารถช่วยได้หลายด้าน เช่น ประชาสัมพันธ์ เป็นวิทยากร ช่วยดูแลวัตถุสิ่งของหรือสถานที่ เป็นต้น ควรเน้นให้ประชาชนได้รู้สึกถึงความเป็นเจ้าของพิพิธภัณฑน์ คือเป็นของเขาอยู่ในพื้นที่ของเขา

7. การให้บริการ

7.1 การเปิด-ปิดพิพิธภัณฑ์

พิพิธภัณฑ์ควรเปิดบริการทุกวัน โดยหมุนเวียนบุคลากรมาปฏิบัติหน้าที่ ควรหยุดให้บริการ 1 วัน ต่อ 1 สัปดาห์ เพื่อการจัดเตรียม ตรวจสอบ บำรุงรักษา

ในการนี้การเปิดทุกวันหรือปิดบ้างบางวันนั้นขึ้นอยู่กับประเภท/ลักษณะของพิพิธภัณฑ์ ขนาดของพิพิธภัณฑ์ เช่น พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอาจเปิดทุกวันได้ แต่ถ้าเป็นของรัฐบาลอาจต้องมีวันหยุดบ้าง เป็นต้น

7.2 ค่าเข้าชม

พิพิธภัณฑ์ในฐานะแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตควรเปิดให้เข้าชมโดยไม่คิดค่าบริการใดๆ และมีบางส่วนเห็นว่า ควรเก็บค่าบริการบ้างตามความเหมาะสมของพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่ง นอกจากนี้ ควรเก็บค่าบริการต่างกันระหว่างชาวไทยกับชาวต่างประเทศ เพื่อให้ผู้ชมมองเห็นคุณค่าของพิพิธภัณฑ์

8. การประสานงานและการสร้างเครือข่าย

8.1 การประสานงาน

พิพิธภัณฑ์ควรมีประสานงานระหว่างพิพิธภัณฑ์ด้วยกันเอง และประสานงานกับทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน การประสานงานทำได้หลายวิธี เช่น การประชุมสัมมนาทุกครึ่งปี หรือทุกหนึ่งปี ประสานงานผ่านอินเทอร์เน็ต การร่วมเป็นกรรมการ ควรประสานทั้งทางตรง และทางอ้อม นอกจากนี้ ควรมีการประสานงานกับทุกหน่วยงานและองค์กรที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ตลอดทั้ง การประสานงานกับบริษัทท่องเที่ยว

8.2 เครือข่าย

เครือข่ายควรมีทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพราะเป็นการพัฒนางานและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ทั้งเป็นการประชาสัมพันธ์งานของพิพิธภัณฑ์ให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย เครือข่ายควรมีทุกระดับตั้งแต่ระดับ

ท้องถิ่นถึงระดับประเทศ และระหว่างประเทศ

9. การติดตามประเมินผล

9.1 ความจำเป็นในการประเมินผล

ควรมีการติดตามและประเมินผลเพื่อให้ทราบผลของการดำเนินงานและปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง รวมทั้งพัฒนาพิพิธภัณฑน์ให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายและชุมชน

9.2 สิ่งที่ควรประเมินและวิธีการ

ควรประเมินด้านโครงสร้างการบริหารจัดการ การดำเนินการ การจัดแสดงและกิจกรรม การให้บริการ การดำเนินงานในส่วนของการประเมินให้ประเมินโดยใช้การสังเกต การสัมภาษณ์ และการใช้แบบสอบถาม

นอกจากนั้น เสนอแนะให้ประเมินโดย 1) ประชุมแก้ไขจุดบกพร่อง 2) ปรึกษาหารือหน่วยงานภายนอก เพื่อให้เกิดแนวความคิดที่หลากหลายและร่วมกันแก้ปัญหา 3) การวางมาตรฐานกำกับตรวจสอบเหมือนเป็นการประกันคุณภาพ

สำหรับกลุ่มเป้าหมายที่จะทำการประเมินควรประเมินจากบุคลากรที่ให้บริการ และผู้เข้าชม ตลอดจนประชาชนในท้องถิ่น

9.3 ช่วงเวลาของการประเมิน

ควรประเมินเมื่อแต่ละกิจกรรมเสร็จสิ้น ควรประเมินเป็นระยะตลอดโครงการ และควรประเมินเมื่อสิ้นปี นอกจากนี้ ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่า ครูในพื้นที่และบุคลากรที่อยู่ในเขตพื้นที่การศึกษาควรช่วยดูแลพิพิธภัณฑน์ในพื้นที่ ช่วยส่งเสริมให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ ช่วยติดตามประเมินผลและพัฒนา

10. ความต้องการการสนับสนุนจากรัฐบาล

รัฐบาลควรสนับสนุนพิพิธภัณฑน์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนี้

1) ควรมีนโยบายที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมที่จะจัดพิพิธภัณฑน์

ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ควรจัดเป็นวาระแห่งชาติ และต้องถือว่าเป็นความจำเป็นรากฐานของประเทศ

2) ควรรณรงค์สร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนว่า พิพิธภัณฑสถานคืออะไร เป็นแหล่งเรียนรู้ได้อย่างไร ให้เกิดความเข้าใจว่า การเรียนรู้มิได้เกิดเฉพาะสถานศึกษา และให้เห็นตัวอย่าง เห็นประโยชน์ของแหล่งการเรียนรู้นอกโรงเรียนให้มากขึ้น

3) ควรวางระบบที่จะทำให้แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้รับการส่งเสริมและสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นแหล่งการเรียนรู้ของสังคมอย่างแท้จริง

4) ต้องรณรงค์ให้ประชาชนเห็นคุณค่าของพิพิธภัณฑสถานในฐานะเป็นแหล่งการเรียนรู้ในด้านต่างๆ เช่น ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่มีอยู่อย่างหลากหลาย สร้างจิตสำนึกให้เยาวชนรู้จักคุณค่าและหวงแหนศิลปวัฒนธรรมของชาติ ตลอดจนพิพิธภัณฑสถานประเภทอื่นๆ

5) ต้องให้การดูแลอย่างทั่วถึงทั้งพิพิธภัณฑสถานที่เป็นของรัฐและเอกชน

6) ควรจัดงบประมาณสนับสนุนให้เพียงพอตามภารกิจ ในส่วนภาคเอกชนควรให้การสนับสนุนทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การลดหย่อนภาษี การให้งบประมาณช่วยเหลือพิพิธภัณฑสถานเอกชนบางแห่งที่ไม่สามารถดำเนินการด้วยตัวเองต่อไปได้ ต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษ

7) พิพิธภัณฑสถานเอกชนส่วนใหญ่จัดตั้งขึ้นโดยอุดมการณ์ บางแห่งไม่มีงบประมาณมากพอที่จะบริหารจัดการไปได้ตลอด ฉะนั้น รัฐควรให้การช่วยเหลืออย่างจริงจัง

8) ควรส่งเสริมให้มีการบริจาคเพื่อนำเงินมาช่วยเหลือพัฒนาพิพิธภัณฑสถาน

9) องค์การท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล ควรช่วยเหลือดูแลพิพิธภัณฑสถานที่อยู่ในท้องถิ่น

10) ส่งเสริมให้พิพิธภัณฑสถานที่เป็นแหล่งการเรียนรู้ให้เป็นเครือข่ายของสถานศึกษาในท้องถิ่น สถานศึกษาสามารถใช้ประโยชน์จากพิพิธภัณฑสถานให้เป็นที่ศึกษาเพิ่มเติมของนักเรียนนักศึกษา หรือจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับเรื่องราวในพิพิธภัณฑสถาน

11) ส่งเสริมให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมของจังหวัด เช่น สภาวัฒนธรรมจังหวัดช่วยเหลือดูแลและเชื่อมโยงพิพิธภัณฑสถานที่มีอยู่ในจังหวัด อำเภอหรือตำบลเป็นเครือข่าย

12) งานพิพิธภัณฑสถานควรมีหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งในระดับประเทศ เป็นผู้ดูแลรับผิดชอบและวางระบบให้เป็นไปในแนวเดียวกัน อยู่ในแผนเดียวกันทั้งประเทศ โดยหน่วยงานกลางช่วยเหลือ สนับสนุนและพัฒนาแทนที่จะให้กระจายอยู่ตามสังกัดต่างๆ และไม่มี การดูแลเท่าที่ควร

4.3 แนวทางการจัดพิพิธภัณฑสถานให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

คณะผู้วิจัยได้นำเสนอ "แนวทางการจัดพิพิธภัณฑสถานให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต" ต่อการสัมมนาในเชิงวิทยาการวิจัยซึ่งสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาจัดขึ้น โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องและผู้สนใจทั่วไป ประมาณ 150 คนมารับฟังและแสดงความคิดเห็น

ผลปรากฏว่า ผู้เข้าร่วมสัมมนาเห็นด้วยกับรูปแบบแนวทางการจัดพิพิธภัณฑสถานให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต และให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในบางประเด็น ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1) ควรสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกันว่า พิพิธภัณฑสถานตั้งขึ้นเพื่ออะไร มีประโยชน์อย่างไร

2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงวิทยาศาสตร์ กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงการท่องเที่ยว เป็นต้น ควรร่วมมือกันในการวางแผน กำหนดแผนและกำหนดกิจกรรมของพิพิธภัณฑสถาน

3) ควรมีการสำรวจและกำหนดกลุ่มเป้าหมาย กลุ่มเป้าหมายของ พิพิธภัณฑน์มีได้หลายกลุ่ม กลุ่มเด็กเล็ก กลุ่มเด็กวัยเรียน กลุ่มวัยรุ่น กลุ่มคนทำงาน กลุ่มผู้สูงอายุ ควรมีการสำรวจความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย แล้วจัดกิจกรรมให้ตรงกับความต้องการของแต่ละกลุ่ม

4) ควรมีคณะกรรมการพิพิธภัณฑน์ ประกอบด้วย ผู้แทนของ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชน ผู้มีเงินทุน และผู้แทนของ ประชาชน คณะกรรมการมีหน้าที่กำหนดแนวทางและให้คำแนะนำปรัการศึกษา ดำเนินงานและการจัดกิจกรรมของพิพิธภัณฑน์

5) การจัดกิจกรรมของพิพิธภัณฑน์ควรมีความหลากหลายเพื่อให้ สอดคล้องกับความสนใจของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย เช่น มุมเด็ก มุมนักเรียน นักศึกษา มุมผู้สูงอายุ ในช่วงเวลาหรือเทศกาลต่างๆ พิพิธภัณฑน์อาจจัดกิจกรรม ที่เกี่ยวกับเทศกาลนั้นๆ

6) ควรสนับสนุนให้สถานศึกษาที่อยู่ใกล้เคียงเข้ามาช่วย เช่น ช่วยในด้านกิจกรรมทางวิชาการ นักศึกษาอาจช่วยเป็นอาสาสมัครในกิจกรรม

7) จัดตั้งเป็นชมรมหรือสมาคมพิพิธภัณฑน์แต่ละแห่งหรือ แต่ละพื้นที่แล้วมีการเก็บค่าสมาชิก สมาชิกเสียค่าเข้าชมฟรีหรือครึ่งราคา

8) ต้องมีการประชาสัมพันธ์เชิงรุกเพื่อให้ประชาชนเห็นความ สำคัญ และเกิดความสนใจกิจกรรมของพิพิธภัณฑน์

9) กิจกรรมของพิพิธภัณฑน์ควรเป็นกิจกรรมที่มีชีวิตชีวา

10) สถานศึกษาต้องทำให้นักเรียนรู้จักพิพิธภัณฑน์และปลูกฝัง ผู้เรียนให้เห็นความสำคัญของพิพิธภัณฑน์ เห็นความจำเป็นในการเยี่ยมชม พิพิธภัณฑน์

11) ครูควรมีความรู้เรื่องราวเกี่ยวกับท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่ และควรสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นเกี่ยวกับพิพิธภัณฑน์ในท้องถิ่นให้ ผู้เรียนเสมอ

12) การเปิด-ปิด พิพิธภัณฑน์ ในกรณีที่มีเจ้าหน้าที่เพียงพอที่จะหมุนเวียนกันดูแลก็ควรเปิดทุกวัน แต่ถ้ามีเจ้าหน้าที่น้อยอาจมีวันหยุดบ้าง เช่น สัปดาห์ละ 1 วัน

13) การติดตามประเมินผลเป็นสิ่งจำเป็นต้องกระทำอย่างสม่ำเสมอ เช่น ประเมินชุดนิทรรศการ เพื่อนำผลที่ได้มาปรับปรุงและพัฒนาพิพิธภัณฑน์

14) ต้องมีการพัฒนาบุคลากร สร้างขวัญกำลังใจให้บุคลากรมีความคิดว่า ตนมิใช่คนเฝ้าพิพิธภัณฑน์แต่ให้เห็นคุณค่าว่า ตนคือผู้ช่วยให้กลุ่มเป้าหมายได้เกิดการเรียนรู้

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางปฏิรูปการศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตประเภทพิพิธภัณฑ์
2. เพื่อวิเคราะห์นโยบาย ข้อเสนอแนะ และแนวทางการจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบแนวทางการจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ในการเลือกกลุ่มตัวอย่าง คณะผู้วิจัยได้ทำการสำรวจรายชื่อพิพิธภัณฑ์ที่มีอยู่ในประเทศพบว่า สามารถจัดแบ่งกลุ่มได้เป็น 10 กลุ่มหรือ 10 ประเภท มีจำนวนประมาณ 250 แห่ง ผู้วิจัยกำหนดเลือกพิพิธภัณฑ์ ร้อยละ 70 ของจำนวนทั้งหมด ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง รวม 175 แห่ง โดยสุ่มให้กระจายตามสัดส่วนในแต่ละประเภท และกระจายอยู่ทุกภูมิภาคของประเทศ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 2 ประเภท คือ

1. แบบสอบถาม แบบสอบถามสำหรับผู้ปฏิบัติงานพิพิธภัณฑน์ หรือผู้บริหารพิพิธภัณฑน์
2. แบบสัมภาษณ์มี 2 ชุด คือ แบบสัมภาษณ์ผู้บริหารพิพิธภัณฑน์ และแบบสัมภาษณ์ผู้ใช้บริการพิพิธภัณฑน์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามที่ส่งไปยังกลุ่มตัวอย่างเจ้าหน้าที่หรือผู้บริหารพิพิธภัณฑน์ 175 แห่ง การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การหาค่าความถี่ คำร้อยละ การจัดลำดับ การหาค่าเฉลี่ย และการวิเคราะห์เนื้อหา

ระยะที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารแบบเจาะลึก เป็นลักษณะข้อมูลเชิงคุณภาพ จะทำการวิเคราะห์เนื้อหา ส่วนมีข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ใช้บริการซึ่งเป็นข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพทำการวิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย คำร้อยละ ความถี่และการวิเคราะห์เนื้อหา

ระยะที่ 3 วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ข้อมูลที่ได้เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ ทำการวิเคราะห์เนื้อหาเช่นเดียวกัน

สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 สภาพการดำเนินงานและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑน์

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้แบ่งประเภทของพิพิธภัณฑน์และสถานที่จัดแสดงวัตถุสิ่งของในลักษณะของพิพิธภัณฑน์ โดยพิจารณาจากการแบ่งประเภทตามหลักของพิพิธภัณฑน์สากล และการแบ่งประเภทของพิพิธภัณฑน์จาก

กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม ตลอดทั้ง การพิจารณาจากลักษณะและประเภทของการจัดตามสภาพที่เป็นจริง ซึ่งคณะผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 10 ประเภท ได้แก่ 1) มนุษยวิทยาและชาติพันธุ์ 2) ศิลปะและโบราณคดี 3) อนุสรณ์สถาน 4) เฉพาะเรื่อง 5) พื้นบ้านและภูมิปัญญา 6) ธรรมชาติวิทยาและสิ่งแวดล้อม 7) ประวัติศาสตร์ 8) วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี 9) ศิลปะและประวัติศาสตร์ และ 10) เมืองโบราณ

สภาพปัจจุบันของการดำเนินงานและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. พิพิธภัณฑ์ส่วนใหญ่มีการดำเนินงานอยู่ในสังกัดหน่วยงานราชการมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ เป็นของชุมชนและท้องถิ่น เอกชน และรัฐวิสาหกิจตามลำดับ

2. วิสัยทัศน์ กระบวนทัศน์ นโยบายและแนวทางในการจัดการพิพิธภัณฑ์พบว่า ส่วนใหญ่มีวิสัยทัศน์ที่มุ่งเน้นให้พิพิธภัณฑ์แหล่งการเรียนรู้เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและประเทศชาติ โดยมีการบริหารจัดการเป็นสากล การดำเนินงานต้องเป็นไปในลักษณะของการบูรณาการ จัดองค์กรให้เป็นเลิศอย่างมืออาชีพ โดยมุ่งต้องการให้พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน

3. โครงสร้างการบริหาร ส่วนใหญ่การบริหารงานของพิพิธภัณฑ์ของภาคราชการจะมีการดำเนินการจัดการตามขนาดของพิพิธภัณฑ์ โดยแบ่งออกเป็นฝ่ายตามหลักวิชาการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ ในส่วนพิพิธภัณฑ์ของเอกชนเจ้าของหรือผู้จัดตั้งเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการในทุกส่วน ยกเว้นเฉพาะในส่วนของเอกชนที่จัดแสดงในเชิงธุรกิจ มีการแบ่งหน้าที่ในการบริหารงานออกเป็นหลายฝ่ายมากยิ่งขึ้น เช่น ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายการตลาด เป็นต้น

4. บุคลากร ผู้ปฏิบัติการในพิพิธภัณฑ์ส่วนใหญ่มีจำนวนน้อย ทำให้ขาดกำลังสำคัญในการปฏิบัติงาน

5. งบประมาณ แหล่งที่มาของงบประมาณและรายได้ของพิพิธภัณฑ์ ส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐการ/รัฐวิสาหกิจมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ชุมชนและท้องถิ่น เอกชน เงินทุนส่วนตัว และองค์กรระหว่างประเทศ/ NGO ตามลำดับ

6. สถานที่และวัตถุสิ่งของที่จัดแสดง พบว่า พิพิธภัณฑ์ส่วนใหญ่มีสถานที่เหมาะสมในการจัดแสดงวัตถุสิ่งของ ทั้งในส่วนของภูมิทัศน์ภายใน และภูมิทัศน์ภายนอก ส่วนวัตถุสิ่งของที่จัดแสดงปรากฏว่า ส่วนใหญ่เป็นวัตถุสิ่งของที่มีจำนวนมากกว่า 100 ชิ้นขึ้นไป จนถึงมากกว่า 15,000 ชิ้น ทั้งในส่วนที่เป็นวัตถุสิ่งของและการจัดทำเป็นไมโครฟิล์ม

7. การให้บริการของพิพิธภัณฑ์ พิพิธภัณฑ์ส่วนใหญ่เปิดให้บริการในวันอังคารถึงวันอาทิตย์ ระหว่างเวลา 08.30-16.30 น. มีเพียงบางแห่งที่เป็นของสถานศึกษา และหน่วยงานราชการอื่น ที่ไม่ได้สังกัดกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม ให้บริการเฉพาะในวันและเวลาราชการและหยุดให้บริการในวันเสาร์ วันอาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ ขณะเดียวกันในกรณีของอุทยานแห่งชาติและวนอุทยานของกรมป่าไม้ เปิดให้บริการตลอดเวลาทุกวัน ยกเว้นบางช่วงปิด เพื่อเป็นการพักผ่อนสภาพทางธรรมชาติ

นอกจากนี้ พบว่า ในการจัดบริการแสดงวัตถุสิ่งของต่างๆ ของพิพิธภัณฑ์ แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การจัดบริการภายในพิพิธภัณฑ์และการจัดบริการภายนอก การจัดแสดงเพื่อให้บริการภายนอกพิพิธภัณฑ์ส่วนใหญ่เป็นการจัดนิทรรศการเคลื่อนที่มากที่สุด ส่วนน้อยที่จัดในลักษณะของนิทรรศการประจำที่

ในส่วนของจำนวนผู้เข้าชมพบว่า พิพิธภัณฑ์ทุกแห่งมีผู้เข้าชมทุกเพศ ทุกวัย ทั้งนี้ ในกรณีที่เป็นพิพิธภัณฑ์ประเภทศิลปะ/วัตถุโบราณ และประวัติศาสตร์ ผู้เข้าชมส่วนใหญ่เป็นชาวต่างประเทศ

การเก็บค่าธรรมเนียมในการเข้าชม ปรากฏว่า พิพิธภัณฑ์หรือสถานที่จัดแสดงวัตถุสิ่งของในลักษณะเช่นเดียวกับพิพิธภัณฑ์ ส่วนใหญ่เก็บ

ค่าธรรมเนียมในการเข้าชม

ตอนที่ 2 ปัญหาในการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์

1. ด้านการบริหารจัดการ ปัญหาที่สำคัญ ได้แก่ ขาดบุคลากรที่มีความรู้ในการบริหารจัดการ ตลอดทั้ง บุคลากรบางส่วนไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต บางแห่งขาดแผนการดำเนินงานทั้งระยะสั้นและระยะยาวที่ชัดเจน

2. ด้านบุคลากร ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญส่วนใหญ่ ได้แก่ จำนวนบุคลากรน้อย ไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน บางแห่งบุคลากรต้องรับผิดชอบงานในหลายด้าน เป็นการทำงานที่ไม่ตรงกับหน้าที่ และความรู้ความสามารถขาดความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความเป็นมืออาชีพในด้านการประชาสัมพันธ์และการตลาด เป็นต้น

3. ด้านกิจกรรมและการให้บริการ ปัญหาที่สำคัญ ได้แก่ กิจกรรมการจัดนิทรรศการส่วนใหญ่ไม่มีความหลากหลาย กำหนดการประชาสัมพันธ์ หรือระยะเวลาในการประชาสัมพันธ์น้อย เนื่องจากการจัดกิจกรรมเฉพาะเรื่องที่ไม่ได้กำหนดไว้ในแผนการปฏิบัติงาน ตลอดทั้ง สถานศึกษาส่วนใหญ่ไม่เห็นความสำคัญจึงไม่ให้ความสนใจมากเท่าที่ควร

4. ด้านชุมชน ปัญหาส่วนใหญ่ ได้แก่ ประชาชนและชุมชนขาดความเข้าใจในงานของพิพิธภัณฑ์ ประชาชนที่อยู่ในท้องถิ่นไม่ทราบว่า พิพิธภัณฑ์มีกิจกรรมหรือให้บริการในเรื่องใดบ้าง นอกจากนี้ ภาคเอกชนและท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดำเนินการในระดับน้อย

5. ด้านงบประมาณ พิพิธภัณฑ์ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน มีปัญหาเรื่องงบประมาณค่อนข้างจำกัด ส่งผลต่อการปฏิบัติงานค่อนข้างมาก ยกเว้นพิพิธภัณฑ์เอกชนบางแห่งที่มีการบริหารจัดการเชิงธุรกิจ มีเงินสนับสนุนค่อนข้างมาก

6. ด้านสถานที่ ปัญหาที่สำคัญส่วนใหญ่ ได้แก่ ความคับแคบในด้านสถานที่ซึ่งส่งผลต่อการนำวัตถุสิ่งของที่น่ามาจัดแสดง การขาดงบประมาณสนับสนุนในการขยายพื้นที่ สถานที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์บางแห่งไม่โดดเด่นเท่าที่ควร ขาดความเหมาะสมจึงไม่เป็นที่สนใจของประชาชนโดยทั่วไป

7. ด้านเครือข่าย ปัญหาที่สำคัญส่วนใหญ่ ได้แก่ การขาดความเชื่อมต่อของเครือข่าย ขาดการติดต่อประสานสัมพันธ์ ดังนั้น การเป็นเครือข่ายส่วนมากต้องอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัว

8. ด้านการประชาสัมพันธ์ ปัญหาที่สำคัญส่วนใหญ่ ได้แก่ การขาดการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง เนื่องจากงบประมาณในการประชาสัมพันธ์น้อย ขาดการวางแผนด้านประชาสัมพันธ์ และขาดการประชาสัมพันธ์ในระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เป็นต้น

9. ปัญหาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์ ได้แก่ ภาคประชาชน ชุมชน และหน่วยงานทั้งในภาครัฐและเอกชนไม่มีความเข้าใจและไม่มีความชัดเจนเกี่ยวกับความสำคัญของการเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ตอนที่ 3 แนวทางในการจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ผู้บริหารปฏิบัติงานของพิพิธภัณฑ์และประชาชนได้แสดงความคิดเห็นและเสนอแนวทางการจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสรุปได้ ดังนี้

3.1 นโยบายและจุดมุ่งหมายของพิพิธภัณฑ์ กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเห็นด้วยกับการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพราะเห็นว่าพิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งความรู้ของประชาชน

จุดมุ่งหมายของพิพิธภัณฑ์นั้น สรุปได้ว่า พิพิธภัณฑ์ควรเป็น แหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย เป็นแหล่งสืบทอดเอกลักษณ์ของชาติ เป็น แหล่งที่เปิดโอกาสให้ประชาชน ทุกเพศ ทุกวัย ทุกสาขาอาชีพได้มาหาความรู้ ในเรื่องที่สนใจในเวลาว่าง เป็นศูนย์รวมของวิถีชีวิตชาวบ้าน เป็นต้น

นอกจากนั้น รัฐบาลควรมีนโยบายที่ชัดเจนเพื่อให้พิพิธภัณฑ์ เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตและประกาศให้สังคมรู้

3.2 การบริหารจัดการ โครงสร้างการบริหารของพิพิธภัณฑ์ควรเป็น ฝ่ายต่างๆ มีจำนวนฝ่ายมากหรือน้อยขึ้นกับขนาดของพิพิธภัณฑ์ เพื่อให้มีฝ่าย รับผิดชอบงานหลัก ได้แก่ งานบริหาร งานวิชาการ งานประชาสัมพันธ์ งานอาคารสถานที่ เป็นต้น

ด้านการวางแผน พิพิธภัณฑ์ควรมีทั้งแผนระยะสั้นและระยะยาว โดยวางแผนให้สอดคล้องกับนโยบายของประเทศและของหน่วยงาน และให้ สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน

งบประมาณ ควรมีความเพียงพอในการบริหารจัดการ ควรได้รับการ สนับสนุนจากรัฐบาล เอกชน องค์กรท้องถิ่นและประชาชนในรูปแบบ ต่างๆ ในกรณีพิพิธภัณฑ์เอกชน ทั้งในส่วนกลางและในระดับพื้นที่ควรให้การ ดูแล

3.3 บุคลากร บุคลากรควรมีจำนวนเพียงพอ ปัจจุบันค่อนข้างขาด แคลนบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องพิพิธภัณฑ์ นอกจากมีความเชี่ยวชาญ แล้ว บุคลากรที่ทำงานพิพิธภัณฑ์ควรมีความรู้เฉพาะด้านตามประเภทของ พิพิธภัณฑ์ เช่น วิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ฯลฯ ตลอดทั้ง ควรมีเทคนิค ในการถ่ายทอดความรู้ มีจิตใจเป็นผู้ให้บริการ และได้รับการพัฒนาอย่าง สม่ำเสมอ

3.4 ประเภทของกิจกรรม กิจกรรมที่ควรจัดในพิพิธภัณฑ์ควร มีหลากหลายประเภท อย่างไรก็ตาม ควรเลือกให้เหมาะสมกับพิพิธภัณฑ์

แต่ละแห่ง โดยมีหลักการว่า ควรจัดกิจกรรมที่หลากหลาย จัดกิจกรรมที่เป็นจุดเด่นของพิพิธภัณฑ์ จัดกิจกรรมทั้งในและนอกสถานที่ กิจกรรมควรสนุกสนานไม่เครียด เป็นกิจกรรมที่มีความท้าทาย จัดกิจกรรมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม นอกจากนั้น ควรมีทั้งกิจกรรมหลักและกิจกรรมเสริม

ประเภทของกิจกรรมที่ควรจัด ได้แก่ นิทรรศการ เข้าค่าย อบรม สัมมนา การแสดงพื้นบ้าน หลักสูตรท้องถิ่น การให้ความรู้ผ่านสื่อ เป็นต้น

3.5 วิธีการจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การพัฒนาพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นต้องมีการดำเนินการหลายอย่างเพื่อการเปลี่ยนแปลง โดยมีข้อเสนอแนะหลายประการ เช่น

- 1) การรณรงค์ให้ประชาชนรู้จักพิพิธภัณฑ์ ให้รู้ว่ามีบริการอะไร เป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างไร โดยวิธีการประชาสัมพันธ์เชิงรุก
- 2) สร้างความสัมพันธ์กับชุมชนใกล้เคียง
- 3) จัดหน่วยเคลื่อนที่ไปจัดกิจกรรมนอกสถานที่และเป็นการประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑ์
- 4) ร่วมมือกับสถานศึกษาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น
- 5) ปรับปรุงการบริการและการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ
- 6) จัดขายสินค้าและของที่ระลึก

3.6 การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นสิ่งจำเป็น ควรให้ประชาชนรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทำได้โดยใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะประชาชนที่เป็นภูมิปัญญา เป็นผู้มีความรู้เฉพาะทาง ผู้แทนของประชาชนหรือของท้องถิ่นสามารถร่วมเป็นกรรมการบริหาร ให้ข้อแนะนำ ประชาชนสามารถช่วยเป็นวิทยากร ช่วยประชาสัมพันธ์ ตลอดจนบริจาคทรัพย์ และสิ่งของต่างๆ เพื่อจัดแสดง

3.7 การให้บริการ การเปิด-ปิดพิพิธภัณฑ์ ควรเปิดบริการทุกวัน โดยหมุนเวียนเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน รองลงมา มีความเห็นว่า ควรเปิด 6 วันต่อสัปดาห์ หยุด 1 วัน และส่วนน้อยมากเห็นว่า ควรเปิดเฉพาะวันเวลาราชการ ค่าธรรมเนียมค่าเข้าชม ส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นว่า ควรให้เข้าชมฟรี ควรเก็บค่าเข้าชม รองลงมา ให้นักเรียนนักศึกษาชมฟรี ประชาชนทั่วไปเก็บค่าเข้าชม ทั้งนี้ ให้เก็บค่าเข้าชมต่างกันระหว่างคนไทยกับชาวต่างชาติ

3.8 การประสานงานและการสร้างเครือข่าย การประสานงานและการสร้างเครือข่าย ควรประสานงานกับทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประสานกับชุมชน โรงเรียน สำนักวัฒนธรรม ระดับจังหวัดและอำเภอ ประสานกับพิพิธภัณฑ์ด้วยกัน องค์กรท้องถิ่นและชุมชน เป็นต้น อย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ เพื่อแลกเปลี่ยนแนวคิดในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์

การสร้างเครือข่าย ทำให้เกิดแนวร่วมในการพัฒนาทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑ์ ได้รับแนวคิด ประสพการณ์แนวทางในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ ควรสร้างเครือข่ายทุกระดับตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด ระดับประเทศ และระหว่างประเทศเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน

3.9 การติดตามประเมินผล การติดตามประเมินผลมีความจำเป็นสิ่งที่ควรประเมินนั้น ควรประเมินให้ครอบคลุมเพื่อนำผลมาใช้ประโยชน์ได้ เช่น ประเมินการให้บริการ โครงสร้างการบริหาร เนื้อหาของกิจกรรม ความน่าสนใจของกิจกรรม และความพึงพอใจของผู้ชม เป็นต้น

สำหรับวิธีการประเมินนั้น ควรใช้หลายวิธีประกอบกัน เช่น แบบสอบถาม สัมภาษณ์ สังเกต ฯลฯ ส่วนช่วงเวลาการประเมินมีข้อเสนอที่หลากหลาย เช่น ประเมินหลังจบกิจกรรมแต่ละครั้ง ประเมินเป็นระยะ ประเมินทุกปี และประเมินทุกเดือน เป็นต้น

3.10 ความต้องการการสนับสนุนจากรัฐบาล

ผู้บริหารและบุคลากรเสนอความต้องการให้รัฐสนับสนุน

หลายเรื่อง มี 2 เรื่องที่เสนอในความถี่มากที่สุด คือ ความช่วยเหลือด้านงบประมาณ และความต้องการบุคลากรเพิ่มขึ้นให้สอดคล้องกับงานที่ต้องรับผิดชอบ รองลงมา เป็นเรื่องการรณรงค์ในประชาชนเห็นคุณค่าของพิพิธภัณฑ์ การพัฒนาบุคลากร การสนับสนุนการทำงานให้คล่องตัว

3.11 ปัญหาอุปสรรคที่เกี่ยวข้อง การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีปัญหาดังนี้

1) ปัจจุบันพิพิธภัณฑ์ส่วนใหญ่เป็นสถานที่ราชการ ไม่เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วม มีระเบียบปฏิบัติตายตัว ไม่ยืดหยุ่นจึงไม่อาจเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สมบูรณ์ได้

2) คนไทยส่วนมากไม่สนใจงานพิพิธภัณฑ์เท่าที่ควร เห็นว่าเป็นเรื่องเก่า น่าเบื่อ ชาวชนชาติจิตสำนึกในความรักหวงแหนธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ชนบทธรรมนิยมประเพณี

3) มีวิทยากรบรรยายให้ความรู้และนำชมน้อยไม่เพียงพอ

4) ที่ตั้งอยู่ห่างไกล ขาดป้ายบอกทิศทาง ขาดเอกสารให้รายละเอียดหรือข้อมูลต่างๆ เพื่อประชาสัมพันธ์

5) พิพิธภัณฑ์บางแห่งที่เป็นแหล่งประวัติศาสตร์ตั้งอยู่ในบริเวณที่มีป่าเขาล้อมรอบมักเกิดไฟป่าได้ง่าย ควรให้ความรู้แก่ประชาชนบริเวณใกล้เคียงเพื่อป้องกันและการดูแลเมื่อเกิดไฟป่า

6) ขาดการกระตุ้นจูงใจให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในลักษณะต่างๆ โดยเฉพาะประชาชนในพื้นที่

ตอนที่ 4 รูปแบบแนวทางการจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การพัฒนาให้พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต สิ่งที่จะต้องคำนึงถึงที่จะทำให้พิพิธภัณฑ์เป็นเช่นนั้นได้ คือ รัฐต้องมีนโยบายเรื่องนี้อย่างชัดเจน ต้องจัดเป็นวาระแห่งชาติและเร่งสนับสนุนทั้งด้านพิพิธภัณฑ์และรณรงค์สร้าง

ความเข้าใจแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและประชาชน

รูปแบบของพิพิธภัณฑสถานจะมีองค์ประกอบและรายละเอียดของแต่ละองค์ประกอบ ดังนี้

1. นโยบายและจุดมุ่งหมาย

พิพิธภัณฑสถานควรมีนโยบายเพื่อมุ่งพัฒนาไปเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ส่วนจุดมุ่งหมายมีทั้งจุดมุ่งหมายในภาพรวมและจุดมุ่งหมายเฉพาะ จุดมุ่งหมายหลัก ได้แก่ การเป็นแหล่งรวบรวม เผยแพร่ความรู้ เป็นแหล่งอ้างอิง และสืบทอดคุณค่าและเอกลักษณ์ของชาติ เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าวิจัยเฉพาะทาง เป็นแหล่งสร้างจิตสำนึกสาธารณะ เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน

2. การบริหารจัดการ

หลักของการบริหารจัดการ คือ ไม่มุ่งแสวงหากำไร มุ่งให้บริการมุ่งประโยชน์ต่อประชาชน โครงสร้างการบริหารแบ่งเป็นฝ่ายตามกลุ่มงานหลัก ได้แก่ งานบริหาร งานวิชาการ งานประชาสัมพันธ์ งานอาคารสถานที่ งานทะเบียน เป็นต้น ควรมีคณะกรรมการ (Board) ของแต่ละพิพิธภัณฑสถาน ประกอบด้วยผู้แทนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้แทนรัฐวิสาหกิจ เอกชน และผู้แทนประชาชน ทำหน้าที่กำหนดแนวทางและให้คำแนะนำปรึกษาในการดำเนินงาน

การดำเนินงานควรมีการวางแผนทั้งแผนระยะสั้นและแผนระยะยาว งบประมาณควรมาจากการสนับสนุนจากรัฐบาลเป็นหลัก รองลงมาเป็นองค์กรเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรระหว่างประเทศ และภาคประชาชน

3. บุคลากร

ควรเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถตรงกับงาน มีจิตใจพร้อมให้บริการ เป็นผู้ถ่ายทอดที่ดี เป็นนักประชาสัมพันธ์ และมีจำนวนเพียงพอกับงานที่รับผิดชอบ ควรมีการพัฒนาบุคลากรและส่งเสริมให้มีขวัญและกำลังใจในการ

ปฏิบัติงาน

4. กิจกรรมที่ควรจัด

กิจกรรมควรมีความหลากหลาย อยู่ในขอบเขตภาระหน้าที่ของแต่ละแห่ง ควรวิเคราะห์หาจุดเด่นของตน ควรมีกิจกรรมหลัก กิจกรรมเสริม จัดกิจกรรมตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่ม กิจกรรมที่จัดควรมีชีวิตชีวา น่าสนใจ จัดกิจกรรมนอกสถานที่ จัดทำสื่อต่างๆ เผยแพร่ความรู้แก่ประชาชน

5. วิธีการจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ต้องประชาสัมพันธ์เชิงรุก ต้องทำการตลาด สำรวจและกำหนดขอบเขตของกลุ่มเป้าหมาย และจัดกิจกรรมให้ตรงกับความสนใจ ส่งเสริมให้สถานศึกษาในท้องถิ่นช่วยจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกับโรงเรียน เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายด้วยวิธีต่างๆ ผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์ พัฒนาบุคลากรอย่างสม่ำเสมอ ต้องทำให้พิพิธภัณฑ์เป็นที่ยอมรับว่าเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

6. การมีส่วนร่วมของประชาชน

ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ในหลายลักษณะ ได้แก่ การเข้าชม การช่วยประชาสัมพันธ์ การบริจาคทุนทรัพย์และสิ่งของ ร่วมเป็นกรรมการบริหาร เป็นอาสาสมัครช่วยงานด้านต่างๆ เป็นแหล่งเสริมความรู้ให้แก่พิพิธภัณฑ์

นอกจากนั้น สถานศึกษาในท้องถิ่นอาจมีส่วนร่วมได้หลายลักษณะ โดยเฉพาะการช่วยให้ผู้เรียนรู้และเข้าใจและเห็นความสำคัญของพิพิธภัณฑ์

7. การให้บริการ

เวลาเปิดบริการ ควรเปิดบริการทุกวันโดยหมุนเวียนบุคลากรมาปฏิบัติงาน รองลงมา คือ ให้หยุดบริการ 1 วันต่อสัปดาห์

สำหรับค่าธรรมเนียมเข้าชม ไม่ควรเก็บค่าบริการ หรือเก็บค่าบริการบ้างตามความเหมาะสมของพิพิธภัณฑ์

8. การประสานงานกับหน่วยงานและการสร้างเครือข่าย

ควรประสานงานทั้งระหว่างพิพิธภัณฑ์ด้วยกันและประสานกับหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน รวมทั้งประสานกับหน่วยงานที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ตลอดจนบริษัทท่องเที่ยว ควรประสานงานทั้งทางตรงและทางอ้อม

ส่วนการสร้างเครือข่ายควรมีเครือข่ายเชื่อมโยงกับหน่วยงานและองค์กรต่างๆ ทุกระดับ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ถึงระดับประเทศ นอกจากนี้ อาจมีเครือข่ายทั้งในประเทศและต่างประเทศ เครือข่ายจะช่วยพัฒนางานเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และช่วยประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑ์

9. การติดตามประเมินผล

การติดตามประเมินผลจะทำให้ทราบผลของการดำเนินงาน และปรับปรุงข้อบกพร่องในการทำงาน เป็นแนวทางสำหรับการดำเนินงานต่อไป

สิ่งควรประเมิน ควรประเมินให้ครอบคลุมทุกเรื่องที่สำคัญ ได้แก่ โครงสร้างการบริหาร การดำเนินการ การจัดแสดง กิจกรรมที่ให้บริการ และผลการดำเนินงาน เป็นต้น

กลุ่มเป้าหมายที่ควรประเมินประกอบด้วยบุคลากรที่ให้บริการ ประชาชนผู้เข้าชม และประชาชนในท้องถิ่น

10. ความต้องการการสนับสนุนจากรัฐบาล

การจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยเฉพาะในระยะเริ่มแรกต้องอาศัยการสนับสนุนจากรัฐบาลอย่างยิ่ง การสนับสนุนที่จำเป็น ได้แก่

- 1) มีนโยบายที่ชัดเจนในเรื่องนี้
- 2) ทรนรงค์สร้างความรู้ความเข้าใจแก่หน่วยงานต่างๆ และประชาชนในเรื่องพิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- 3) ทรนรงค์ให้ประชาชนเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญา
- 4) การสนับสนุนงบประมาณอย่างเหมาะสม

5) การสนับสนุนพิพิธภัณฑ์ของเอกชนที่มีทุนน้อยให้สามารถเป็นแหล่งการเรียนรู้ต่อไปได้

ฯลฯ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยในครั้งนี้มีประเด็นที่ควรนำมาอภิปราย ดังต่อไปนี้ คือ

1. สภาพการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์ พิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยมีหลากหลายชนิดตามประเภทของการจัดแสดง เช่น พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติวิทยา พิพิธภัณฑ์เฉพาะเรื่อง อุทยาน ฯลฯ พิพิธภัณฑ์เหล่านี้มีทั้งที่เป็นของรัฐบาล และเอกชน

การดำเนินงานพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งพยายามดำเนินการจัดกิจกรรมตามเป้าหมายตามแผนที่กำหนดไว้ แต่มีปัจจัยบางประการที่มีผลต่อการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายที่สำคัญ ได้แก่ งบประมาณ และบุคลากร พิพิธภัณฑ์จัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ เป็นสถานที่ที่รวบรวมและเผยแพร่ความรู้ในด้านต่างๆ แม้พิพิธภัณฑ์จะดำเนินงานตามแผนที่กำหนด แต่ไม่มีนโยบายหรือหลักการที่ชัดเจนว่าให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ผลการวิจัยนี้เป็นข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในพิพิธภัณฑ์ต่างๆ การที่พิพิธภัณฑ์ไม่ได้เน้นเรื่องความเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต อาจเป็นเพราะการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นเรื่องค่อนข้างใหม่สำหรับผู้ที่อยู่ในวงการอื่นที่ไม่ใช่วงการศึกษา ผู้ที่อยู่ในวงการศึกษามีความคุ้นเคยมากกว่า รวมทั้ง พิพิธภัณฑ์อาจได้ยืมเรื่องการศึกษาตลอดชีวิตจากราชบัณฑิตยสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ดังนั้น หน่วยงานส่วนใหญ่ไม่คุ้นเคย จึงคงทำงานตามแนวเดิม ไม่มีการเน้นว่าต้องเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2. ปัญหาการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์

1) งบประมาณไม่เพียงพอ พิพิธภัณฑ์ของรัฐ และพิพิธภัณฑ์ของ

เอกชน โดยเฉพาะพิพิธภัณฑสถานที่เป็นส่วนตัว ขนาดเล็ก ก่อนข้างจะขาดงบประมาณดำเนินการมาก

2) การขาดแคลนบุคลากร คือ บุคลากรในภาพรวมไม่เพียงพอ และบุคลากรที่มีคุณวุฒิตรงกับงานพิพิธภัณฑสถานมีน้อยมาก

3) จำนวนประชาชนเข้าชมหรือเข้ารับบริการจากพิพิธภัณฑสถานน้อย

การที่ผลการวิจัยปรากฏเช่นนี้อาจเป็นเพราะเหตุผล ดังต่อไปนี้
งบประมาณไม่เพียงพอนั้น อาจเป็นเพราะการดำเนินงานจัดพิพิธภัณฑสถานต้องใช้งบประมาณมาก ทั้งค่าดูแลอาคารสถานที่ ดูแลบริเวณ ค่าจ้างพนักงาน ค่าสาธารณูปโภค ค่าจัดกิจกรรม ฯลฯ การจัดกิจกรรมของพิพิธภัณฑสถานต้องมีการปรับเปลี่ยนอยู่เสมอ เพื่อสร้างแรงจูงใจแก่กลุ่มเป้าหมาย และต้องมีการจัดกิจกรรมในโอกาสพิเศษต่างๆ ทำให้ค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ การหวังพึ่งรายได้จากค่าเข้าชมก็ได้รับไม่มาก พิพิธภัณฑสถานมีเจ้าหน้าที่ดำเนินการเชิงธุรกิจ แต่ดำเนินการให้บริการแก่ชุมชน พิพิธภัณฑสถานเอกชนมีเจ้าของเพียง 2-3 คน ก็พบปัญหาในเรื่องงบประมาณมาก ทั้งนี้ เจ้าของต้องออกค่าใช้จ่ายทั้งหมด และค่าเข้าชมได้น้อยหรือบางแห่งไม่เก็บเลย ดังนั้น การดูแลให้คงสภาพอยู่และให้บริการต้องใช้งบประมาณค่อนข้างสูง

กรณีของบุคลากร การบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานมีการดำเนินงานหลายแผนก จำเป็นต้องอาศัยบุคลากรจำนวนมากและงานเฉพาะเจาะจง ต้องการบุคลากรที่สำเร็จการศึกษานี้โดยตรง

กรณีของกลุ่มเป้าหมายที่เข้าชมน้อยนั้น อาจพิจารณาสาเหตุทั้งผู้จัดบริการและประชาชนผู้รับบริการ ในส่วนของผู้รับบริการอาจไม่ได้รายละเอียดเกี่ยวกับพิพิธภัณฑสถานเท่าที่ควร หรือไม่เห็นประโยชน์ของพิพิธภัณฑสถาน และให้ความสำคัญต่อการชมพิพิธภัณฑสถานน้อยกว่ากิจกรรมอื่น เป็นต้น

3. การจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1) ผู้บริหารและบุคลากรของพิพิธภัณฑ์เห็นด้วยกับการจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ปัจจุบันหน่วยงานต่างๆ พยายามส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามแนวของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ด้วยวิธีการต่างๆ พิพิธภัณฑ์นับว่า เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตประเภทหนึ่ง และพิพิธภัณฑ์ที่มีที่ตั้งกระจายอยู่ในพื้นที่ต่างๆ ฉะนั้น จึงมีความสอดคล้องกับหลักการของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ดังกล่าว พิพิธภัณฑ์เป็นสถานที่ให้ความรู้แก่ประชาชนอยู่แล้วไม่โดยทางตรงก็โดยทางอ้อม นอกจากนั้น พิพิธภัณฑ์หลายแห่ง เป็นที่รวบรวมสมบัติที่ทรงคุณค่า อันเป็นเอกสารของชาติสมควรที่จะถ่ายทอดเป็นความรู้ให้แก่ประชาชน โดยเฉพาะอนุชนรุ่นหลังให้ได้รับความรู้และเกิดความภูมิใจ

2) แนวทางการจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

แนวทางการจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ควรดำเนินการในด้านต่างๆ รูปแบบของพิพิธภัณฑ์มีองค์ประกอบและรายละเอียดของแต่ละองค์ประกอบ ดังนี้

1. นโยบายและจุดมุ่งหมาย

พิพิธภัณฑ์ควรมีนโยบายเพื่อมุ่งพัฒนาให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต จุดมุ่งหมายมีทั้งจุดมุ่งหมายหลักและจุดมุ่งหมายเฉพาะ จุดมุ่งหมายหลัก ได้แก่ การเป็นแหล่งรวบรวม เผยแพร่ความรู้ เป็นแหล่งอ้างอิง และสืบทอดคุณค่าและเอกลักษณ์ของชาติ เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าวิจัย เฉพาะทาง เป็นแหล่งสร้างจิตสำนึกสาธารณะ เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน

2. การบริหารจัดการ

หลักของการบริหารจัดการ คือ ไม่มุ่งแสวงหากำไร มุ่งให้บริการ มุ่งประโยชน์ต่อประชาชน โครงสร้างการบริหารจัดการแบ่งเป็นฝ่ายตาม

กลุ่มงานหลัก ได้แก่ งานบริหาร งานวิชาการงาน ประชาสัมพันธ์ งานอาคารสถานที่ งานทะเบียน เป็นต้น

การดำเนินงานควรมีการวางแผนทั้งแผนระยะสั้นและแผนระยะยาว

งบประมาณควรได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลเป็นหลัก รองลงมา เป็นองค์กรเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรระหว่างประเทศ และภาคประชาชน

ทั้งนี้ ควรมีคณะกรรมการ (Board) ของแต่ละพิพิธภัณฑ์ ซึ่งประกอบด้วย ผู้แทนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้แทนรัฐวิสาหกิจ เอกชน และผู้แทนประชาชน ทำหน้าที่กำหนดแนวทางและให้คำแนะนำปรึกษาในการดำเนินงาน

3. บุคลากร

ควรเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถตรงกับงาน มีจิตใจพร้อมให้บริการ เป็นผู้ถ่ายทอดที่ดี เป็นนักประชาสัมพันธ์ และมีจำนวนเพียงพอกับงานที่รับผิดชอบ ควรมีการพัฒนาบุคลากรและส่งเสริมให้มีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน

4. กิจกรรมที่พิพิธภัณฑ์ควรจัด

กิจกรรมควรมีความหลากหลายในขอบเขตภาระหน้าที่ของแต่ละแห่ง ควรวิเคราะห์หาจุดเด่นของตน ควรมีกิจกรรมหลัก กิจกรรมเสริม จัดกิจกรรมตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่ม กิจกรรมที่จัดควรมีชีวิตชีวน่าสนใจ จัดกิจกรรมนอกสถานที่ จัดทำสื่อต่างๆ เผยแพร่ความรู้แก่ประชาชน

5. วิธีการจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ต้องประชาสัมพันธ์เชิงรุก ต้องทำการตลาด สำรวจและกำหนดขอบเขตของกลุ่มเป้าหมาย และจัดกิจกรรมให้ตรงกับความสนใจ ส่งเสริมให้

สถานศึกษาในท้องถิ่นเข้ามาช่วยจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกับโรงเรียน เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายด้วยวิธีต่างๆ ผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์ พัฒนาบุคลากร อย่างสม่ำเสมอ ต้องทำให้พิพิธภัณฑน์เป็นที่ยอมรับว่าเป็นแหล่งการเรียนรู้ ตลอดชีวิต

6. การมีส่วนร่วมของประชาชน

ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ในหลายลักษณะ ได้แก่ การเข้าชม การช่วยประชาสัมพันธ์ การบริจาคทุนทรัพย์และสิ่งของ ร่วมเป็นกรรมการบริหาร เป็นอาสาสมัครช่วยงานในด้านต่างๆ เป็นแหล่งเสริมความรู้ให้แก่พิพิธภัณฑน์

นอกจากนั้น สถานศึกษาในท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้หลายลักษณะ โดยเฉพาะการช่วยให้ผู้เรียนรู้และเข้าใจ และเห็นความสำคัญของพิพิธภัณฑน์

7. การให้บริการ

พิพิธภัณฑน์ควรเปิดบริการทุกวัน โดยหมุนเวียนบุคลากรมาปฏิบัติงาน รองลงมาคือ ให้หยุดบริการ 1 วันต่อสัปดาห์ สำหรับค่าธรรมเนียมเข้าชม ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ไม่ควรเก็บค่าบริการ หรือเก็บค่าบริการบ้างตามความเหมาะสมของพิพิธภัณฑน์แต่ละแห่ง

8. การประสานงานและการสร้างเครือข่าย

ควรประสานงานทั้งระหว่างพิพิธภัณฑน์ด้วยกันและประสานกับหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมทั้ง ประสานกับหน่วยงานที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ตลอดจนบริษัทท่องเที่ยว ควรประสานงานทั้งทางตรงและทางอ้อม

การสร้างเครือข่ายควรมีเครือข่ายเชื่อมโยงกับหน่วยงานและองค์กรต่างๆ ทุกระดับ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ถึงระดับประเทศ นอกจากนี้ นั้นอาจมีเครือข่ายทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยเครือข่ายมีส่วนช่วย

พัฒนางานเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และช่วยประชาสัมพันธ์

9. การติดตามประเมินผล

การติดตามประเมินผลช่วยทำให้ทราบผลของการดำเนินงาน และปรับปรุงข้อบกพร่องในการทำงาน เป็นแนวทางสำหรับการดำเนินงานต่อไป สิ่งควรประเมิน ควรประเมินให้ครอบคลุมทุกเรื่องที่สำคัญ ได้แก่ โครงสร้างการบริหาร การดำเนินการ การจัดแสดง กิจกรรมที่ให้บริการ และผลการดำเนินงาน เป็นต้น

กลุ่มเป้าหมายที่ควรประเมินประกอบด้วยบุคลากรที่ให้ บริการ ประชาชน ผู้เข้าชม และประชาชนในท้องถิ่น

10. ความต้องการการสนับสนุนจากรัฐบาล

การจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยเฉพาะในระยะเริ่มแรกต้องอาศัยการสนับสนุนจากรัฐบาล การสนับสนุนที่ จำเป็น ได้แก่

- 1) มีนโยบายที่ชัดเจนในเรื่องนี้
- 2) ทรนรงค์สร้างความรู้ความเข้าใจแก่หน่วยงานและประชาชน เรื่องพิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- 3) ทรนรงค์ให้ประชาชนเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม และ ภูมิปัญญา
- 4) ให้การสนับสนุนงบประมาณอย่างเหมาะสม
- 5) ให้การสนับสนุนพิพิธภัณฑ์ของเอกชนที่มีทุนน้อย ให้สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ต่อไปได้

ฯลฯ

แนวทางที่ได้จากการศึกษาคั้งนี้นับว่า เป็นแนวทางที่พิพิธภัณฑ์ สามารถจะนำไปปรับใช้ได้ ทั้งนี้ เพราะข้อมูลเหล่านี้ได้ผ่านการระดมความคิดเห็นหลายขั้นตอน แม้ว่าในรายละเอียดอาจต้องมีการปรับเพื่อให้เหมาะสม

กับบริบทของพิพิธภัณฑสถานแต่ละแห่ง มีบางประเด็นที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานอื่น ซึ่งต้องมีกลไกที่จะให้เอื้อต่อการทำงานของพิพิธภัณฑสถาน ประเด็นเหล่านั้น ได้แก่

1) รัฐมีนโยบายชัดเจนในการส่งเสริมให้พิพิธภัณฑสถานเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2) การมีบุคลากรที่มีวุฒิมีความเชี่ยวชาญด้านพิพิธภัณฑสถาน

3) ความร่วมมือจากประชาชนและองค์กรท้องถิ่น

4) การสนับสนุนจากรัฐบาลในด้านงบประมาณและความช่วยเหลือ โดยเฉพาะพิพิธภัณฑสถานที่เป็นของเอกชน ได้แก่ ป้ายบอกทิศทางการลดหย่อนภาษี การให้ทุนสนับสนุน เป็นต้น

ประเด็นเหล่านี้ พิพิธภัณฑสถานไม่สามารถดำเนินการได้เองต้องนำเสนอต่อรัฐบาลหรือหน่วยงานที่ดูแลให้การสนับสนุน ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยส่งเสริมให้พิพิธภัณฑสถานเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1. นโยบายส่งเสริมพิพิธภัณฑสถานให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ควรกำหนดเป็นนโยบายที่ชัดเจนในการส่งเสริมให้พิพิธภัณฑสถานเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต หรือกำหนดเป็นวาระแห่งชาติ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการสร้างความมุ่งมั่นให้แก่พิพิธภัณฑสถานและเป็นการสร้างความตระหนักให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง

2. การสร้างความรู้ความเข้าใจแก่หน่วยงานและประชาชน หน่วยงานที่เป็นต้นสังกัดของพิพิธภัณฑสถานและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรทำการณรงค์สร้างความรู้ความเข้าใจแก่หน่วยงานและประชาชนทั่วไปว่า พิพิธภัณฑสถานเป็นแหล่งการเรียนรู้ประเภทหนึ่ง แหล่งการเรียนรู้มิได้มีเฉพาะสถานศึกษาเท่านั้น พิพิธภัณฑสถานนับว่า เป็นแหล่งการเรียนรู้ประเภทหนึ่ง เป็นแหล่งการเรียนรู้ประเภท

ให้การศึกษาด้านอรรถศาสตร์

3. การประชาสัมพันธ์เชิงรุก หน่วยงานรัฐที่รับผิดชอบด้านพิพิธภัณฑสถานฯ ควรทำการประชาสัมพันธ์เชิงรุกชวนให้ประชาชนมาหาความรู้ พักผ่อน เยี่ยมชม พิพิธภัณฑสถานฯ ประเภทต่างๆ ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเห็นคุณค่าของพิพิธภัณฑสถานฯ เช่น พิพิธภัณฑสถานฯ ด้านศิลปวัฒนธรรม พิพิธภัณฑสถานฯ ด้านประวัติศาสตร์ ควรประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเห็นคุณค่าและตระหนักในความสำคัญของเอกลักษณ์ของชาติ

4. ส่งเสริมความร่วมมือของหน่วยงานและองค์กรต่างๆ หน่วยงานที่รับผิดชอบควรส่งเสริมให้หน่วยงานและองค์กรต่างๆ ให้ความร่วมมือช่วยเหลือพิพิธภัณฑสถานฯ เพื่อช่วยให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของประชาชนได้อย่างแท้จริง อาจจะเป็นความร่วมมือทางด้านวัสดุอุปกรณ์ งบประมาณ บุคลากร การช่วยประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

5. ส่งเสริมความร่วมมือของประชาชนในชุมชน รัฐควรรณรงค์ขอความร่วมมือจากองค์กรท้องถิ่น และประชาชนในชุมชนให้ความร่วมมือกับพิพิธภัณฑสถานฯ ในการช่วยให้พิพิธภัณฑสถานฯ เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต การร่วมมืออาจทำได้หลายลักษณะ เช่น เป็นกรรมการให้คำแนะนำ ช่วยเป็นแหล่งข้อมูล บริจาคเงินทุน บริจาคสิ่งของ เป็นวิทยากร อาสาสมัครช่วยงาน ช่วยประชาสัมพันธ์ ฯลฯ

6. การให้การสนับสนุนพิพิธภัณฑสถานฯ การจัดให้พิพิธภัณฑสถานฯ เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต แม้จะเป็นพิพิธภัณฑสถานฯ สังกัดรัฐบาลซึ่งได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณ แต่รัฐควรให้การสนับสนุนส่งเสริมเป็นพิเศษ โดยเฉพาะในระยะเริ่มปรับให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพราะพิพิธภัณฑสถานฯ ต้องมีการปรับเปลี่ยนทั้งด้านการบริหารจัดการ ด้านกิจกรรม ด้านประชาสัมพันธ์ ด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่ จำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือมากกว่าเดิมสักระยะหนึ่ง จนกระทั่งสามารถดำเนินการต่อไปได้

7. การให้การสนับสนุนพิพิธภัณฑ์เอกชน รัฐควรให้การสนับสนุนพิพิธภัณฑ์เอกชนพอสมควรโดยเฉพาะพิพิธภัณฑ์ที่มีความพร้อมน้อย ผลการวิจัย พบว่า มีพิพิธภัณฑ์ของเอกชนจำนวนหนึ่งจัดตั้งขึ้นโดยบุคคลหรือครอบครัวด้วยมีใจรักและต้องการให้ประชาชนได้รับข้อมูล ได้รับความรู้จากสิ่งจัดแสดงซึ่งได้สะสมไว้ โดยเจ้าของลงทุนด้วยตนเองทั้งหมด พิพิธภัณฑ์ประเภทนี้เมื่อดำเนินการไปได้ระยะหนึ่งงบประมาณไม่ค่อยเพียงพอ แต่เจ้าของปรารถนาที่จะให้มีพิพิธภัณฑ์เพื่อให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของประชาชน พิพิธภัณฑ์ลักษณะนี้ควรได้รับการสนับสนุนจากรัฐพอสมควร มิฉะนั้นในที่สุดจะไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ ทั้งๆ ที่พิพิธภัณฑ์เหล่านั้นเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์มาก

8. รัฐควรสนับสนุนให้มีการนำแนวทางการจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ซึ่งได้จากการวิจัยครั้งนี้ไปสู่การปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม ผลการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย หลายแนวทางซึ่งเป็นปัจจัยช่วยให้พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ แนวทางด้านการบริหารจัดการ ด้านการวางแผน ด้านบุคลากร ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านประเภทของกิจกรรม ด้านวิธีการจัดการ ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ด้านการให้บริการ ด้านการประสานงานและการสร้างเครือข่าย ด้านการติดตามประเมินผล เป็นต้น

9. พิพิธภัณฑ์ควรปรับการดำเนินงานโดยนำแนวทางที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ไปปรับใช้ การจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต พิพิธภัณฑ์ควรปรับการดำเนินงานให้เป็นที่รู้จัก เป็นที่สนใจของกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น โดยนำแนวทางที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ไปประยุกต์ใช้

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการ. (2545) **คู่มือพัฒนาสื่อการเรียนรู้**. กรุงเทพฯ : องค์การรับส่ง
สินค้าและพัสดุภัณฑ์
_____ . (2539) **85 ปีแห่งการสถาปนากรมศิลปากร**. กรุงเทพฯ : กรม
ศิลปากร
- กรมศิลปากร. (2541) **87 ปีแห่งการสถาปนากรมศิลปากร**. กรุงเทพฯ :
เซเว่น พรินติ้งกรุ๊ป
- กรมสามัญศึกษา. (2544) **พัฒนาห้องสมุดโรงเรียนให้เป็นแหล่งเรียนรู้
ในโรงเรียนและท้องถิ่นเพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้**. กรุงเทพฯ
_____ . (2542) **แนวดำเนินการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน**. กรุงเทพฯ
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2539) **ระบบการบริหารจัดการวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ
: ประชาชน
- กำธรเทพ กระต่าทอง และคณะ. (2541) **พระมหากษัตริย์ไทยกับการ
พิพิธภัณฑ**. กรุงเทพฯ : กราฟิคฟอร์แมท.
- นคร ลำภาทิพย์. (2537) **การพัฒนากิจการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติกระบวน
ทัศน์ใหม่**. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.
- นฤมล ตันธสุเรศรั้ง. (2533) **"แหล่งวิทยาการในชุมชน" ในเอกสารการ
สอนชุดวิชาการพัฒนาและการใช้แหล่งวิทยาการในชุมชน**. เล่ม 1,
นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- นิรันดร์ มุกดาLOY. (2547) **"ภูหินร่องกล้า : แหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติ"
มติชนรายวัน** : 22 ธันวาคม 2547, หน้า 23
- นิวัตี อรรถพลยุคล. (2536) **การวิเคราะห์แหล่งความรู้หมู่บ้านดีเด่น จังหวัด
อุบลราชธานี**. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร

บ้านพิพิธภัณฑ์. www.houseofmuseums.org การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ในการเรียนการสอน ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอน
ล่าง. วิทยานิพนธ์ ค.ม, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พวงรัตน์ วิทย์ตมาภรณ์. (2541) การศึกษาการใช้แหล่งเรียนรู้จากชุมชน
ในการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต (สังคมศึกษา)
ในโรงเรียนประกาศศีกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด
ขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม., มหาวิทยาลัยขอนแก่น

พิชญา นันทวิเชตพงษ์. (2536) การใช้แหล่งชุมชนประกอบการเรียนการ
สอน วิชาสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดบุรีรัมย์.
วิทยานิพนธ์ ศษ.ม., มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

พิพิธภัณฑ์เด็ก. www.bkkchildremuseum.com

พิพิธภัณฑ์วังสวนผักกาด. www.suanpaakkad.com

พิพิธภัณฑ์หินแปลก. www.rarestonemuseum.co.th

รัชนีกร ทองสุคดี. (2545) เอกสารประกอบการสอนวิชาสารสนเทศสังคมศึกษา.
เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542.
กรุงเทพฯ.

วารสารณ เดือนเล็ก. (2541) พิพิธภัณฑ์ศิลปะไทย. กรุงเทพฯ : ศูนย์เสริม
ปัญญาไทย

หน่วยศึกษานิเทศก์ เขตการศึกษา 5. (2542) แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและ
นอกโรงเรียน. ราชบุรี.

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. (2531) การเสริม
สมรรถภาพผู้ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอและครูอาสา.
อุบลราชธานี.

ศูนย์มนุษยวิทยาสิรินธร. (2539) เอกสารประกอบการสัมมนา "พิพิธภัณฑ
ท้องถิ่นในประเทศไทย. 23-24 พฤศจิกายน 2539, กรุงเทพฯ.

_____. (2544) **พิพิธภัณฑไทยในศตวรรษใหม่**. เอกสารประกอบการ
สัมมนา 23-24 มีนาคม 2544, กรุงเทพฯ.

สมจิตร์ ชี้แจง. (2537) **พิพิธภัณฑและห้องสมุดธรรมชาติวิทยา วัตถุประสงค์
นมโค จังหวัดพระนครศรีอยุธยา : การวิจัยเพื่อพัฒนาแหล่งความรู้
ในชุมชน**. ปรินญาณีพันธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร

สมลักษณ์ เจริญพจน์. (2533) **"พิพิธภัณฑสถานในประเทศไทย", ในเอกสาร
การสอนชุดวิชาประสบการณ์วัฒนธรรมศึกษา. กรุงเทพฯ : ชวนพิมพ์
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2544) การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อ
สังคมไทยในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ**

_____. (2544) **รายงานการวิจัย เรื่อง พิพิธภัณฑ : ขุมพลังการเรียนรู้
กรณีศึกษาประเทศอังกฤษ. นนทบุรี**

สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เขตการศึกษา 5. (2543) **เอกสาร
ประกอบการฝึกอบรมหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษา. กรุงเทพฯ :
อมรินทร์ทรัพย์**

ลำลี เก่งทอง. (2544) **ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้
กับคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนในโรงเรียน
มัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 5. วิทยานิพนธ์ ค.ม.,
สถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง**

สิริยุพา ศกุนตะเสถียร. (2545) **การบริหารการใช้แหล่งเรียนรู้ตามพระราช
บัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัด
กรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ ค.ม. สถาบันราชภัฏ
นครปฐม**

สุจิต คิลาร์ักษ์. (ม.ป.ป.) **การจัดแหล่งวิชาชุมชน.** (อัตลำนเา)

สุจิตต์ วงษ์เทศ (2547). "หอศิลปวัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร," มติชน
รายวัน : 13 สิงหาคม 2547, หน้า 6

สุจิตรา มาถาวร. (2542) **พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติในประเทศไทย**
กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา

สุดาวรรณ ศุภเกษร และคณะ. (2544) **การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน.**
กรุงเทพฯ : ดิอิมเพอร์เรอร์ พี กรู๊ป.

สุรจิตร์ ทীবัว. (2538) **การศึกษาสภาพการใช้แหล่งชุมชนประกอบการเรียน
การสอนวิชาสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญ
ศึกษา จังหวัดขอนแก่น.** วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมาธิราช

แสงจันทร์ อินทนนท์. (2532) **แหล่งความรู้สู่การพัฒนา.** กรุงเทพฯ : กรม
การศึกษานอกโรงเรียน

แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. (2531) **พิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน.** กรุงเทพฯ :
อักษรลัมพันธ์

อุทัย บุญประเสริฐ. (2537) **การใช้แหล่งวิทยาการท้องถิ่นในการพัฒนา
โรงเรียน, ในเอกสารการสอนชุดวิชาโรงเรียนกับชุมชน.** นนทบุรี :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

เอกรินทร์ ฟิ่งประชา. (2547) **"พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วงเพื่อการเรียนรู้แห่ง
ชาติ"** มติชนรายวัน : 2 พฤศจิกายน 2547, หน้า 33-34.

ICOM. (1970) **Statutes Article** 3,4. Adopted by the 11th General
Assembly of ICOM, ICON News, Vol. 27

Indriyanto, B. (1993) "The Relative Contribution of Home and
Community Resonrcess to Primary Student Achievement
in Indonesia (Home Resources). **Dissertation Abstracts
International** 53, 6 (Aprill 1993) : 3418-A

Lee, Shu-wen. (1997) "Assessment of Effect of field trips on Student Achievement and Attitudes toward Field Trips" **Dissertation Abstracts International**. 58,04 (October 1997) : 1218-A.

Mullins, Louise A. (1999) "How Field Trips in Natural Areas Associated with Museums, Arboreta, and Aquariums Impact the Educational Experiences of Teacher and Students." **Dissertation Abstracts International** 59,07 (January 1999) : 2431-A.

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

ดร.อำรุง จันทวานิช

เลขาธิการสภาการศึกษา

ดร.สวัสดิ์ ตีชีน

ที่ปรึกษาด้านระบบการศึกษา

นางสาวสุทธาสินี วัชรบูล

ผู้อำนวยการสำนักมาตรฐานการศึกษา
และพัฒนาการเรียนรู้

ผู้วิจัย

ศาสตราจารย์ ดร.สุมาลี สังข์ศรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

นายสุนันท์ นิลบุตร

ดร.สมคะเน คำจูน

นางสาวพัชรา สังข์ศรี

บรรณาธิการ

นางสาวพุมิสารี อัครกะพู

หัวหน้ากลุ่มส่งเสริมอาชีพและ
การเรียนรู้ตลอดชีวิต

นางสาวสุวิธนา เกนทะนะศีล

นักวิชาการการศึกษา 7

นางสาวณัฐตรา แทนขำ

นักวิชาการการศึกษา 5

ผู้ประสานงานวิจัย

นายณภมณฑล ลิขมื่นเปี่ยม นักวิชาการการศึกษา 6

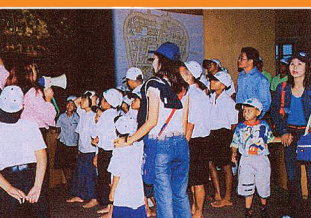
นางสาววิรัชลาวัลย์ พิทักษ์ผล นักวิชาการการศึกษา 5

ผู้ประสานงานการพิมพ์

นางสาวณัฐตรา แทนขำ นักวิชาการการศึกษา 5

เพื่อเป็นการใช้ทรัพยากรของชาติให้คุ้มค่า
หากท่านไม่ใช่หนังสือเล่มนี้แล้ว
โปรดมอบให้ผู้อื่นนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ
พ.ศ. ๒๕๔๒
และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕

มาตรา ๒๕ รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้ง

แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่

ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์

สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์

อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ

แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ